

bisa
perspective.brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse

SOCIAAL- ECONOMISCH OVERZICHT 2024

**Economische, sociale en milieucontext
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

DECEMBER 2024

SOCIAAL-ECONOMISCH OVERZICHT 2024

Economische, sociale en milieucontext
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

REDACTIE

Auteurs

BISA: Bram DE LANGE, Mattéo GODIN, Anne FRANKLIN, Roger KALENGA-MPALA, Pierre-François MICHIELS, Vanie ROELANDT, Joëlle SALLETs, Diane TENNSTEDT, Pierre-Philippe TREUTENS, Morgane VAN LAETHEM

Federaal Planbureau: Zaccharia LESNICKI

Leefmilieu Brussel: Sandrine DAVESNE, Sophie LEDOUX, Véronique VERBEKE

Wetenschappelijk comité

Aina ASTUDILLO FERNANDEZ, Dries CUYVERS, Xavier DEHAIBE, Dieter DEMEY, Amynah GANGJI, Jean-Pierre HERMIA, Symi NYNS, Olivier POUPAERT, Simon STANDAERT, Pierre-François WILMOTTE

Wetenschappelijke coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid ROMAIN

COVER

Kaligram

LAY-OUT

Arnaud TIGNOL

VERTALING

Vertaald door Production SA en de interne vertaalafdeling van Perspective.brussels

Herlezing: Dries CUYVERS, Dieter DEMEY, Faiza DJAIT, Nils SCHNIZLER, Toon VERMEIR

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Astrid ROMAIN, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

VOOR MEER INFORMATIE

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

bisa@perspective.brussels -www.bisa.brussels

INHOUDSTABEL

A. ECONOMISCHE DIMENSIE	7	C. MILIEUDIMENSIE	67
I DE INTERNATIONALE EN NATIONALE ECONOMISCHE CONTEXT	8	XI ENERGIEVERBRUIK	68
I.1 Internationaal	8	XI.1 Gewestelijke energiebalans	68
I.2 België	10	XI.2 Energie-intensiteit	69
II ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	13	XII UITSTOOT IN DE LUCHT	70
II.1 Recente evolutie (2021-2024)	13	XII.1 Broeikasgassen	71
II.2 Projecties voor de periode 2025-2029	17	XII.2 Fijn stof	71
III DEMOGRAFIE VAN DE ONDERNEMINGEN	19	XII.3 Voorlopers van troposferisch ozon	72
III.1 Kenmerken van de Brusselse ondernemingen	19	XII.4 Verzurende stoffen	72
III.2 Oprichtingen, stopzettingen en migraties van ondernemingen	21	XIII WATERVERBRUIK	73
IV ONDERZOEK EN ONTWIKKELING	26	XIV STEDELIJK AFVAL IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	75
IV.1 Uitgaven voor O&O-activiteiten	26	XIV.1 Evolutie van het stedelijk afval	75
IV.2 Budgettaire overheidskredieten voor O&O-activiteiten	30	XIV.2 Samenstelling van het stedelijk afval	76
V DE ARBEIDSMARKT	32	XIV.3 Verwerking van het stedelijk afval	77
V.1 Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2023 en 2024	32		
V.2 Situatie op de arbeidsmarkt in 2024	35		
V.3 Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor de periode 2025-2029	36		
B. SOCIALE DIMENSIE	39		
VI BEVOLKING	40		
VI.1 Evolutie van de Brusselse bevolking in het jaar 2023	40		
VI.2 Bevolking op 1 januari 2024	42		
VI.4 Bevolkingsstabilisatie in de komende jaren	42		
VII INKOMENS VAN DE BRUSSELAARS	44		
VIII BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND	48		
VIII.1 Inkomens uitgekeerd door de OCMW's	48		
VIII.2 Armoederisico en begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming	52		
IX SCHOOLBEVOLKING	56		
X HUISVESTING	59		
X.1 De koopmarkt	60		
X.2 De particuliere huurmarkt	62		
X.3 De sociale woningen	63		
X.4 Slechte huisvesting en thuisloosheid	64		

De grafieken, tabellen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op **1 oktober 2024**, tenzij anders vermeld.

HOOFDSTUK I

DE INTERNATIONALE EN NATIONALE ECONOMISCHE CONTEXT

In het kort:

In 2023 groeide de wereldeconomie met 3,3 %. Dit is een lichte vertraging in vergelijking met 2022 (+ 3,5 %). De vele renteverhogingen om de inflatie een halt toe te roepen hadden slechts een beperkt effect op de wereldwijde economische activiteit. De sterke economische groei in 2023 was vooral te wijten aan de VS en China welke een economische groei neerzetten van respectievelijk 2,5 % en 5,2 %. De economie van de eurozone daarentegen kende een moeilijk 2023 en groeide met 0,5 % in 2023, in vergelijking met 3,3 % een jaar eerder. Structurele problemen inzake competitiviteit ten aanzien van de VS en China liggen hier aan de grondslag. De inflatie is wereldwijd aan een terugval bezig door verdere normalisering van toeleveringsketens en de renteverhogingen. In 2023 bedroeg deze gemiddeld 6,8 %, en 2023, komende van 8,7 % in 2022.

De wereldeconomie zal naar verwachting groeien met 3,2 % in 2024 en 3,3 % in 2025. De VS zou sterk blijven presteren en de groei in de eurozone zou zich langzaam herstellen. Verwacht wordt dat de eurozone groeit met respectievelijk 0,9 % en 1,5 % in 2024 en 2025. Dit enerzijds door een verder herstel van de koopkracht door de verdere daling van de inflatie en anderzijds door het herstel van de Duitse economie.

De groei van de Belgische economie vertraagde naar 1,4 % in 2023, komende van 3,0 % in 2022. De groei werd vooral gedreven door de consumptie van gezinnen en bedrijfsinvesteringen, en de sector van diensten. De inflatie daalde verder in 2023 (4,1 %) in vergelijking met 2022 (9,6 %) Verwacht wordt dat de economische groei zou vertragen naar 1,1 % in 2024, en 1,3 % in 2025. De inflatie zou verder afnemen naar gemiddeld 3,2 % in 2024 en 1,9 % in 2025.

1.1 INTERNATIONAAL

De wereldeconomie groeide in 2023 met 3,3 %. Dit was een lichte vertraging in vergelijking met het jaar 2022, waar de economische groei 3,5 % bedroeg (zie tabel I.1.1). De groei van de wereldeconomie bleek echter robuust, en lag hoger dan initieel werd geraamd (IMF, 2023; IMF 2024)¹. Oorspronkelijk werd verwacht dat de vele renteverhogingen die werden ondernomen door centrale banken wereldwijd om de hoge inflatie in te dijken een grotere druk zouden zetten op de economische activiteit. Dat dit uiteindelijk niet het geval was, was te wijten aan verschillende factoren:

- › In vele landen presteerde de arbeidsmarkt boven de verwachtingen. Dat dit het geval was, was vooral te wijten aan een hogere activiteitsgraad en een hoger dan verwachte werkgelegenheidsgroei bij ondernemingen;
- › De consumptie van huishoudens bleef op peil. Een hogere deelname aan de arbeidsmarkt, en een sneller dan verwachte afname van de inflatie verhoogde de koopkracht van huishoudens meer dan verwacht, en leidde zo tot een hogere consumptie;
- › Tot slot leverden vele overheden hun bijdrage via hogere uitgaven (IMF, 2024).

Van de geavanceerde economieën was het vooral de economie van de VS die sterk groeide. Een samenspel van bovengenoemde factoren, zorgde ervoor dat de VS een economische groei neerzette van 2,5 % in 2023. De Chinese economie groeide met 5,2 % in 2023, maar wordt geconfronteerd met enkele problemen binnen de vastgoedsectoren en arbeidsmarkt, o.a. een hoge jeugdwerkloosheid (IMF, 2023; IMF 2024).

De economie van de eurozone kende een moeilijk 2023. Over het hele jaar bekeken vertraagde de groei van 3,4 % in 2022 naar 0,5 % in 2023 (IMF, 2024). Een combinatie van een sterke arbeidsmarkt en consumptiegroei van huishoudens en overheden vormde, net zoals het geval was voor de wereldeconomie, de aandrijver van de economische groei in de eurozone (Europese Commissie, 2024). De geringe groei in economische activiteit was voornamelijk te danken aan de dienstensector die haar activiteit zag groeien. De activiteit in de Europese industrie bleef zwak, dit onder invloed van verschillende factoren: de vele renteverhogingen, stijgende transportkosten door geopolitieke factoren, hoge energie- en loonkosten zorgen bovendien voor een belangrijk competitief nadeel ten aanzien van de VS en China (Europese Commissie, 2024).

Wereldwijd nam de inflatie af doorheen 2023. Gemiddeld bedroeg de inflatie 8,7 % in 2022, om te dalen naar 6,8 % gedurende 2023. Aan het einde van 2023 lag de inflatie wereldwijd ongeveer op 4 % gemiddeld. Deze daling verliep sneller dan verwacht, en werd vooral gedreven door dalende energieprijzen, de vele renteverhogingen en verdere normalisering van toeleveringsketens (IMF, 2024).

Activiteitsindicatoren geven aan dat de wereldeconomie is gegroeid in het eerste kwartaal van 2024. Deze economische groei deed zich zowel voor bij de diensten als de industrie, en algemeen lijkt de economische groei in het eerste kwartaal dynamischer te zijn in de opkomende landen dan de geavanceerde landen (ECB, 2024; Europese Commissie, 2024). De laatste voorspellingen gaan uit van een stabiele economische groei van de wereldeconomie van 3,2 % in 2024 en 3,3 % 2025. Over de voorspellingsperiode zou de economische groei afnemen in de VS en China.

De economische activiteit in de eurozone is in het eerste kwartaal van 2024 met 0,3 % toegenomen, in vergelijking met een kwartaal eerder. Doorheen 2024 zou de economische dynamiek verder versnellen, en dit voornamelijk door de consument wiens koopkracht herstelt door een dalende inflatie, richting het doel van 2 % van de ECB. Over sectoren bekeken, zou de dienstensector in 2024 weer de grootste bijdrage leveren tot de groei. In 2024 wordt een groei verwacht van 0,9 %, om toe te nemen tot 1,5 % in 2025 (ECB, 2024; Europese Commissie, 2024; IMF 2024; NBB, 2024).

In 2024 en 2025 zou de inflatie op wereldniveau gemiddeld respectievelijk 5,9% en 4,5 % bedragen. De inflatie zou bijgevolg nog hoger liggen dan officiële doelstellingen van vele centrale banken. In de eurozone daalt de inflatie volgens de verwachtingen van de ECB. Voor 2024 wordt een gemiddelde inflatie van 2,5 % verwacht, om te dalen naar 2,2 % in 2025, licht boven de doelstelling van de ECB (ECB, 2024; Europese Commissie, 2024). Hoewel de gemiddelde inflatie in 2024 hoger zou liggen dan de 2 %- doelstelling, heeft de ECB voor het eerst sinds de start van haar monetaire verstrakking in juli 2022 haar rentetarieven verlaagd in juni 2024². In september volgde een volgende verlaging.

De arbeidsmarkt zou over de periode 2024-2025 licht aan dynamiek inboeten, aangezien bedrijven aangeven hun aanwervingsintenties te verminderen. Toch zou de werkloosheidsgraad in de eurozone dalen van 6,6 % in 2024 naar 6,5 % in 2025. De werkgelegenheidsgraad zou toenemen naar 64,7 % in 2025 (van 64,5 % in 2024).

Het overheidstekort van de eurozone zou afnemen, naar respectievelijk - 3,0 % van het bbp in 2024, en - 2,8 % van het bbp in 2025 (komende van - 3,6 % in 2023). Deze dalingen worden vooral veroorzaakt door de afbouw van steunmaatregelen voor de energiecrisis. In vergelijking met 2023 zou de schuldgraad van de eurozone constant blijven op 90,0 % van het bbp. Hogere rentevoeten zouden de schuldgraad licht doen toenemen in 2025 naar 90,4 % van het bbp (Europese Commissie, 2024).

Tabel I.1.1: Jaarlijkse evolutie van het bbp tegen constante prijzen (groei in %)

	2022	2023	2024 ^(p)	2025 ^(p)
Wereld	3,5	3,3	3,2	3,3
Ontwikkelde landen	2,6	1,7	1,7	1,8
Verenigde Staten	1,9	2,5	2,6	1,9
Eurozone	3,4	0,5	0,9	1,5
Duitsland	1,8	-0,2	0,2	1,3
Frankrijk	2,6	1,1	0,9	1,3
Opkomende landen en ontwikkelingslanden	4,1	4,4	4,3	4,3
Aziatische opkomende landen	4,4	5,7	5,4	5,1
Waaronder China	3,0	5,2	5,0	4,5

Bronnen: IMF (2023) en IMF (2024)
(p) Projectie

¹ Zie referenties IMF (januari, 2023), IMF (april, 2023) en IMF (januari, 2024). Bij deze publicaties werd de wereldwijde economische groei respectievelijk geschat op 2,9 % en 2,8 %.

² Dit in tegenstelling tot de Federal Reserve (FED). Hoewel de FED vroeger gestart is met het optrekken van haar rentetarieven en haar rentetarieven verder heeft opgetrokken dan de ECB, blijft de inflatie hardnekkiger in de VS dan in de eurozone. De FED is daarom nog niet geneigd haar tarieven te verlagen.

I.2 BELGIË

De economische groei bedroeg 1,4 % in 2023 (zie tabel I.1.2). Deze groei was gunstiger dan het geval was voor onze buurlanden. De Duitse economie kromp in 2023 met 0,2 %. Frankrijk en Nederland groeiden respectievelijk met 1,1 % en 0,1 % in 2023.

De Belgische groei werd vooral ondersteund door de consumptie van de huishoudens en investeringen van bedrijven. De daling van de inflatie, een sterke arbeidsmarkt, de automatische indexatie van lonen en sociale uitkeringen zorgden voor een behoud van de koopkracht van de Belgische consument. De bedrijfsinvesteringen groeiden erg sterk in 2023. Dit was opvallend, aangezien de verwachting was dat deze investeringen zouden vertragen als gevolg van de hogere rentevoeten. Dat investeringen toch op peil bleven was te danken aan investeringen in groene technologieën en (verdere) automatisatie van processen. Hiermee hoopten bedrijven te besparen op energie- en arbeidskosten (NBB, 2024). De investeringen van gezinnen in woningen vielen dan weer sterk terug het afgelopen jaar (- 8 % jaar-op-jaar), dit door de sterk gestegen rente op hypotheek en hoge bouwkosten.

De externe (internationale) vraag droeg veel minder bij aan de 1,4 % economische groei in 2023. Wereldwijd vertraagde de handelsintensieve industriële sector, door een combinatie aan factoren (zie boven). De Belgische industrie bleef niet immuun voor deze vertragende trend, en zag ook haar activiteit krimpen doorheen 2023. De toegevoegde waarde daalde in deze sector met 3,2 % op jaarbasis. De dienstensector profiteerde van de hoge uitgaven aan consumptie door de gezinnen en groeide met 2,6 %. De bouwsector groeide met 1,9 % in vergelijking met een jaar eerder. In 2023 groeide de werkgelegenheid minder sterk dan in 2022, maar desalniettemin was de groei sterk. Na een uitzonderlijk sterk COVID-herstel in 2022 (+103.700 personen) daalde de gecreëerde werkgelegenheid naar + 40.700 personen in 2023 (FPB, 2024; INR, 2024; NBB, 2024).

De inflatie daalde erg sterk in 2023. Waar de inflatie gemiddeld 9,6 % bedroeg in 2022, bedroeg ze gemiddeld 4,1 % in 2023. Deze daling werd voornamelijk veroorzaakt door de scherpe daling van de energieprijzen. De gemiddelde kerninflatie (inflatie zonder energetische goederen en voeding) lag hoger in 2023 (6,0 %, komende van 4,0 % in 2022, FPB 2024).

De economische groei en de inflatie dalen in de toekomst

De meeste recente prognoses van het Federaal Planbureau suggereren een economische groei van 1,1 % in 2024, en 1,3 % in 2025. Een economische groei van ongeveer 1,4 % zou zich in de loop van de komende jaren voltrekken (2026-2029). Wanneer de componenten onder de loep worden genomen, blijven de consumptie en investeringen de voornaamste aandrijver van deze groei. De consumptie van de gezinnen en de investeringen van de bedrijven zouden in 2024 blijven toenemen, zij het voor de investeringen minder sterk dan in 2023 (zie tabel I.2.1). De versnelling in economische groei in de eurozone (de voornaamste handelspartner) zou leiden tot een toename in export in 2024, maar in totaliteit zal internationale handel quasi geen bijdrage leveren aan de voorspelde economische groei (FPB, 2024).

De dynamiek op de arbeidsmarkt zou verder vertragen in 2024. Netto wordt er verwacht dat de binnenlandse werkgelegenheid met 15.800 personen zou toenemen. Dit is een daling in vergelijking met het voorgaande jaar, en wordt vooral verklaard door een vertraging in de groei van de marktsector. Ook in de publieke sector zouden er minder banen worden geschapen. De groei in werkgelegenheid zou toenemen in 2025 naar 24.700 door een toename in economische dynamiek van de marktsector. Voor deze jaren zou de werkgelegenheidsgraad respectievelijk 72,1 % en 72,2 % bedragen. De werkloosheidsgraad zou sterk toenemen in 2024, naar 9,1 % ('komende van 8,6 %). Dit heeft voornamelijk te maken met administratieve wijzigingen in doelgroepenbeleid van regionale arbeidsdiensten (FPB, 2024).

De inflatie zou verder dalen in 2024, naar gemiddeld 3,2 %. In 2025 zou de inflatie gemiddeld 1,9 % bedragen. (FPB, 2024; NBB, 2024). De inflatie wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere energieprijzen in vergelijking met een jaar eerder, door onder meer toegenomen geopolitieke spanningen in het Midden-Oosten. Ook de diensteninflatie (stijging in de prijzen van diensten) levert een belangrijke bijdrage aan de inflatie. De indexatie van lonen is hier een voorname aandrijver van (NBB, 2024).

Verwacht wordt dat het overheidstekort terug zal toenemen in 2024 naar -4,6 % van het bbp, komende van - 4,4 % van het bbp. Naar 2025 toe, wordt verwacht dat dit tekort verder zal toenemen en naar - 4,9 % van het bbp. Simultaan met het toegenomen overheidstekort, zou de schuldgraad van de overheid stelselmatig toenemen. Volgens de projecties zou deze toenemen van 105,2 % in het bbp naar 105,7 % in 2024 en 107,4 % van het bbp in 2025. Er zijn twee factoren die deze stijgingen verklaren: de vergrijzing en de toename in rentelasten, gelinkt aan herfinanciering van aangegane schulden tegen minder gunstige voorwaarden (FPB, 2024; NBB, 2024).

Onzekerheden en uitdagingen

Aan de in dit hoofdstuk gepresenteerde prognoses liggen meerdere onzekerheden ten grondslag, bovendien blijven er grote uitdagingen bestaan die de wereldwijde (Belgische) economische dynamiek kunnen beïnvloeden (Europese Commissie, 2024; IMF, 2024):

- › Geopolitieke conflicten:
 - De Russisch-Oekraïense oorlog blijft voortduren en het einde lijkt nog niet in zicht. Een verdere escalatie kan uiteraard grote gevolgen hebben voor de economische activiteit in wereldwijd en Europa.
 - Het conflict in het Midden-Oosten draagt het risico met zich mee om verder uit te breiden in de regio die verantwoordelijk is voor een groot deel van de wereldwijde olieproductie. De aanvallen van Jemenitische Houthis-rebellen op transportschepen in de Rode Zee verstoren de wereldhandel en verhogen de kosten voor transport per schip.
- › Extreme weerfenomenen riskeren druk te zetten op de wereldwijde voedselproductie en zo de prijzen voor voeding en de inflatie te verhogen.
- › De vastgoedproblemen binnen de Chinese economie zijn nog niet onder controle. Het is mogelijk dat deze problemen uitbreiden en zich verder verspreiden binnen de economie. Een vertraging in economische groei van een grote economie zoals de Chinese zal zich dan ook wereldwijd laten voelen in een vertraging van diverse economieën.
- › Overheden wereldwijd gaan gebukt onder een grote schuldenlast en overheidstekorten. Binnen de Europese Unie heeft de Europese Commissie reeds aangegeven strenger toe te kijken op schulden en tekorten. Diverse lidstaten, waaronder België, dreigen geconfronteerd te worden met programma's om dit tekort of de schuld terug te dringen. Afhankelijk van de gekozen beleidsweg kan dit zwaarder wegen op de economische activiteit. De rentevoeten zijn recentelijk weer toegenomen, wat de houdbaarheid van schulden onder druk zet.
- › De sterke prestatie van de wereldeconomie in 2023 was voor een groot deel te danken aan de VS, en meer bepaald aan de hoge consumptie-uitgaven door huishoudens en de overheid, die op termijn onhoudbaar zijn. Vroeg of laat zullen huishoudens en/of de overheid de uitgaven moeten terugschroeven, wat zal wegen op de economische activiteit in de VS en wereldwijd.

Anderzijds kunnen een aantal factoren een gunstige invloed uitoefenen op de economische activiteit en de inflatie:

- › De inflatie koelt sneller af dan verwacht. Dit kan ertoe leiden dat centrale banken sneller overgaan tot het verlagen van hun rentevoeten. Dit heeft op zijn beurt dan weer een gunstig effect op de economische activiteit.
- › De economie van de VS blijft erg sterk presteren en klopt steeds de verwachtingen. Een blijvend sterke VS die boven de verwachting presteert, zou een impuls geven aan de wereldeconomie.

TABEL I.2.1: Kerncijfers voor de Belgische economie (Wijzigingspercentage in volume, tenzij anders aangegeven)

	2022	2023	2024 ^(p)	2025 ^(p)
Consumptieve bestedingen van de particulieren	3,2	1,4	1,1	1,6
Consumptieve bestedingen van de overheid	4,2	1,6	1,4	1,1
Bruto vaste kapitaalvorming	-0,2	3,6	1,6	2,5
Totaal van de nationale bestedingen	3,0	2,0	0,5	1,7
Uitvoer van goederen en diensten	4,9	-3,3	-1,9	1,9
Invoer van goederen en diensten	4,9	-2,6	-2,6	2,3
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0,1	-0,6	0,6	-0,3
Bruto binnenlands product in volume	3,0	1,4	1,1	1,3
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	9,6	4,1	3,2	1,9
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	-1,9	3,2	1,5	1,6
Spaarquote van particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	12,9	14,3	14,6	14,6
Werkgelegenheidsgraad (concept EU2020 (20-64 jaar; definitie EAK)) (%)	71,9	72,1	72,1	72,2
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	103,7	40,7	15,8	24,7
Werkloosheidsgraad	8,1	8,6	9,1	9,4
Vorderingensaldo van de overheid (in % van het bbp)	-3,5	-4,4	-4,5	-4,9
Overheidsschuld (in % van het bbp)	104,3	105,2	105,7	107,4

Bron: FPB (2024)
p: Projectie

BIBLIOGRAFIE:

Europese Commissie (2024). *“European Economic Forecast, Winter 2024”*, European Economy Institutional, Paper 268, Europese Commissie

Europese Commissie (2024), *“European Economic Forecast, Spring 2024”*, European Economy Institutional Paper 286, Europese Commissie

Europese Centrale Bank (2024), *“Economic Bulletin, Issue 4/2024”*, Europese Centrale Bank

Europese Centrale Bank (2024), *“Economic Bulletin, Issue 6/2024”*, Europese Centrale Bank

Europese Centrale Bank (2024), *“Macroeconomic projections”*, Europese Centrale Bank

Federaal Planbureau (2024), *“Economische vooruitzichten 2024-2025: een minder arbeidsintensieve economische groei”*, FPB

Federaal Planbureau (2024), *“Economische vooruitzichten 2024-2029 van juni 2024”*, FPB

Federaal Planbureau (2024), *“Economische vooruitzichten 2024-2029 van juni 2024”*, FPB

Federaal Planbureau (2024), *“Index der consumptieprijzen – Inflatievooruitzichten”*, FPB

Instituut voor de Nationale Rekeningen (2024) *“De economische groei in België bedroeg 0,3 % in het vierde kwartaal van 2023. Over het hele jaar groeide de economie met 1,5 %.”*, INR

Instituut voor de Nationale Rekeningen (2024) *“De economische bedrijvigheid in België steeg tijdens het eerste kwartaal van 2024 met 0,3 %”*, INR

Instituut voor de Nationale Rekeningen (2024) *“De Belgische economie groeit met 0,2 % in het tweede kwartaal van 2024”*, INR

Internationaal Monetair Fonds (2023), *“World Economic Outlook Update, October 2023: ‘Navigating Global Divergences’”*, IMF, World Economic Outlook

Internationaal Monetair Fonds (2024), *“World Economic Outlook Update, January 2024: ‘Moderating Inflation and Steady Growth Open Path to Soft Landing’”*, IMF, World Economic Outlook

Internationaal Monetair Fonds (2024), *“World Economic Outlook, April 2024: ‘Steady but Slow: Resilience amid Divergence’”*, IMF, World Economic Outlook

Internationaal Monetair Fonds (2024), *“World Economic Outlook, July 2024: ‘The Global Economy in a Sticky Spot’”*, IMF, World Economic Outlook

Nationale Bank van België (2024), *“Business Echo: Economic growth should remain stable in the near term while employment growth should recover”*, NBB

Nationale Bank van België (2024), *“Economic projections for Belgium”*, NBB Economic Review 2024 No 5, NBB

HOOFDSTUK II

ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

In het kort:

In 2023, na een inhaalbeweging van twee jaar na COVID-19, is de groei van de economische activiteit en de binnenlandse werkgelegenheid vertraagd in het Brussels Gewest. De groei van het bbp bleef beperkt tot 0,7 % (tegenover 1,4 % op nationaal niveau) en die van de binnenlandse werkgelegenheid tot 0,4 % (tegenover 0,8 % op nationaal niveau). Dit verschil in groei ten opzichte van de rest van het land is voornamelijk te verklaren door het uitblijven van een echt herstel in de bedrijfstak ‘handel en horeca’ in het Brussels Gewest.

In 2024 zou de groei van het Brusselse bbp weer moeten stijgen tot 1,4 %, vooral dankzij een hernieuwde dynamiek in de financiële sector. Er zouden dit jaar echter weinig nieuwe banen bijkomen, met een groei van de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel van slechts 0,1 %. De verwachte daling van de werkgelegenheid in de belangrijke bedrijfstak ‘overige marktdiensten’ zou daarvoor de belangrijkste oorzaak zijn.

In 2025 zal de groei van het Brusselse bbp (+1,1 %) nog steeds gedragen worden door de financiële sector. De groei van de binnenlandse werkgelegenheid (+0,4 %) zal worden gestimuleerd door een duidelijke opleving van de werkgelegenheid in de marktdiensten.

Op middellange termijn zou de groei stabiliseren rond 1 % voor het bbp en rond 0,4 % voor de werkgelegenheid. In de periode 2026-2029 zouden er (netto) bijna 12.000 banen bijkomen in Brussel, of gemiddeld 3.000 per jaar. Het grootste deel van deze nettojobcreatie zou zich voordoen in de bedrijfstakken ‘overige marktdiensten’ en ‘gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening’.

Dit hoofdstuk behandelt **de verwachte evolutie van de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot 2029**³. Het focust op vier indicatoren: bruto binnenlands product, toegevoegde waarde, binnenlandse werkgelegenheid en investeringen (zie definities aan het einde van het hoofdstuk).

³ De cijfers en analyses in dit deel zijn gebaseerd op de Regionale economische vooruitzichten 2024-2029 (zie methodologische opmerkingen en definities aan het einde van het hoofdstuk).

De verwachte evolutie van deze vier indicatoren wordt geanalyseerd voor de recente periode, d.w.z. de jaren 2023 en 2024 (deel II.1), en voor de komende jaren, d.w.z. van 2025 tot 2029 (deel II.2). De analyse heeft betrekking op de resultaten op **macro-economisch niveau** voor het hele Brussels Gewest (zie tabel II.1.1) en de resultaten op **sectoraal niveau** voor de toegevoegde waarde en binnenlandse werkgelegenheid (zie tabellen II.1.2 en II.1.3).

II.1 RECENTE EVOLUTIE (2021-2024)

Economische activiteit: groei vertraagt na de opleving na de coronaperiode

Na de schok van de gezondheidscrisis **kende de economische activiteit in Brussel een inhaalbeweging in 2021 en 2022**. Volgens de laatste cijfers van de regionale rekeningen **is het bbp in Brussel in 2021 met 4,6 % gestegen** (tegenover 8,4 % in Vlaanderen en 4,8 % in Wallonië) **en in 2022 met 1,4 %** (tegenover respectievelijk 3,4 % en 3,3 %). Verschillende factoren verklaren de beperktere inhaalbeweging in het Brussels Gewest. In 2021 werd het Gewest vooral benadeeld door het hoge gewicht van de bedrijfstak ‘handel en horeca’. De handel, toeristische accommodatie, restaurantsector en drankgelegenheden werden het hardst getroffen in Brussel en vertoonden dat jaar geen echt herstel, in tegenstelling tot de rest van het land. In 2022 waren het vooral de slechte resultaten van de bedrijfstak ‘krediet en verzekeringen’ die de groeiachterstand van het Brussels bbp op de rest van België verklaren. De sterke stijging van de rentevoeten, aangedreven door het beleid van de ECB om de inflatie in te dijken, heeft zwaar gewogen op de toegevoegde waarde van de financiële sector (zie hoofdstuk I). Het Brussels Gewest heeft meer te lijden gehad onder deze situatie, aangezien het gewicht van de sector er veel groter is (18,5 % van de totale toegevoegde waarde, tegenover slechts 3 % in de andere twee gewesten).

In 2023 daalde de groei van het bbp in Brussel tot 0,7 %, aangezien de effecten van de inhaalbeweging van na de coronaperiode wegebden. De groei van het bbp in Brussel lag opnieuw lager dan in Wallonië (1,3 %) en Vlaanderen (1,6 %). Dit verschil wordt voornamelijk verklaard door de activiteit van de bedrijfstak ‘handel en horeca’. De groei van de toegevoegde waarde in deze bedrijfstak was in het BHG aanzienlijk lager dan in de andere gewesten. Bovendien onderzond het Brussels Gewest de gevolgen van de zwakke evolutie in de bedrijfstak ‘krediet en verzekeringen’. De bedrijfstak ‘overheidsdiensten’ hielp daarentegen het groeiverschil van het bbp tussen Brussel en de andere twee gewesten te verkleinen.

In 2024 zou de groei van de economische activiteit in Brussel weer aantrekken tot 1,4 %. Deze toename zou grotendeels verklaard worden door een hernieuwde dynamiek in de financiële sector. De jaarlijkse groei in de bedrijfstak ‘krediet en verzekeringen’ zou uitkomen op 3,2 %. In de andere twee gewesten zal de groei van de economische activiteit naar verwachting vrijwel identiek zijn (1,4 % in Vlaanderen en 1,3 % in Wallonië).

Werkgelegenheid: trage groei na inhaalbeweging na COVID-19

De opleving van de economische activiteit in 2021 en 2022 ging gepaard met een aanhoudende groei van de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest. In die twee jaar kwamen er in totaal 18.600 banen bij in Brussel, wat gemiddeld overeenkomt met een groei van de binnenlandse werkgelegenheid met 1,3 % per jaar (tegenover 1,9 % in Wallonië en 2,2 % in Vlaanderen). Dit verschil met andere gewesten kan in het bijzonder worden verklaard door de zwakke groei van de bedrijfstak ‘handel en horeca’ in het Brussels Gewest (zie hierboven).

Na een hoge groei in het aantal nieuwe banen in 2021 en 2022 steeg de groei van de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel in 2023 met slechts 0,4 %. Deze toename was opnieuw zwakker dan in Wallonië en Vlaanderen (respectievelijk 0,6 % en 1,0 %). Deze vertraging houdt voornamelijk verband met een sterk dalende (maar nog steeds positieve) bijdrage van de belangrijke bedrijfstak ‘overige marktdiensten’⁴ en met een sterke daling van de bijdrage (die negatief is geworden) van de bedrijfstak ‘handel en horeca’.

In 2024 zal de groei van de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel naar verwachting verder dalen tot 0,1 % (tegenover 0,4 % in Wallonië en 0,7 % in Vlaanderen). De zwakke groei in Brussel is vooral te wijten aan de verwachte inkrimping van het aantal arbeidskrachten in de bedrijfstak ‘overige marktdiensten’. Deze bedrijfstak bestaat uit verschillende zakelijke diensten (juridisch, boekhouding, hoofdkantoren, IT en administratieve diensten, enzovoort), maar ook vastgoedactiviteiten en bepaalde persoonlijke diensten. De ‘overige marktdiensten’ vertegenwoordigen bijna 31 % van de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest en zijn meestal de belangrijkste motor voor nieuwe banen in het Brussels Gewest. In de projecties presteert de bedrijfstak echter twee jaar op rij ondermaats: na een reeds ongewoon zwakke bijdrage in 2023, zal de bedrijfstak in 2024 het aantal arbeidskrachten zien dalen (0,6 %). De meeste nieuwe banen in het Brussels Gewest zullen te vinden zijn in de bedrijfstak ‘overheidsdiensten en onderwijs’ (+0,8 %).

Investeringen: sterke groei gestimuleerd door relancebeleid

In 2023 steeg het totale investeringsvolume in het Brussels Gewest met 4,8 % (tegenover 7,3 % in Vlaanderen en 3,5 % in Wallonië). Deze opleving van de investeringen was te danken aan verschillende sectoren in Brussel, zowel marktsectoren als niet-marktsectoren. Wat de marktsector betreft, is de stijging opmerkelijk gezien het klimaat van hoge rentevoeten. Deze dynamiek wordt deels verklaard door gemiddeld hogere winstmarges in 2021 en 2022 dan in het verleden. De ondernemingen met hogere marges hebben dus hun vermogen tot zelffinanciering versterkt. Wat de niet-marktsector betreft, wordt de groei van de investeringen voornamelijk in verband gebracht met een toename van projecten van lokale overheden in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in oktober 2024.

In 2024 zal de investeringsgroei in het Brussels Gewest naar verwachting stijgen tot 5,5 %. Deze groei kan met name worden verklaard door:

- › de impact van de verschillende relanceplannen die door de overheid worden opgezet (voornamelijk gefinancierd met Europese middelen van de *Europese faciliteit voor herstel en veerkracht*);
- › de zeer dynamische toename van de investeringen van lokale overheden in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in oktober 2024;
- › de toename van investeringen in Defensie, met de uitvoering van de strategische visie (met name het STAR-plan).

In Vlaanderen en Wallonië zal de investeringsgroei respectievelijk 3,6 % en 6,9 % bedragen. De snellere groei in Wallonië weerspiegelt de bijkomende impact van het investeringsplan ‘Plan de relance de la Wallonie’. De impact van het ‘Plan Vlaamse Veerkracht’ was vooral voelbaar in 2023 (+7,3 %).

TABEL II.1.1: Evolutie van de belangrijkste macro-economische aggregaten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (projecties) (in groeipercentages)

	2022	2023	2024	2025	Gemiddelde 2026-2029
Bruto binnenlands product	1,4	0,7	1,4	1,1	1,0
Bruto-investeringen *	0,3	4,8	5,5	1,4	1,5
Binnenlandse werkgelegenheid	1,6	0,4	0,1	0,4	0,4

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG
Noot: projecties vanaf 2023 (2022 voor bruto-investeringen in vaste activa).
* Exclusief residentiële investeringen

⁴ Deze bedrijfstak bestaat uit verschillende zakelijke diensten (juridisch, boekhouding, hoofdkantoren, IT en administratieve diensten, enzovoort), maar ook vastgoedactiviteiten en bepaalde persoonlijke diensten.

TABEL II.1.2: Sectorale evoluties op het vlak van bruto toegevoegde waarde

	Aandeel (%)	Groeï* (%)			Gemiddelden 2025-2028	
	2022	2023	2024	2025	Groeï* (%)	Bijdrage* (pp)
1. Landbouw	0,0	-3,6	10,4	0,6	0,3	0,00
2. Energie	3,8	-6,9	-4,9	0,1	0,8	0,02
3. Verwerkende nijverheid	2,2	2,6	-3,2	-0,9	-0,9	-0,02
4. Bouw	2,2	0,6	0,3	1,0	0,6	0,01
5. Marktdiensten	71,8	0,7	1,6	1,3	1,2	0,87
a. Vervoer en communicatie	9,0	-1,8	-0,5	1,2	2,0	0,17
b. Handel en horeca	8,7	1,8	0,4	-0,1	-0,3	-0,03
c. Krediet en verzekeringen	18,5	-2,1	3,2	1,4	0,9	0,17
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	4,7	1,8	1,5	1,2	1,2	0,05
e. Overige marktdiensten	30,9	2,5	1,5	1,6	1,6	0,50
6. Niet-verhandelbare diensten	20,0	1,5	1,6	0,6	0,5	0,10
a. Overheidsdiensten en onderwijs	19,9	1,4	1,6	0,6	0,5	0,10
b. Huishoudelijke diensten	0,1	8,6	2,2	1,6	0,7	0,00
Totaal	100,0	0,6	1,3	1,1	1,0	1,0

Bron: FPB, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2024)
Noot: projecties vanaf 2023
* In volume

TABEL II.1.3: Sectorale evoluties op het vlak van binnenlandse werkgelegenheid

	Andeel (%)	Groeï (%)			Gemiddelden 2026-2029	
	2022	2023	2024	2025	Groeï (%)	Netto creaties
1. Landbouw	0,0	-11,0	2,8	0,5	1,1	2
2. Energie	1,3	0,1	1,5	-0,1	-0,1	-11
3. Verwerkende nijverheid	2,3	0,2	-0,5	-1,2	-1,2	-204
4. Bouw	2,9	1,2	-0,6	0,6	0,7	159
5. Marktdiensten	66,6	0,2	-0,2	0,6	0,6	3.081
a. Vervoer en communicatie	7,0	0,2	0,4	-0,2	0,2	125
b. Handel en horeca	11,8	-2,1	-1,1	-0,9	-0,8	-648
c. Krediet en verzekeringen	6,7	0,2	0,7	-0,3	-0,7	-348
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	10,5	1,5	1,2	1,5	1,6	1.291
e. Overige marktdiensten	30,7	0,6	-0,6	1,2	1,2	2.660
6. Niet-verhandelbare diensten	26,8	1,1	0,8	0,0	0,0	-59
a. Overheidsdiensten en onderwijs	26,1	1,1	0,8	0,0	0,0	-89
b. Huishoudelijke diensten	0,7	1,0	0,9	0,6	0,5	31
Totaal	100,0	0,4	0,1	0,4	0,4	2.969

Bron: FPB, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2024)
Noot: projecties vanaf 2023

II.2 PROJECTIES VOOR DE PERIODE 2025-2029

Economische activiteit: terug naar waarden van vóór COVID-19

In het Brussels Gewest **wordt verwacht dat de bbp-groei in 2025 licht zal vertragen (+1,1 %)**. De groei zou worden aangedreven door de bedrijfstak ‘krediet en verzekeringen’ (+1,4 %). Die groei wordt echter afgeremd door een vertraagde groei van de niet-marktdiensten (+0,6 %). In Vlaanderen en Wallonië zal de groei van het bbp in 2025 licht versnellen (respectievelijk +1,6 % en +1,4 %). Die groei wordt vooral gestimuleerd door de verwerkende industrie, waar de export naar verwachting zal herstellen.

In de periode 2026-2029 zal de groei van het bbp in Brussel naar verwachting gemiddeld 1% per jaar bedragen. Dit tempo is vergelijkbaar met dat in het decennium voorafgaand aan de gezondheidscrisis (2010-2019). Het Brusselse bbp zou de komende jaren, net als in het verleden, trager groeien dan het Vlaamse bbp (1,5 %) en het Waalse bbp (1,2 %).

Op middellange termijn zal de groei van het Brusselse bbp gedragen worden door de groei van de marktdiensten (1,2 % per jaar in het BHG, tegenover 1,8 % in Vlaanderen en 1,6 % in Wallonië). Binnen de drie gewesten zal de bedrijfstak ‘overige marktdiensten’ het meest bijdragen aan de gewestelijke groei van het bbp (0,5 pp per jaar in het BHG, 0,8 pp in Vlaanderen en 0,6 pp in Wallonië). In het Brussels Gewest zal de bedrijfstak ‘vervoer en communicatie’ eveneens bijzonder dynamisch zijn (2,0 % groei en een bijdrage van 0,17 pp per jaar). De groei in Brussel zal daarentegen waarschijnlijk worden afgeremd door een negatieve bijdrage van de bedrijfstakken van de verwerkende industrie, de handel en de horeca.

Werkgelegenheid: stabilisatie op middellange termijn

In 2025 zal de groei van de binnenlandse werkgelegenheid naar verwachting licht versnellen tot 0,4 % in het Brussels Gewest (tegenover 0,8 % in Vlaanderen en 0,6 % in Wallonië). De opleving van de groei in het BHG wordt toegeschreven aan een duidelijke opleving van de werkgelegenheid in de marktdiensten. Daarentegen zal de werkgelegenheid in de bedrijfstak ‘overheidsdiensten en onderwijs’ naar verwachting niet verder toenemen.

Net als het bbp zal de werkgelegenheid zich op middellange termijn stabiliseren. In het Brussels Gewest zal de binnenlandse werkgelegenheid tussen 2026 en 2029 gemiddeld met 0,4 % per jaar groeien (+0,7 % in Wallonië en +1 % in Vlaanderen). Het aantal nieuwe banen (netto) in Brussel zou ongeveer 3.000 extra banen per jaar bedragen.

De grootste nettojobcreatie komt van de bedrijfstakken ‘overige marktdiensten’ en ‘gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening’ (respectievelijk 2.650 en 1.300 extra banen per jaar). Een verre tweede plaats wordt ingenomen door de bouw en de bedrijfstak ‘vervoer en communicatie’, met elk jaar ongeveer netto 150 nieuwe banen. Anderzijds zullen veel bedrijfstakken hun arbeidskrachten op de middellange termijn waarschijnlijk zien krimpen. Dit geldt met name voor de handel en horeca (-650 banen per jaar), de financiële sector (-350 banen per jaar) en de verwerkende industrie (-200 banen per jaar). Ten slotte zal de werkgelegenheid in de bedrijfstak ‘overheidsdiensten en onderwijs’ na jaren van expansie licht krimpen.

Investerings: tragere groei vanaf 2025

Vanaf 2025 zal de investeringsgroei in België krimpen. In het bijzonder zullen de investeringen in de bedrijfstak ‘overheidsdiensten en onderwijs’ sterk dalen, voornamelijk door het minder grote effect van de relanceplannen en de afname van de investeringen door lokale overheden na de gemeenteraadsverkiezingen in 2024. De projecties gaan uit van een **investeringsgroei in het Brussels Gewest in 2025 met 1,4 %** (+2,7 % voor heel België).

Voor de periode 2026-2029 wordt verwacht dat de investeringsgroei in België zal afnemen, met een gemiddelde van **1,5 % per jaar in het Brussels Gewest**, 1,1 % in Wallonië en 1,7 % in Vlaanderen. In de publieke sector zal er, afgezien van de toename van de investeringen door de Franse Gemeenschap in schoolgebouwen, geen noemenswaardige nieuwe impuls voor investeringen volgen door de Gewesten en Gemeenschappen. Alleen de investeringen door Defensie (federale overheid) zullen naar verwachting weer aanzienlijk toenemen in 2026 en 2028. De investeringen in de marktsector zullen ook vertragen, omdat de effecten van de relanceplannen geleidelijk aan afnemen.

Definities en methodologische opmerkingen:

Gegevensbronnen

De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op de *Regionale economische vooruitzichten 2024-2029*. Ze werden in juli 2024 gepubliceerd en zijn het resultaat van de gezamenlijke werkzaamheden van het Federaal Planbureau (FPB), het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), Statistiek Vlaanderen en het Institut Wallon de l’Evaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS), waarbij gebruik werd gemaakt van het macro-economisch HERMREG-model.

Tot 2022 zijn de geanalyseerde gegevens (met betrekking tot bbp, bruto toegevoegde waarde en binnenlandse werkgelegenheid) **waarnemingen** uit de regionale rekeningen die in januari 2024 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) werden gepubliceerd. De gegevens over de investeringen zijn slechts beschikbaar tot 2021.

Voor de periode 2023-2029 (2022-2029 voor investeringen) bestaan de geanalyseerde gegevens uit **projecties**. Dit zijn schattingen die door het model worden gemaakt en gebaseerd zijn op bepaalde hypothesen.

Definities

In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de economische activiteit beoordeeld aan de hand van verschillende indicatoren. Dit zijn hun definities:

- › *Bruto toegevoegde waarde* wordt gedefinieerd als de waarde van alle goederen en diensten die in een land of gebied worden geproduceerd, verminderd met de waarde van het intermediair verbruik dat in het productieproces wordt gebruikt. Het meet dus de meerwaarde die economische actoren geven aan goederen en diensten van derden.
- › Het *bruto binnenlands product* (bbp) is de som van de bruto toegevoegde waarde van alle productieactiviteiten in een land of gebied gedurende een bepaalde periode, vermeerderd met de belastingen op producten en verminderd met de eventuele subsidies op producten.
- › De *binnenlandse werkgelegenheid* van een gebied is gelijk aan het aantal werknemers dat in dit gebied werkt, of deze werknemers nu in loondienst of zelfstandig zijn, en of ze al dan niet in het gebied wonen. In het geval van de zelfstandigen wordt de regio waar ze werken geacht de regio te zijn waar ze wonen.
- › *Investerings* worden gemeten als bruto-investeringen in vaste activa. Bruto-investeringen in vaste activa komen overeen met de totale waarde van de activa die door bedrijven zijn verworven om ten minste een jaar lang in productieprocessen te worden gebruikt, minus de totale waarde van de activa van dit type die door dezelfde bedrijven zijn afgestoten.

De in dit deel gepresenteerde groeicijfers zijn reële groeicijfers, d.w.z. gecorrigeerd om het effect van de inflatie te neutraliseren (zie methodologische kader in hoofdstuk VII).

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2024). “Regionale economische vooruitzichten 2023-2029”, FPB

Instituut voor de nationale rekeningen (Februari 2024), “Regionale rekeningen 2022”, INR.

HOOFDSTUK III

DEMOGRAFIE VAN DE ONDERNEMINGEN

In het kort:

In 2022⁵ telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 118.286 btw-plichtige ondernemingen. Vier op de vijf ondernemingen hebben geen werknemers in loondienst. Hetzelfde aandeel van ondernemingen is actief in de dienstensector.

In vergelijking met 2021 telt het Brussels Gewest meer bedrijven: hun aantal is met 2.745 gestegen, wat neerkomt op een groei van 2,4 %. Dat is hoger dan de groei in de twee voorgaande jaren (2,1 %).

De toename van het aantal bedrijven in 2022 is voornamelijk te danken aan een groter aantal oprichtingen (12.445) dan stopzettingen (8.746). Wat de stopzettingen betreft, zijn in 2022 1.776 bedrijven failliet gegaan, 33 % meer dan in het voorgaande jaar. Die stijging hangt samen met de geleidelijke opheffing van de moratoria op faillissementen en het einde van de bedrijfssteun tijdens de recente crisissen.

De toename van het aantal bedrijven is in de voorbije jaren lager in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de twee andere gewesten. Die lagere groei houdt enerzijds verband met een negatief migratiesaldo en anderzijds sinds enkele jaren ook met een daling van het aantal oprichtingen van bedrijven.

Eén Belgische onderneming op tien heeft zijn maatschappelijke zetel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG). In 2022 ging dit om 118.286 btw-plichtige ondernemingen. Dit hoofdstuk begint met een cijfermatig portret van de belangrijkste kenmerken van deze ondernemingen. Het gaat verder met een analyse van de dynamiek van Brusselse ondernemingen: De evolutie van het aantal btw-plichtige ondernemingen hangt enerzijds af van de beslissing om een onderneming te starten of te stoppen en anderzijds van de verplaatsing van de maatschappelijke zetel. Deze fenomenen zijn het onderwerp van twee afzonderlijke analyses.

III.1 KENMERKEN VAN DE BRUSSELSE ONDERNEMINGEN

Steeds meer Brusselse ondernemingen zijn actief in de dienstensector

De **tertiaire sector is bijzonder belangrijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**. In 2022 was 85 % van de 118.286 Brusselse ondernemingen actief in deze sector, tegenover 77 % op nationaal niveau (zie tabel III.1.1). Het aandeel van de dienstverlenende ondernemingen in Brussel neemt toe. Hun aantal steeg tussen 2021 en 2022 (+3.010), terwijl het aantal ondernemingen in de primaire sector tegelijkertijd stagneerde (+6) en daalde in de secundaire sector (-270).

Bijna zes op de tien ondernemingen in het BHG zijn betrokken bij technische of wetenschappelijke activiteiten, handel, informatie en communicatie of horeca en accommodatie. Er is in het BHG een grotere vertegenwoordiging van ondernemingen die zich bezighouden met technische en wetenschappelijke activiteiten (27 % in het BHG vergeleken met 19 % nationaal) of actief zijn op het gebied van informatie en communicatie (8,5 % in het BHG tegenover 5,4 % nationaal).

5 De gegevens van 2022 zijn de meest recente die beschikbaar zijn.

TABEL III.1.1: Aantal actieve ondernemingen per bedrijfstak op 31 december 2022

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		België		Aandeel in % van de ondernemingen van het BHG in het Belgische totaal
Economische sector	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	
Primaire sector	277	0,2	49.810	4,4	0,5
Secundaire sector	17.528	14,9	212.856	19,0	8,2
Tertiaire sector	100.421	84,9	859.843	76,6	11,7
waarvan:					
Wetenschappelijke en technische activiteiten	31.963	27	223.070	19,9	14,3
Handel en reparatie van voertuigen	17.378	14,7	178.671	16	9,7
Informatie en communicatie	10.036	8,5	60.857	5,4	16,5
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	7.217	6,1	63.561	5,7	11,3
Onbekende economische activiteit	27	0,0	243	0,0	11,1
Totaal	118.286	100,0	1.122.775	100,0	10,5

Bron: Statbel, berekeningen BISA

Noot: De definities van de sectoren bevinden zich op het einde van dit hoofdstuk.

De uitsplitsing van de tertiaire sector omvat de vier grootste activiteitensectoren in het BHG.

Vier op de vijf Brusselse ondernemingen hebben geen werknemers in loondienst

In 2022 had 81 % van alle ondernemingen in Brussel geen werknemers. Een groot aantal ondernemingen zonder werknemers zijn natuurlijke personen (zelfstandigen die hun activiteit uitoefenen via hun eenmanszaak) en besloten vennootschappen (bv). **Het aantal ondernemingen zonder werknemers in loondienst is tussen 2021 en 2022 gestegen (+2.737) in het BHG, terwijl het aantal ondernemingen met werknemers tegelijkertijd is gedaald (-8).** Dat fenomeen wordt ook in heel België vastgesteld.

De grootste ondernemingen, met minstens 50 werknemers, zijn naar verhouding talrijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: 17,4 % van de Belgische ondernemingen met minstens 50 werknemers is gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De historische oververtegenwoordiging van de grootste ondernemingen in Brussel heeft te maken met de centrale ligging van het BHG binnen de Belgische en Europese markt en met de concentratie van het dienstenaanbod voor ondernemingen.

III.2 OPRICHTINGEN, STOPZETTINGEN EN MIGRATIES VAN ONDERNEMINGEN

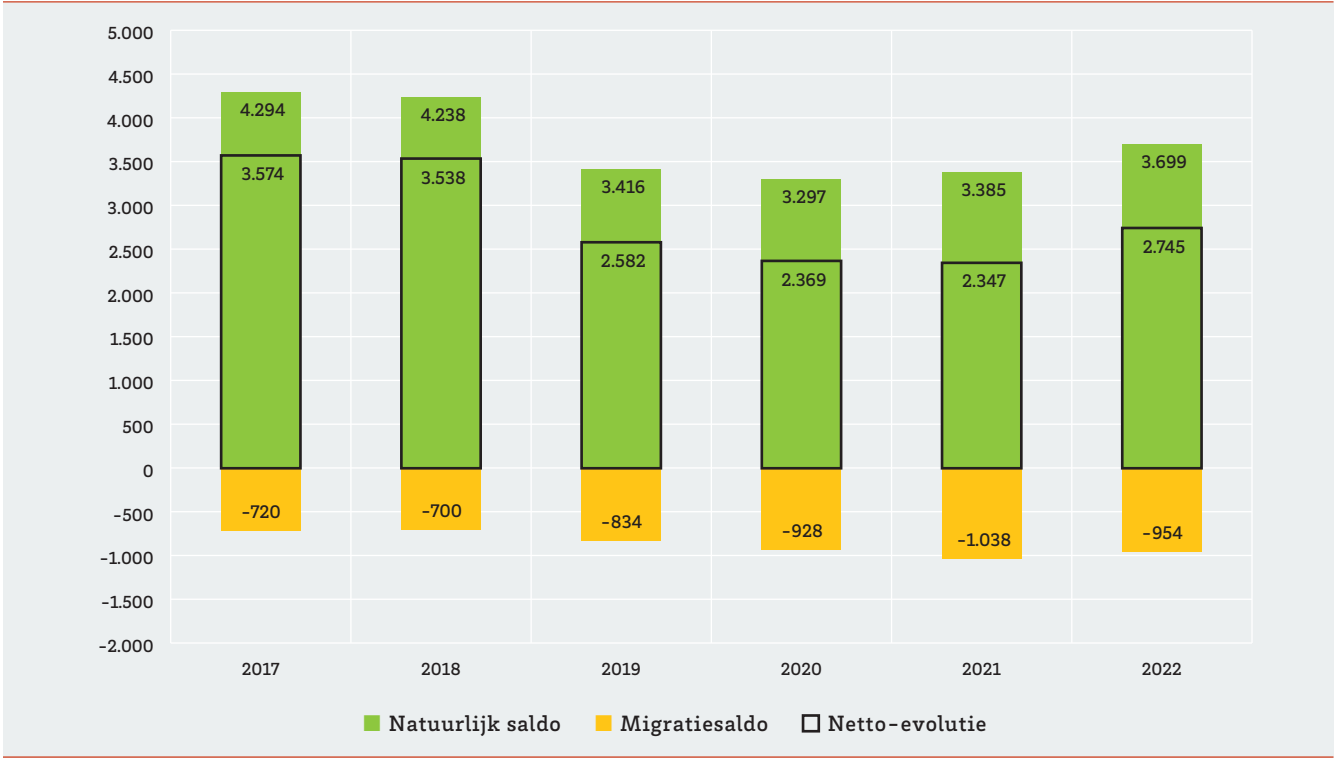
Het aantal ondernemingen in het Brussels Gewest groeit jaar na jaar

In 2022 waren er 2.745 ondernemingen meer dan in 2021, hetzij een stijging van 2,4 %. Deze toename is hoger dan de groei in 2020 en 2021 (+2,1 %, hetzij respectievelijk +2.369 onderne- mingen in 2020 en +2.347 in 2021), maar lager dan de jaren vóór de coronacrisis (+3,5 % in 2017 en 2018, hetzij respectie- velijk +3.574 ondernemingen in 2017 en +3.538 in 2018). De toename van het aantal ondernemingen komt vooral vanwege het aantal oprichtingen, wat zowel het aantal stopzettingen als de grotere emigratie van ondernemingen uit het Brussels Gewest meer dan compenseert.

3.699 meer oprichtingen dan stopzettingen

Zoals elk jaar zijn er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer bedrijven opgericht dan stopgezet. In 2022 werden 3.699 meer bedrijven opgericht dan stopgezet, wat neerkomt op een netto-oprichtingsgraad van 3,1 %. Voor het vierde opeenvolgende jaar ligt dat percentage onder het Belgische gemiddelde (4,4 %).

GRAFIEK III.2.1: Evolutie van de demografische bewegingen van de ondernemingen

Bron: Statbel, berekeningen BISA

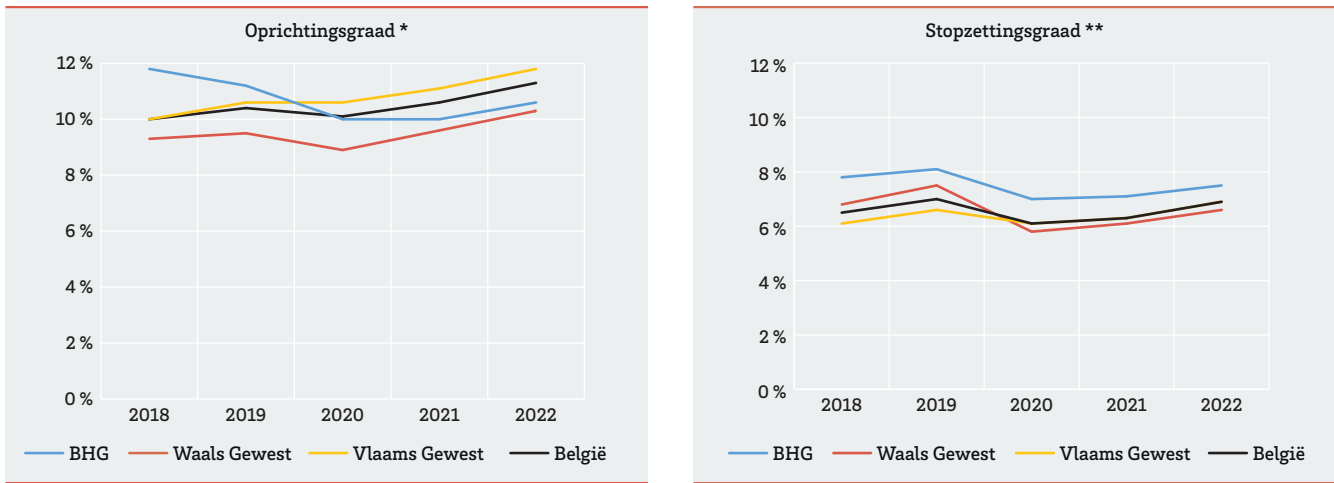
Noot: Het natuurlijk saldo komt overeen met het verschil tussen het aantal oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen in het Brussels Gewest. Het migratiesaldo komt overeen met het verschil tussen het aantal ondernemingen dat zich in het BHG vestigt en het aantal ondernemingen dat emigreert uit het BHG, terwijl ze daar het voorgaande jaar nog gevestigd waren. Het migratiesaldo houdt rekening met statistische aanpassingen, wat betekent dat migraties van of naar andere landen, of waarvan de herkomst of bestemming onbekend is, wordt meegenomen in de berekening.

TABEL III.2.2: Evolutie van het aantal oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen

	Aantal oprichtingen van ondernemingen					Aantal stopzettingen van ondernemingen				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
BHG	12.584	12.241	11.186	11.471	12.445	8.346	8.825	7.889	8.086	8.746
Vlaams Gewest	57.903	64.140	67.026	73.624	82.494	35.359	39.990	38.475	41.459	47.948
Waals Gewest	23.461	24.428	23.532	26.284	29.344	17.069	19.250	15.320	16.612	18.768
België	93.948	100.809	101.744	111.379	124.283	60.774	68.065	61.684	66.157	75.462

Bron: Statbel, berekeningen BISA

GRAPHIQUE III.2.3: Evolutie van de oprichtingsgraad en de stopzettingsgraad van ondernemingen (in %)

Bron: Statbel, berekeningen BISA

* De oprichtingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen enerzijds het aantal vastgestelde nieuwe btw-plichtigen op 31 december van een gegeven jaar en anderzijds het gemiddelde aantal actieve btw-plichtige ondernemingen voor dat jaar.
** De stopzettingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal stopzettingen van ondernemingen en het gemiddeld aantal btw-plichtige ondernemingen voor de beschouwde periode.

In 2022 werden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 12.445 bedrijven opgericht (zie tabel III.2.2). Dat aantal is vergelijkbaar met de cijfers vóór de coronacrisis (2017-2019) en ligt hoger dan het aantal in 2020 en 2021, op het hoogtepunt van de crisis. Tegelijkertijd vestigen Vlaanderen en Wallonië nieuwe records in termen van de oprichting van bedrijven. In deze twee gewesten worden veel meer ondernemingen opgericht dan voor de gezondheidscrisis ⁶.

Wat het aantal nieuwe ondernemingen betreft, zien we dat het BHG sinds 2018 ter plaatse trappelt (zie grafiek III.2.3.). De in 2022 vastgestelde heropleving van het aantal oprichtingen brengt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet terug naar de niveaus van de jaren 2010. In Vlaanderen, en in mindere mate in Wallonië, is er echter wel een stijgende oprichtingsgraad. Sinds 2020 is de dynamiek van het aantal oprichtingen zwakker in het Brussels Gewest dan in de rest van België.

De daling van de oprichtingsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan worden verklaard door een daling in bepaalde economische sectoren waar vaak nieuwe bedrijven werden opgericht. Dat geldt met name voor de groot- en detailhandel, de bouwsector en de restaurantsector. In die sectoren loopt het aantal nieuwe bedrijven zowel in absolute (aantallen) als relatieve cijfers (oprichtingsgraad) terug. Die achteruitgang wordt niet gecompenseerd door de toename in andere sectoren, zoals gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische diensten⁷, gezondheidszorg en IT-consultancy.

⁷ De toename van het aantal startende bedrijven in de sectoren gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische diensten en menselijke gezondheid houdt gedeeltelijk verband met de verplichting voor beroepsbeoefenaren om zich voor de btw in te schrijven, met name advocaten in 2014 en artsen die bepaalde cosmetische chirurgische ingrepen uitvoeren in 2016.

⁶ In het BHG bevindt het aantal oprichtingen van bedrijven zich opnieuw op het niveau van voor de coronacrisis, terwijl het in Vlaanderen 40 % en in Wallonië 23 % hoger ligt dan voor de crisis.

Nog in 2022 hebben 8.746 Brusselse ondernemingen hun activiteiten stopgezet, hetzij een stijging van 660 stopzettin- gen ten opzichte van 2021 (zie tabel III.2.2). **Brusselse onder- nemingen zetten hun activiteiten vaker stop dan de onder- nemingen in de andere twee gewesten.** In 2022 heeft 7,4 % van de Brusselse ondernemingen hun activiteiten stopgezet, wat meer is dan in Vlaanderen (6,7 %) en Wallonië (6,5 %). De toename van het aantal stopzettingen hangt wellicht samen met de verlaging van de steunmaatregelen voor de recente crisissen (corona en energie). Het aantal stopzettingen tussen 2021 en 2022 is echter sterker gestegen in Vlaanderen (+15,7 %) en Wallonië (+13 %) dan in het Brussels Gewest (+8,2 %).

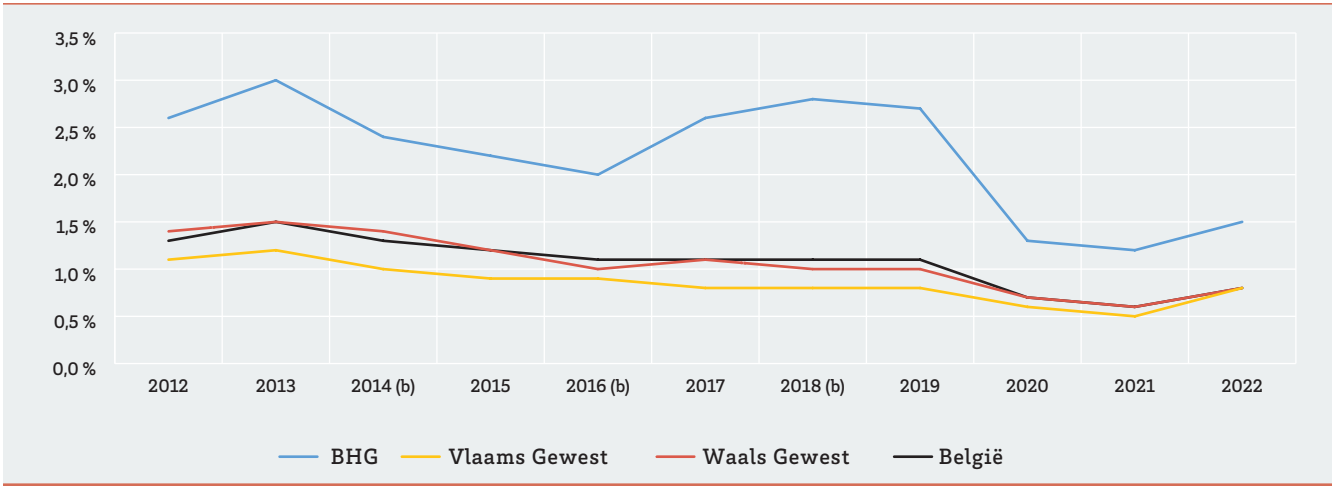
Van de 8.746 stopzettingen in 2022 waren er 1.776 het gevolg van een faillissement. Het aantal faillissementen steeg met **33,3 % tussen 2021 en 2022 (van 1.332 naar 1.776 faillisse- menten)**. Na de gezondheidscrisis is het aantal faillissementen van Brusselse ondernemingen opnieuw beginnen stijgen, als gevolg van het einde van de steunmaatregelen⁸ voor de opeenvolgende crisissen. Die toename stellen we, in ver- schillende mate, ook vast in Vlaanderen (+54,3 %) en Wallonië (+24,1 %).

In 2022 ging 1,5 % van de Brusselse bedrijven failliet. Dat aandeel ligt hoger dan wat wordt vastgesteld in Vlaanderen en Wallonië (0,8 % in beide gevallen). Historisch gezien is er in de grootste steden ook een sterkere ondernemingsdyna- miek, wat dan weer gepaard gaat met een groter risico op faillissement. Dat verklaart waarom de faillissementsgraad in Brussel hoger ligt dan in de rest van België. De laatste jaren neemt het faillissementsrisico voor bedrijven in Brussel echter af en ligt het dichterbij het risico dat elders in België wordt waargenomen.

954 minder ondernemingen in het Brussels Gewest

Bovendien verliest het Brussels Hoofdstedelijk Gewest elk jaar ondernemingen doordat het aantal uit Brussel vertrekkende ondernemingen (emigratie) groter is dan het aantal ondernemingen dat zich komt vestigen in het BHG (immigra- tie), vanuit en naar de rest van België. Het saldo is negatief met 937 ondernemingen in 2022 (-954 met inbegrip van migraties met onbekende oorsprong of bestemming, of buiten België). In het algemeen geldt dat **voor elke drie onderne- mingen die het Brussels Gewest verlaten, er twee naar het Brussels Gewest verhuizen vanuit de andere twee Belgische gewesten.**

GRAFIEK III.2.4: Evolutie van de faillissementsgraad van ondernemingen* (%)

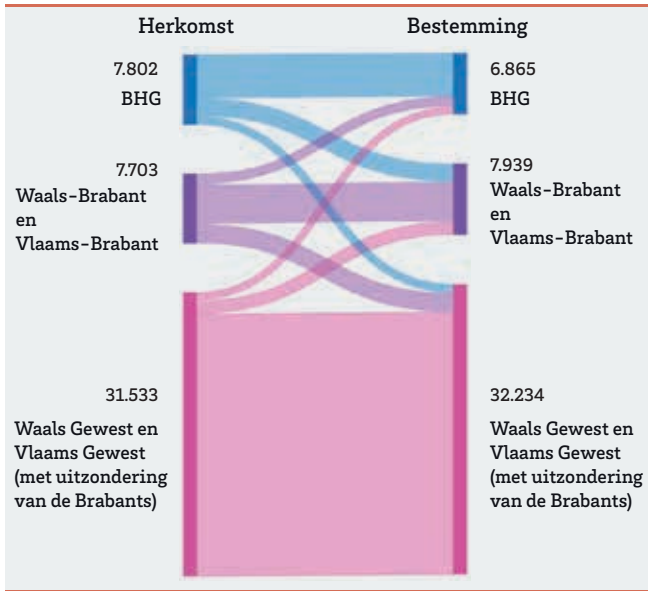

Bron: Statbel, berekeningen BISA

* De faillissementsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal faillissementen en het gemiddelde aantal actieve, aan de btw onderworpen ondernemingen in die periode.
b: breuk in tijdreeks: In 2014 en in 2016 hadden wetswijzigingen tot gevolg dat reeds actieve ondernemingen zich dienden te onderwerpen aan de btw. Voor 2014 gaat het om advocaten, voor 2016 om artsen die bepaalde activiteiten van esthetische chirurgie beoefenen en om bepaalde bestuurders van vennootschappen. Sinds 2018 omvatten de statistieken ook de vrije beroepen, de landbouwondernemingen en de verenigingen zonder winstoogmerk. De toename van het aantal ondernemingen als gevolg daarvan heeft een daling van de faillissementsgraad als wiskundig gevolg.

⁸ Bijvoorbeeld moratoria op faillissementen, betalingsplannen voorgesteld door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) of tijdelijke werkloosheidsmaatregelen (Statbel, 2023).

GRAFIEK III.2.5: Aantal migraties van ondernemingen naar herkomst en bestemming in 2022

Bron: Statbel, berekeningen BISA
Opmerking: de dikte van de lijnen komt overeen met de waargenomen stromen

Migraties van en naar het BHG vinden voornamelijk plaats van en naar de provincies Waals-Brabant en Vlaams-Brabant. Twee derde van de emigraties van ondernemingen uit Brussel naar andere gewesten gebeurt naar die twee provincies (2.018 verhuizingen naar Vlaams- en Waals-Brabant en slechts 983 verhuizingen naar andere Belgische provincies). Tegelijkertijd kwam bijna 60 % van de immigraties in het Brussels Gewest uit Vlaams- en Waals-Brabant (1.167 ondernemingen tegenover 897 uit de andere provincies).

Definities en methodologische opmerkingen:

Btw-plichtige ondernemingen

Het begrip “onderneming” wordt vrij ruim geïnterpreteerd: het omvat zowel multinationals met duizenden werknemers, zelfstandigen die “natuurlijke personen” zijn als verenigingen zonder winstoogmerk (vzw’s).

Btw-plichtige ondernemingen zijn ondernemingen die belastingplichtig⁹ zijn en die zich, wegens de aard van hun activiteit(en), bij de bevoegde instanties moeten identificeren om een btw-nummer te krijgen. Het gaat dus niet om alle ondernemingen. Zo zijn een groot aantal activiteiten op het gebied van verzekeringen en financiën bijvoorbeeld niet in deze statistieken opgenomen.

De statistieken zijn immers gebaseerd op administratieve gegevens die afkomstig zijn van het register van btw-plichtige ondernemingen. Deze administratieve informatie geeft niet steeds een getrouw beeld van het aantal reële oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen.

Ondernemingen met uitbatingszetels in meerdere gewesten worden slechts eenmaal geteld: bij het gewest waar hun maatschappelijke zetel gevestigd is voor de rechtspersonen en hun woonplaats voor de btw-plichtige natuurlijke personen.

De grootte van btw-plichtige ondernemingen in termen van aantal werknemers betekent niet dat de werknemers werken in het gewest waar de maatschappelijke zetel is gevestigd. Een werknemer van een onderneming waarvan de maatschappelijke zetel in het Brussels Gewest gevestigd is, kan tewerkgesteld worden in een andere vestiging van die onderneming, die zich in een ander gewest bevindt.

Een bv, of **besloten vennootschap**, is een juridische vennootschapsvorm (vroeger bvba - besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid). Die vennootschapsvorm wordt gekenmerkt door de beperkte aansprakelijkheid van de aandeelhouders, die louter aansprakelijk zijn voor de schulden van de onderneming ten belope van hun kapitaalbreng.

Economische-activiteitssectoren

Elk bedrijf is actief in een bepaalde sector. De primaire sector omvat bedrijven die actief zijn in de landbouw, de visserij en de mijnbouw. De secundaire sector omvat bedrijven met verwerking als hoofdactiviteit, inclusief de industrie. De tertiaire sector tot slot omvat bedrijven die markt- en niet-marktdiensten leveren.

Oprichtingen, stopzettingen en faillissementen van ondernemingen

Het **aantal opgerichte ondernemingen** in een bepaald jaar komt overeen met het aantal ondernemingen dat op 31 december van dat jaar in het btw-register stond en dat op 31 december van het voorgaande jaar nog niet in het register stond.

Het **aantal stopgezette ondernemingen** in een bepaald jaar komt overeen met het aantal ondernemingen dat op 31 december van dat jaar niet meer in het btw-register stond, terwijl dat op 31 december van het voorgaande jaar wel het geval was.

Een onderneming is in staat van faillissement wanneer het niet langer over voldoende middelen beschikt om haar schulden die vervallen te betalen. Volgens de wet van 11 augustus 2017 betreffende “de insolventie van ondernemingen” in het Wetboek van economisch recht, bevindt een onderneming zich in staat van faillissement wanneer zij op duurzame wijze ophoudt te betalen en het vertrouwen van haar schuldeisers kwijt is (bijvoorbeeld: weigering van een bankkrediet en van uitstel van betaling).

De statistieken over faillissementen worden opgesteld op basis van gegevens afkomstig van de ondernemingsrechtbanken. Die rechtbanken spreken een faillissement uit, ofwel na aangifte van faillissement, ofwel na een verzoek om een faillissementsprocedure ingediend door het openbaar ministerie of door een schuldeiser(s).

Bedrijfsfaillissementen vertegenwoordigen een deel van de stopzettingen van ondernemingen. Ondernemingen kunnen vrijwillig (bv. door pensionering, fusie, overgang naar een vennootschap) of onvrijwillig (bv. door faillissement) zijn stopgezet.

BIBLIOGRAFIE:

BISA (2023), “Statistische kalender 2022”, BISA

Statbel (2023), “Maandelijks verslag over de evolutie van het aantal faillissementen en het aantal verloren banen in België”, Statbel

⁹ Volgens het Wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde (btw) is eenieder die in de uitoefening van een economische activiteit, met of zonder winstoogmerk, levering van goederen of diensten verricht in België, belastingplichtig.

HOOFDSTUK IV

ONDERZOEK EN ONTWIKKELING

In het kort:

Volgens voorlopige cijfers voor 2022¹⁰ bedroegen de uitgaven voor O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijna 2,5 miljard euro, ofwel 2,53 % van het bruto binnenlands product (bbp). De O&O-uitgaven liggen hiermee in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in relatieve termen hoger dan die van het gemiddelde van de 27 landen van de Europese Unie (2,24 %). Maar ze blijven lager dan die van België in zijn geheel (3,35 %). Sinds 2020 evolueerden de O&O-activiteiten in bijna hetzelfde tempo als de economische activiteit en stabiliseerde de O&O-intensiteit enigszins.

Wat de uitsplitsing van de O&O-uitgaven naar uitvoeringssector betreft (d.w.z. sectoren die O&O-activiteiten uitvoeren), realiseerden private ondernemingen in 2022 63 % en het hoger onderwijs 24 % van deze uitgaven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Wat de uitsplitsing van deze uitgaven naar financieringsbron betreft (d.w.z. de sectoren die de oorsprong zijn van de middelen die worden gebruikt om O&O-activiteiten te financieren), droegen private ondernemingen in 2021 bij voor 59 % en de overheden - waaronder de Brusselse regering - voor 25 %. Bovendien heeft de Brusselse regering een bedrag van bijna 63 miljoen euro gepland voor O&O- en innovatieactiviteiten in de private en publieke sectoren. Zo blijkt uit voorlopige cijfers voor 2023.

Onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O) zijn essentieel voor de transformatie van de economie en de samenleving (Europese Commissie, 2020):

- › O&O kan de economie en de samenleving weerbaarder maken tegen crisissen, zoals de COVID-19-pandemie (OESO, 2021).
- › O&O en innovatie spelen een belangrijke rol bij het terugdringen van de koolstofdioxide-uitstoot die nodig is om de "netto nuluitstoot" tegen 2050 te halen.
- › Ze vergemakkelijken ook de digitale transitie van de economie en de samenleving en bieden nieuwe oplossingen in de gezondheidszorg, sociale innovatie, enzovoort.

Dit hoofdstuk begint met een deel over de evolutie van de uitgaven voor O&O-activiteiten. Vervolgens worden die uitgaven opgesplitst volgens twee benaderingen die zijn gebaseerd op de uitvoering en financiering van O&O evenals de belangrijkste overdrachten van fondsen tussen de verschillende actoren die deze activiteiten financieren en uitvoeren. Een laatste deel onderzoekt de evolutie van de budgettaire inspanningen van de Brusselse regering op het gebied van O&O en innovatie. Aan het eind van dit hoofdstuk worden de definities, basisbegrippen en gegevensbronnen vermeld.

IV.1 UITGAVEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

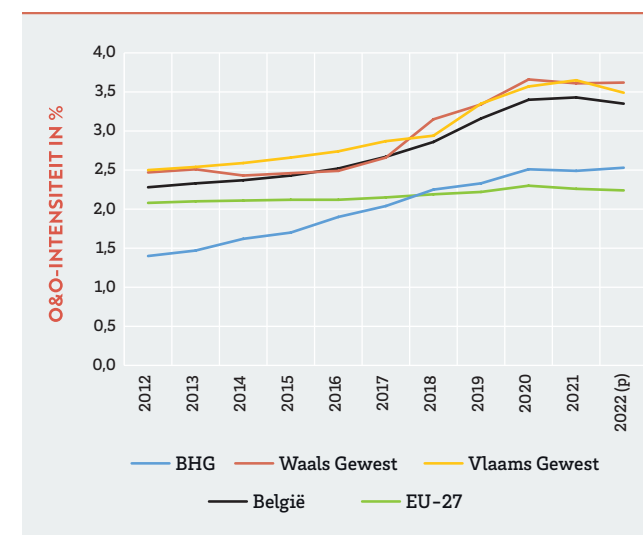
De R&D-activiteit groeit bijna even snel als de economische activiteit

De bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO) zijn de belangrijkste statistische indicator die wordt gebruikt om de O&O-activiteiten op een nationaal of regionaal grondgebied te meten. **Volgens voorlopige cijfers voor 2022 bedroegen de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijna 2,5 miljard euro** (Belspo, 2023). Dit is goed voor bijna 13 % van het Belgische totaal.

In 2022 zijn de O&O-activiteiten in reële termen (zie Definities en methodologische opmerkingen van hoofdstuk VII) met 1,5 % gegroeid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met 1,0 % in België als geheel en met 2,2 % in de Europese Unie van 27 landen (OESO, 2024). Volgens de OESO zouden de O&O-activiteiten van ondernemingen en de publieke sector in 2023 echter een duidelijke groeivertraging kunnen doormaken op Europees en internationaal niveau. Dit komt voornamelijk door de aanhoudende prijsstijgingen en de onzekere vooruitzichten voor O&O in de publieke sector (OESO, 2024).

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de O&O-activiteiten in 2022 bijna even snel gegroeid als de economische activiteit. Het Brusselse bbp is in 2022 ook met 1,4 % gestegen (zie tabel II.1.1), wat de O&O-intensiteit, d.w.z. de verhouding tussen beide (BUOO als % van het bbp), nagenoeg ongewijzigd laat op ongeveer 2,53 % (zie grafiek IV.1.1). De O&O-intensiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt boven die van de Europese Unie van 27 landen (2,24 %), maar blijft onder die van België (3,35 %), evenals die van het Vlaamse Gewest (3,49 %) en het Waalse Gewest (3,62 %). Sinds 2020 zijn de O&O-activiteiten in bijna hetzelfde tempo geëvolueerd als de economische activiteit en is de O&O-intensiteit enigszins gestabiliseerd (OESO, 2024).

GRAFIEK IV.1.1: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O in % van het bbp

Bron: Belspo, Eurostat, INR, berekeningen BISA (p) voorlopige gegevens.

Private ondernemingen blijven O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stimuleren

De organisaties die O&O-activiteiten uitvoeren worden ingedeeld in vier grote institutionele sectoren, i.e. de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector. **De private ondernemingen voeren met 63 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het merendeel van de O&O-activiteiten uit** (zie grafiek IV.1.2). De private ondernemingen realiseren 74 % van de BUOO in België en 66 % in de EU-27.

Private ondernemingen voeren verhoudingsgewijs minder O&O-activiteiten uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in België, doordat er relatief minder verwerkte industriële producten zijn in het Gewest, en in het bijzonder hoogtechnologische industrieën (Kalenga-Mpala R., Wautetlet A., 2016). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn het de ondernemingen die actief zijn op het gebied van telecommunicatie, financiële dienstverlening en digitale diensten die in grote mate de O&O-activiteiten leiden. In de rest van België daarentegen zijn de ondernemingen die het grootste aandeel O&O-activiteiten uitvoeren actief in farmaceutische en biotechnologische producten, elektronische apparatuur en onderdelen, en digitale diensten (bron: Belspo).

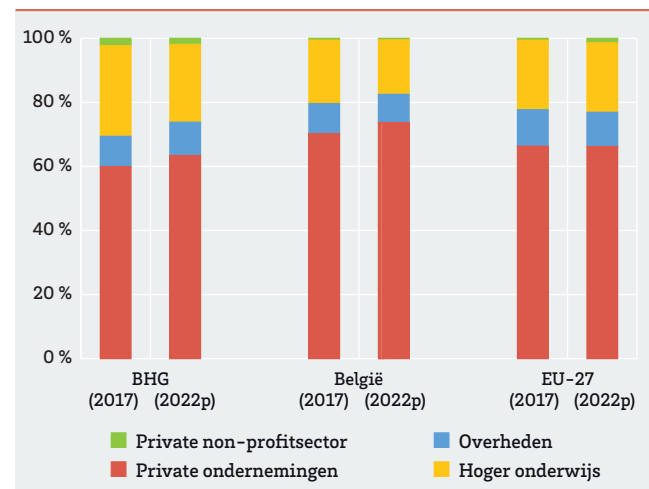
De O&O-activiteiten van de private ondernemingen blijven toenemen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de rest van België. Tussen 2017 en 2022 is het aandeel van de BUOO uitgevoerd door de private ondernemingen met 3 procentpunten gestegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en met 4 procentpunten in België. De groei van de O&O-activiteiten in het Brusselse en Belgische innovatiesysteem wordt nog steeds in grote mate gestimuleerd door private ondernemingen. In de EU-27 daarentegen is het aandeel van de O&O-activiteiten van de private ondernemingen al enkele jaren onveranderd gebleven. Bovendien zouden de O&O-activiteiten van private ondernemingen in 2023 een groeivertraging kunnen doormaken op Europees en internationaal niveau (OESO, 2024).

Het hoger onderwijs is de tweede belangrijkste sector voor het verrichten van O&O. Volgens voorlopige cijfers voor 2022 is deze sector goed voor 24 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, vergeleken met 17 % in België en 22 % in de EU-27. Tussen 2017 en 2022 groeiden de O&O-activiteiten in deze sector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België minder snel dan die van private ondernemingen. Het aandeel van O&O-activiteiten in het hoger onderwijs daalde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (-4 procentpunten) en in België (-3 procentpunten), maar bleef stabiel in de EU-27.

¹⁰ De gegevens van 2022 zijn de meest recente die beschikbaar zijn.

De derde belangrijke sector voor de uitvoering van O&O is deze van de overheden. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat deze sector uit openbare instellingen die gevestigd zijn op zijn grondgebied en O&O uitvoeren, ongeacht het bestuurlijk niveau waarvan ze afhangen. In 2022 voert deze sector 10 % van de BUOO uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 9 % in België en 11 % in de EU-27.

GRAFIEK IV.1.2: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per uitvoeringssector (in % van het totaal*)

Bron: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA

p: voorlopige gegevens

* Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen.

Publieke financiering van O&O blijft essentieel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De organisaties die O&O-activiteiten financieren, zijn ingedeeld in vijf voornaamste bronnen van O&O-financiering (d.w.z. de sectoren die de herkomst van de middelen zijn): private ondernemingen, overheden, hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld. De laatst beschikbare gegevens voor de BUOO per financieringsbron hebben betrekking op het jaar 2021.

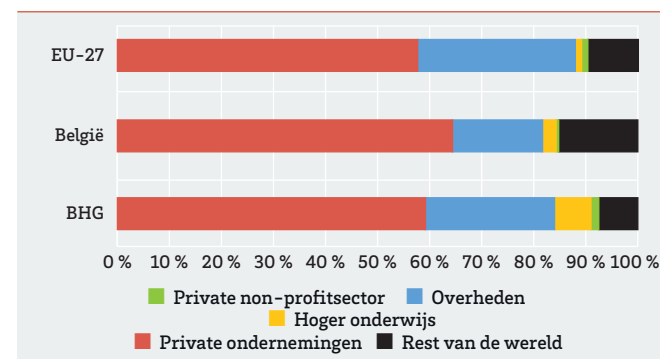
De private ondernemingen financieren het grootste deel van de O&O-activiteiten, namelijk 59 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 64 % in België en 58 % in de EU-27 (zie grafiek IV.1.3). De financiering van O&O-activiteiten door private ondernemingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dus vergelijkbaar met het EU-27-gemiddelde.

De overheden ondersteunen ook een aanzienlijk deel van de O&O-activiteiten van de private en publieke sectoren. Ze financieren 25 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 17 % in België en 30 % in de EU-27. De overheidsfinanciering voor O&O blijft essentieel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en komt van verschillende overheden: de Brusselse regering, de federale regering en de regeringen van de Gemeenschappen.

- › **De Brusselse regering** financiert O&O- en innovatieprojecten van kmo's en grote ondernemingen, onderzoekscentra, de niet-commerciële sector en de overheidssector om creatieve oplossingen te ontwikkelen voor het Gewest en voor het welzijn en de welvaart van de Brusselaars.
- › **De federale regering** ondersteunt het wetenschappelijk ruimteonderzoek en O&O binnen de federale wetenschappelijke instellingen waarvan de meeste in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liggen. De federale steun door fiscale stimuleringsmaatregelen wordt niet meegeteld in de BUOO.
- › **De regeringen van de Franse en Vlaamse Gemeenschappen** zijn verantwoordelijk voor het grootste deel van de overheidsfinanciering voor O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (ongeveer 63 %). Ze financieren uitsluitend de onderzoeksactiviteiten aan de universiteiten en de hogescholen.

Ook de fondsen uit de rest van de wereld (inclusief Europese fondsen in het kader Horizon Europe) financieren O&O-activiteiten. De buitenlandse fondsen financieren 7 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tegen 15 % in België en 10 % in de EU-27.

GRAFIEK IV.1.3: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per financieringsbron in 2021 (in % van het totaal*)

Source: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA

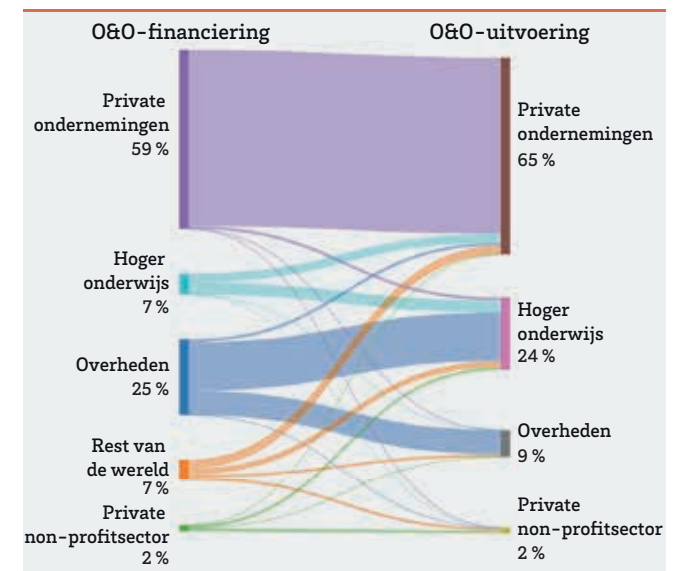
* Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen.

Private ondernemingen financieren zelf het grootste deel van hun O&O-activiteiten

O&O-activiteiten gaan gepaard met grote en complexe overdrachten van middelen tussen de verschillende actoren die O&O-activiteiten financieren en degenen die de activiteiten uitvoeren. Op basis van de cijfers voor 2021 maakt de uitsplitsing van de BUOO per financieringsbron en per uitvoeringssector het mogelijk om de belangrijkste overdrachten van middelen van de oorsprong, d.w.z. de financieringsbronnen, naar de bestemming, d.w.z. de uitvoeringssectoren van O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, te belichten (zie grafiek IV.1.4).

- › Het overgrote deel van de financiering door private ondernemingen gaat naar O&O dat door private ondernemingen zelf wordt uitgevoerd, namelijk 58 % van de BUOO. De overige middelen van private ondernemingen (1 % van de BUOO) dragen bij om O&O in het hoger onderwijs te financieren.
- › Overheidsfinanciering, d.w.z. 25 % van de BUOO, ondersteunt de O&O-activiteiten van de sectoren van het hoger onderwijs, overheden en private ondernemingen. O&O in het hoger onderwijs ontvangt echter relatief meer overheidsfinanciering vanuit de Franse en Vlaamse Gemeenschap. Anderzijds blijkt de financiële steun van de overheid voor O&O door private ondernemingen relatief bescheiden te zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- › Private en publieke middelen uit de rest van de wereld (7 % van de BUOO) komen ten goede aan alle vier de O&O-uitvoeringssectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een aanzienlijk deel van deze middelen wordt besteed aan O&O door private ondernemingen.
- › Het hoger onderwijs financiert O&O-activiteiten ten belope van 7 % van de BUOO. Een deel van deze middelen wordt eveneens gebruikt om O&O door private ondernemingen te ondersteunen, in het bijzonder via spin-offs van universiteiten; ondernemingen die door universiteiten worden opgericht om de daar ontwikkelde kennis te exploiteren via commerciële activiteiten.

GRAFIEK IV.1.4: Overdrachten van fondsen tussen de financieringsbronnen en de uitvoeringssectoren voor O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2021 (in % van de BUOO)

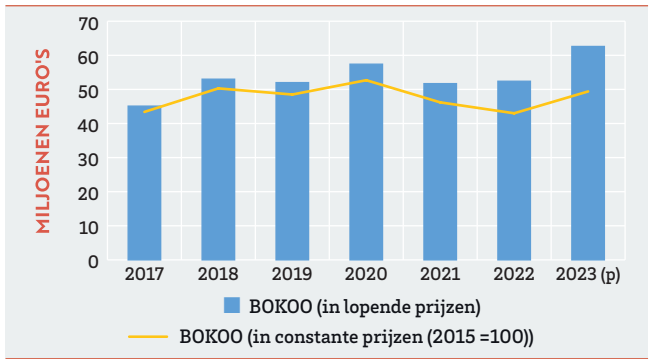
Bron: Belspo, berekeningen BISA

IV.2 BUDGETTAIRE OVERHEIDSKREDIETEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

Het overheidsbudget van de Brusselse regering voor O&O en innovatie blijft stabiel

Naast de O&O-uitgaven die worden gefinancierd door de overheden, worden de overheidsinspanningen ter ondersteuning van O&O-activiteiten van de private en publieke sectoren ook gemeten door het bedrag van de budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO). In 2022 heeft de Brusselse regering een bedrag van ruim 53 miljoen euro toegewezen aan O&O- en innovatieactiviteiten die op haar grondgebied worden uitgevoerd (zie grafiek IV.2.1). **De begrotingsmiddelen van de Brusselse regering voor de ondersteuning van O&O zijn de afgelopen jaren over het algemeen stabiel gebleven** (met gemiddeld -0,2 % per jaar tegen constante prijzen tussen 2017 en 2022). Volgens voorlopige gegevens voor 2023 zou het bedrag van de BOKOO van de Brusselse regering bijna 63 miljoen euro kunnen bedragen.

GRAFIEK IV.2.1: Budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in miljoenen euro's)

Bron: Belspo
(p): op basis van voorlopige begrotingsgegevens

De begrotingskredieten van de Brusselse regering worden gebruikt om subsidies toe te kennen aan de verschillende actoren in Brussel voor programma's en projecten inzake O&O en innovatie die worden beheerd door Innoviris, de gewestelijke overheidsinstantie die hiervoor verantwoordelijk is. In 2023 ondersteunde Innoviris 358 projecten en 215 private en publieke organisaties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor een totaal budget van 46 miljoen euro (innoviris.brussels, 2024).

Innoviris heeft daarnaast oproepen gelanceerd voor thematische projecten, zoals duurzame digitalisering, circulaire innovatie, sociale innovatie en innovatie in de gezondheidszorg voor kwetsbare patiënten. De financiering van deze projecten draagt in grote mate bij aan de uitvoering van het Gewestelijk Innovatieplan 2021-2027. Dit plan legt de prioriteiten vast voor de gewestelijke overheidsfinanciering van O&O en innovatie in Brussel. De algemene doelstelling is dat O&O en innovatie bijdragen aan de veerkracht en welvaart van de Brusselse economie en aan de sociale en ecologische transitie. Het plan definieert ook concreet zes strategische innovatiedomeinen: klimaatrobuuste gebouwen en infrastructuur, optimaal gebruik van middelen, intelligente stedelijke stromen, gepersonaliseerde en geïntegreerde gezondheid en zorg, sociale en publieke innovatie, en geavanceerde digitale technologieën en diensten (innoviris.brussels, 2021).

Definities en methodologische opmerkingen:

Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O

Volgens het Frascati-handboek 2015 (OESO) *omvat **onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O)** "het creatieve en systematische werk dat plaatsvindt teneinde de totaalkennis te vergroten, ook die in verband met de mens, de cultuur en de samenleving, en het gebruik van al deze kennis ten behoeve van nieuwe toepassingen"*.

De **bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO)** zijn de voornaamste statistische indicator om O&O-activiteiten van een land of regio te meten. Ze omvatten het geheel van de lopende uitgaven en van de kapitaaluitgaven bestemd voor O&O dat wordt uitgevoerd op een betrokken grondgebied, ongeacht de financieringsbron. Om vergelijkingen mogelijk te maken, worden de BUOO vaak voorgesteld als percentage van het bruto binnenlands product en ook wel O&O-intensiteit in een economie genoemd.

BUOO worden gewoonlijk opgesplitst volgens twee benaderingen op basis van **de uitvoering** (d.w.z. de sectoren die O&O-activiteiten uitvoeren) en **de financiering voor O&O** (d.w.z. de sectoren die de herkomst van de middelen zijn).

- › Vier sectoren voeren O&O uit: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector.
- › O&O-activiteiten worden gefinancierd door vijf financieringsbronnen: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld.

De gegevens over de O&O-uitgaven zijn afkomstig van de enquêtes die de POD Wetenschapsbeleid (Belspo) in samenwerking met zijn gewestelijke en gemeenschapspartners afneemt. Deze gegevens worden verzameld bij organisaties die O&O uitvoeren en/of financieren in België. Daarnaast produceert Belspo jaarlijks, op basis van een statistisch model, voorlopige cijfers over de O&O-uitgaven in België en in de drie gewesten.

Budgettaire overheidskredieten voor O&O

De **budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO)** bestrijken de door de overheden gefinancierde O&O-activiteiten uitgevoerd in openbare instellingen, private ondernemingen, hoger onderwijs en de private non-profitsector alsook in de rest van de wereld (met inbegrip van internationale organisaties). Heel wat aspecten van het gewestelijk innovatiebeleid zijn echter niet opgenomen in de BOKOO: de financiering van incubatoren, specifieke begeleidingsdiensten voor ondernemingen enz. Bovendien is het bedrag van de verschillende vormen van belastingvermindering ten gunste van O&O die door de federale overheid worden toegekend, evenmin opgenomen in de BOKOO-statistieken.

De gegevens betreffende de BOKOO zijn gebaseerd op de gegevens afkomstig uit de begrotingen. Deze methode bestaat erin de inventaris te maken van alle begrotingsposten die in aanmerking komen om O&O-activiteiten te financieren of het aandeel te meten of te schatten dat O&O erin inneemt.

BIBLIOGRAFIE:

- ECOOM (2023), "Totale O&O-intensiteit in Vlaanderen 2011-2021 - "3 % nota"
- European Commission (2020), "Science, Research and Innovation Performance of the EU 2020 - A fair, green and digital Europe", Publications Office of the European Union
- Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2023). "Regionale economische vooruitzichten van juli 2023-2028", FPB
- "Gezamenlijke algemene beleidsverklaring van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie – Zittingsperiode 2019-2024"
- Innoviris.brussels (2021), "Gewestelijk Innovatieplan 2021-2027: Slimme specialisatiestrategie", Innoviris
- Innoviris.brussels (2024), "Activiteitenverslag 2023", Innoviris
- INR & NBB (2024), "Regionale rekeningen 2022", INR & NBB, Brussel

- Kalenga-Mpala, R., Wautelet A. (2016), "Onderzoek en ontwikkeling in Brussel: wie financiert deze activiteiten en waar vinden ze plaats?", Focus nr. 12 van het BISA, BISA
- OECD (2016), "Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities", OECD
- OECD (2021), "OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021 – Times of Crisis and Opportunity", OECD
- OECD (2024), "OECD Main Science and Technology Indicators. R&D Highlights in the March 2024 edition", OECD
- POD Wetenschapsbeleid (Belspo) (2023), "Vooruitzichten voor R&D in België en de regio's in 2022", Belspo

HOOFDSTUK V

DE ARBEIDSMARKT

In het kort:

In 2023 en 2024 is het aantal werkende Brusselaars toegenomen, of ze nu in Brussel of elders in België werken. Paradoxaal genoeg is ook de werkloosheid gestegen. In dezelfde periode is immers een groot aantal personen togetreden tot de arbeidsmarkt. Bovendien is de inschrijvingsprocedure als werkloze voor OCMW-begunstigden gewijzigd, waardoor het aantal ingeschreven werklozen eveneens is toegenomen.

In 2024 is de werkloosheidsgraad gestegen tot 15,0 %. Bijna de helft van alle werkzoekenden ontvangt geen werkloosheidsuitkering.

Net als in de voorbije decennia zullen veel personen Brussel verlaten tussen 2025 en 2029, wat de groei van de beroepsbevolking zal vertragen. In combinatie met een toename van het aantal werkende Brusselaars, zal dit de werkloosheid geleidelijk doen dalen. De werkloosheidsgraad zal dalen tot 13,6 % in 2029, het laagste niveau sinds 1991.

In dit hoofdstuk worden de trends op de **Brusselse arbeidsmarkt** tegen 2029 geanalyseerd.

In tegenstelling tot hoofdstuk II, dat betrekking heeft op de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest, gaat dit hoofdstuk in op de **situatie van de Brusselaars op de arbeidsmarkt**.

In dit hoofdstuk wordt eerst gekeken naar de **dynamiek** van de arbeidsmarkt **in 2023 en 2024** (paragraaf V.1), voordat de **gedetailleerde situatie** van de arbeidsmarkt **in 2024** (wordt onderzocht (V.2). In het laatste deel (V.3) wordt gekeken naar de **verwachte ontwikkelingen** op de arbeidsmarkt in de periode **2025 tot 2029**.

De groeipercentages voor een jaar worden berekend ten opzichte van het voorgaande jaar. De definitie van de verschillende indicatoren en de gebruikte gegevensbronnen zijn te vinden aan het einde van dit hoofdstuk.

V.1 ONTWIKKELINGEN OP DE ARBEIDSMARKT IN 2023 EN 2024 ¹¹

De instroom van Oekraïense vluchtelingen heeft de bevolking op arbeidsleeftijd doen toenemen

Voor een gegeven gebied is de bevolking op arbeidsleeftijd gelijk aan het aantal inwoners op arbeidsleeftijd, d.w.z. tussen 15 en 64 jaar oud. De bevolking op arbeidsleeftijd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) bedraagt ongeveer 858.000 personen ¹².

In 2023 is het aantal personen op arbeidsleeftijd in het Brussels Gewest **met 1,5 % gestegen** (zie Grafiek V.2.1). **Dit is een aanzienlijke stijging**, zowel in vergelijking met de andere gewesten als met de voorgaande jaren. **In 2024 is de bevolking op arbeidsleeftijd blijven groeien**, maar op een **trager tempo (+0,8 %)**.

Deze stijgingen zijn voornamelijk **te wijten aan de instroom van Oekraïense vluchtelingen** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie hoofdstuk VI). De instroom, die erg hoog was in 2022 en een geleidelijke daling kende in 2023 en 2024, is de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd blijven stimuleren.

¹¹ Tenzij anders vermeld komen de gegevens in dit gedeelte uit FPB et al. (2023).

¹² Deze cijfers betreffen 2024.

Meer Brusselaars zijn actief op de arbeidsmarkt

De beroepsbevolking is het totale aantal personen dat kan en wil werken, of ze nu een baan hebben of er een zoeken. De beroepsbevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest omvat ongeveer 612.000 personen ¹³.

In 2023 en 2024 **is de beroepsbevolking sterk gestegen** (respectievelijk **+1,9 %** en **+1,3 %**). Deze stijging is hoger dan elders in het land (+1,3 % in 2023 en +1,1 % in 2024 voor de rest van België).

De stijging kan worden verklaard door de volgende factoren:

- › **Meer personen tussen 25 en 49 jaar** dan ooit tevoren **zijn actief op de arbeidsmarkt**, vooral in Brussel. Dit is een trend die al voor de COVID-19-crisis is begonnen.
- › **Een deel van de Oekraïense immigranten is togetreden tot de arbeidsmarkt**. Gemiddeld zijn vluchtelingen uit Oekraïne echter minder actief op de arbeidsmarkt dan andere Brusselaars. Hun impact op de toename van de beroepsbevolking is dus reëel, maar beperkt.
- › **Steeds meer studenten hebben een studentenjob**. Op die manier worden ze actief op de arbeidsmarkt. Dit fenomeen wordt aangemoedigd door de beslissing van de federale overheid om het maximale aantal uren dat een student mag werken te verhogen vanaf 2023. Dat aantal is gestegen van 475 naar 600 uur per jaar.
- › Wanneer een OCMW-begunstigde zich inschrijft als werkzoekende bij Actiris, heeft die inschrijving een duidelijk bepaalde duur. Aan het einde van deze periode moet deze persoon de inschrijving als werkzoekende vernieuwen, zo niet wordt de persoon door Actiris niet langer als werkzoekende beschouwd. Als de begunstigde nog steeds werkloos is, gaat de begunstigde van actieve naar inactieve status. In 2023 **heeft Actiris de geldigheidsduur van de inschrijving als werkzoekende gewijzigd voor OCMW-begunstigden**, waardoor de gemiddelde duur van de inschrijving als werkzoekende voor deze categorie werkzoekenden langer werd. Als gevolg daarvan is het aantal werklozen gestegen, net als het aantal actieven.

De activiteitsgraad is het aandeel van actieven in de bevolking op arbeidsleeftijd. Die graad meet de deelname van een groep aan de arbeidsmarkt in verhouding tot het aantal personen in die groep die, gezien hun leeftijd, in de mogelijkheid zijn om te werken.

¹³ Deze cijfers betreffen 2024.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest **bereikte de activiteitsgraad 70,9 % in 2023 en 71,3 % in 2024** (zie Grafiek V.1.2). Het is van 2014 geleden dat zo'n groot aandeel van de volwassen Brusselse bevolking op de arbeidsmarkt actief was. De activiteitsgraad ligt echter nog steeds ongeveer 3 punten hoger in Wallonië en 8 punten hoger in Vlaanderen. Een vergelijking van de activiteitsgraad tussen gewesten moet echter met voorzichtigheid worden benaderd. Empirisch gezien blijkt dat grote steden een lagere activiteitsgraad en werkgelegenheidsgraad hebben dan andere geografische gebieden, en een hogere werkloosheidsgraad ¹⁴. In tegenstelling tot Vlaanderen en Wallonië ligt het hele BHG echter in een grote agglomeratie. Bijgevolg liggen de activiteits- en werkgelegenheidsniveaus structureel lager in het Brussels Gewest en is de werkloosheid er structureel hoger, ongeacht het werkgelegenheidsbeleid dat er wordt gevoerd.

Meer Brusselaars hebben een baan, maar niet noodzakelijk in Brussel

De werkende beroepsbevolking is gelijk aan het aantal werkende inwoners van een gegeven gebied. Het gaat om ongeveer 520.000 Brusselaars ¹⁵.

In het Brussels Gewest is de **werkende beroepsbevolking, zowel in 2023 (+1,7 %) als in 2024 (+1,0 %), toegenomen**. Dat is nog nooit zo hoog geweest.

De stijging houdt verband met de volgende factoren:

- › **De binnenlandse werkgelegenheid is gegroeid** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, vooral in 2023 (zie hoofdstuk II).
- › **Het aantal Brusselaars dat in het BHG werkt**, stijgt.
- › **Steeds meer Brusselaars pendelen**, d.w.z. dat ze buiten het Brussels Gewest werken.

De werkgelegenheidsgraad is het aandeel personen op arbeidsleeftijd dat een baan heeft. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest **kende de werkgelegenheidsgraad een stijging tot 60,5 % in 2023 en 60,6 % in 2024**, de hoogste niveaus in minstens veertig jaar. De werkgelegenheidsgraad bleef echter hoger in het Waals Gewest (ongeveer 65 %), en nog veel hoger in het Vlaams Gewest (ongeveer 75 %).

¹⁴ Statbel (2024).

¹⁵ Deze cijfers betreffen 2024.

De stijging van de beroepsbevolking gaat gepaard met een stijging van de werkloosheid

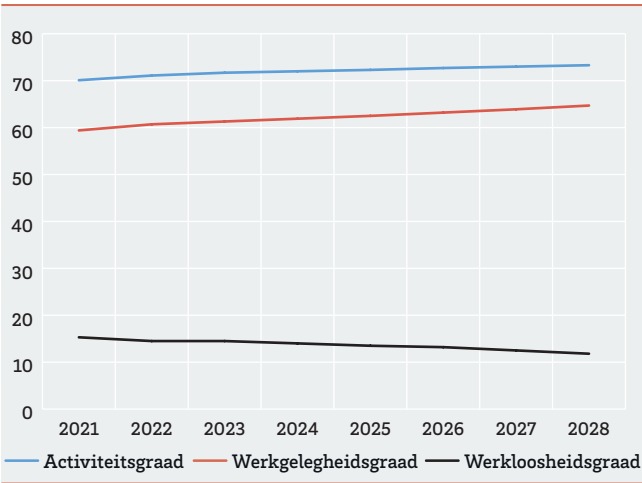
In het Brussels Gewest **is de werkloosheid aanzienlijk gestegen in 2023 (+3,2 %) en 2024 (+3,0 %)**. De omvang van deze stijging is ongezien sinds 2010. Het aantal Brusselse werklozen bedraagt ongeveer 92.000¹⁶.

De stijging van de werkloosheid kan paradoxaal lijken, aangezien het aantal werkende Brusselaars een recordniveau bereikt. Dit komt **door de aanzienlijke groei van de beroepsbevolking**. Er zijn meer personen actief op de arbeidsmarkt, en dus meer personen zonder werk, ondanks de toename van het aantal banen. Anders gezegd compenseert de groei van het aantal werkende personen niet de groei van het aantal mensen dat deelneemt aan de arbeidsmarkt.

Een van de redenen voor de stijging van het aantal werklozen is ook te vinden in het beleid van Actiris om de ondersteuning bij het zoeken naar werk uit te breiden naar nieuwe doelgroepen (zie hierboven). Zonder dit initiatief zou het aantal werklozen in 2023 slechts met 1,1 % zijn gestegen.

De werkloosheidsgraad is het aandeel actieven dat werkloos is. De **werkloosheidsgraad** is gestegen in Brussel en bereikte **14,7 % in 2023 en 15,0 % in 2024**.

GRAFIEK V.1.1: Activiteits-, werkgelegenheids- en werkloosheidsgraad in het BHG (percentage)

Bron: Federaal Planbureau, BISA, IWEPS & Statistiek Vlaanderen (2024).
Nota: Deze cijfers zijn prognoses. De werkloosheidsgraad wordt berekend volgens de definitie van het FPB.

V.2 SITUATIE OP DE ARBEIDSMARKT IN 2024

42 op de 100 Brusselaars heeft een job

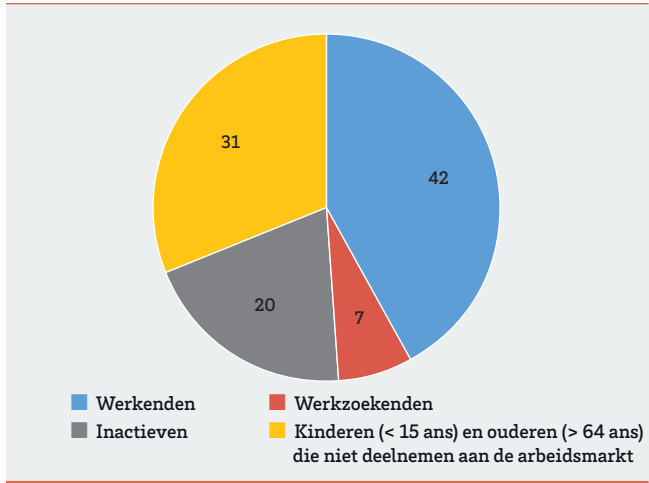
In 2024 zullen **69 op 100 Brusselaars** tussen 15 en 64 jaar oud zijn en dus de **bevolking op arbeidsleeftijd** vormen. **31** worden daarom als **te jong of te oud** beschouwd **om te werken** (zie grafiek V.2.1).

Van deze 69 Brusselaars op arbeidsleeftijd nemen **er 20 niet deel aan de arbeidsmarkt**. Zij vormen de categorie van de **inactieven**. Zij kunnen of willen niet werken. Het kan onder meer gaan om studenten, huisvrouwen of huismannen, gehandicapten, gevangenen, mantelzorgers of om mensen op vervroegd pensioen.

Er blijven dus **49** Brusselaars **over die deelnemen aan de arbeidsmarkt**. Zij vormen de beroepsbevolking.

Van deze 49 actieven hebben **er 42 een baan**. Zij vormen de werkende bevolking. De overige 7 mensen zijn **op zoek naar werk**. Het gaat om **werkzoekenden**.

GRAFIEK V.2.1: Samenstelling van de Brusselse bevolking in 2024 (aandeel, percentage)

Bron: Federaal Planbureau, BISA, IWEPS & Statistiek Vlaanderen (2024).
Nota: Deze cijfers zijn prognoses. De categorie "werkenden" heeft alleen betrekking op personen van 15-64 jaar.

Brussel is het gewest met de grootste werkloosheid

Zoals eerder vermeld, bedroeg de werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest in 2024 15,0 %.

Het Brussels Gewest is het gewest met de hoogste werkloosheidsgraad. In 2024 bedroeg deze indicator 13,4 % in Wallonië en 5,9 % in Vlaanderen¹⁷.

Bijna de helft van de werklozen ontvangt geen werkloosheidsuitkering

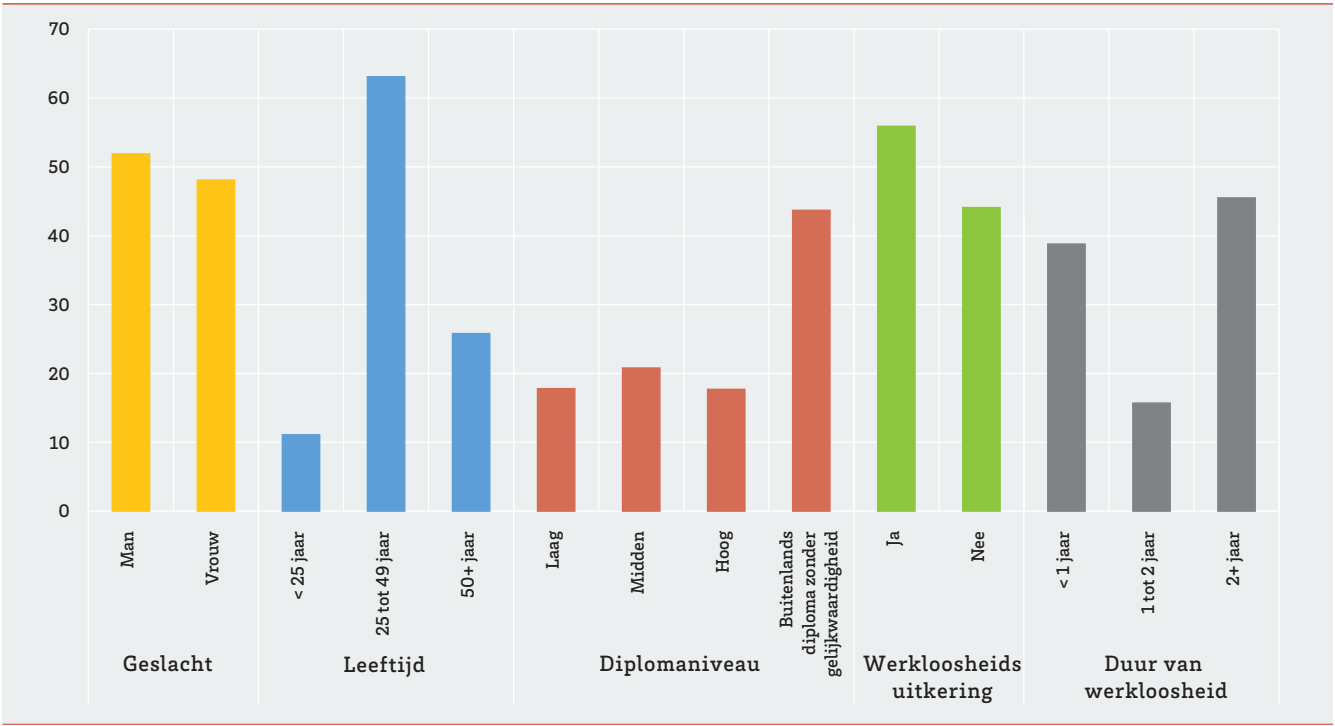
Het is interessant om het profiel van de Brusselse werklozen te bekijken (zie Grafiek V.2.2).

Het aandeel werklozen met als hoogste kwalificatie een buitenlands diploma zonder gelijkwaardigheidserkenning is bijzonder hoog. Het loopt op tot 44 %. Bovendien **is het aandeel werklozen dat geen werkloosheidsuitkering ontvangt aanzienlijk**, namelijk eveneens 44%. In vergelijking met de eerste helft van 2023 betekent dat een **stijging**. Tot slot **blijft het aandeel langdurig werklozen**, d.w.z. personen die al minstens twee jaar werkloos zijn, **hoog** (45 %).

16 Deze cijfers betreffen 2024.

17 Federaal Planbureau, BISA, IWEPS & Statistiek Vlaanderen (2024).

GRAFIEK V.2.2: Profiel van de Brusselse werkzoekenden in de eerste helft van 2024 (aandeel, percentage)

Bron: view.brussels (2024).
Nota: Deze cijfers hebben betrekking op de eerste helft van 2024. Elke indicator is een gemiddelde van maandgegevens van januari tot juni 2024. De maandgegevens komen overeen met de situatie van werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die werkloos zijn op de laatste dag van de maand.

V.3 ONTWIKKELINGEN OP DE ARBEIDSMARKT VOOR DE PERIODE 2025-2029¹⁸

De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd zal vertragen...

Tussen 2025 en 2029 zal de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) vertragen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De groei zal gemiddeld +0,2 % per jaar bedragen. In 2029 zal de groei slechts +0,1 % bedragen, het laagste niveau sinds 1996.

...en bijgevolg de groei van de beroepsbevolking

Tussen 2025 en 2029 zal de beroepsbevolking met gemiddeld 0,7 % per jaar toenemen. Dit is een relatief kleine stijging, die lager is dan in de voorgaande jaren.

Dit is voornamelijk te wijten aan de vertraging in de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (zie hierboven). Anders gezegd zal het aantal mensen tussen 15 en 64 jaar minder snel groeien dan voorheen. De groei van het aantal 15-64-jarigen dat actief is op de arbeidsmarkt zal dus eveneens vertragen.

Er zijn echter twee factoren die een positieve invloed zullen hebben op de evolutie van de beroepsbevolking:

- › De pensioenleeftijd wordt verhoogd naar 66 jaar vanaf 2025. Deze maatregel werd in 2015 genomen door de federale regering. Dit betekent dat personen een jaar langer op de arbeidsmarkt actief zullen blijven, of ze nu werk hebben of werkloos zijn.
- › De groep van mensen geboren tussen 2004 en 2011, die bijzonder talrijk is, zal geleidelijk de leeftijd bereiken waarop men actiever is op de arbeidsmarkt.

De activiteitsgraad zal blijven stijgen. Hoewel het aantal actieven slechts licht stijgt, zal het aantal mensen op arbeidsleeftijd nog minder stijgen. In 2029 zal de activiteitsgraad in Brussel een piek bereiken van 73,1 %, het hoogste niveau sinds 2010. Dat zal echter nog steeds lager zijn dan de activiteitsgraad in Vlaanderen (81,6 %) en Wallonië (77,5 %).

De tewerkstelling van de inwoners zal toenemen dankzij de binnenlandse werkgelegenheid en het pendelen naar Vlaanderen

Tussen 2025 en 2029 zal het aantal werkende Brusselaars met +1,0 % tot +1,2 % per jaar toenemen. De stijging van de werkende beroepsbevolking zal dynamischer zijn in het BHG dan in de andere twee gewesten.

Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de volgende factoren:

- › De binnenlandse werkgelegenheid zal toenemen (zie hoofdstuk II);
- › Steeds meer Brusselaars zullen pendelen om in Vlaanderen te gaan werken.

In 2029 zal de werkgelegenheidsgraad 63,1 % bedragen, een historisch hoog niveau. Ook deze indicator zal echter hoger blijven in Vlaanderen (77,7 %) en Wallonië (67,7 %).

Vanaf 2027 zal de werkloosheid dalen

In de periode 2025-2029 zal de groei van de werkloosheid afnemen. De werkloosheid blijft licht positief in 2025 en 2026, maar wordt negatief vanaf 2027. Over de gehele periode zal dit een gemiddelde betekenen van -1,1 % per jaar. Het zal zelfs -3,7 % per jaar kunnen bereiken in 2029, een ongekend niveau sinds de COVID-19-crisis.

Deze ontwikkeling is eenvoudig te verklaren. Enerzijds zal de toename van het aantal actieven vertragen. Aan de andere kant zal het aantal werknemers elk jaar in een relatief constant tempo toenemen. Kort samengevat zullen in de periode 2025-2029 steeds minder mensen de arbeidsmarkt betreden, terwijl evenveel mensen elk jaar een baan zullen vinden. Daardoor zullen er steeds minder mensen zijn die geen werk vinden.

Tegen 2029 zal de werkloosheidsgraad in Brussel gedaald zijn tot 13,6 %, het laagste niveau sinds 1991. De werkloosheidsgraad zal echter hoger blijven dan aan Waalse (12,6 %) en Vlaamse kant (4,8 %).

¹⁸ De gegevens in dit gedeelte komen uit Federaal Planbureau, BISA, IWEPS & Statistiek Vlaanderen (2024).

Définities en methodologische opmerkingen:

Werkloosheid (FPB-concept): werkloosheid volgens het FPB-concept komt overeen met een ruime definitie van administratieve werkloosheid. Naast de personen die als werkzoekende zijn ingeschreven bij de gewestelijke tewerkstellingsdiensten, omvat het ook de "oudere werklozen" die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende.

Werkzoekende: een persoon zonder betaald werk die is ingeschreven als werkzoekende bij een openbare dienst voor arbeidsvoorziening.

Beroepsbevolking: de actieve bevolking van een gewest omvat alle inwoners van een gewest die deelnemen aan de arbeidsmarkt, hetzij door te werken (werkende bevolking) of door werk te zoeken (werkzoekenden). Inwoners van een gewest die buiten dit gewest werken, vallen dus ook onder deze definitie. In de ruime betekenis (FPB-concept) omvat de beroepsbevolking ook de "oudere werklozen" die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende.

Werkende beroepsbevolking: de werkende beroepsbevolking van een gewest bestaat uit alle werkenden die in dit gewest wonen, ongeacht hun plaats van tewerkstelling.

Werkgelegenheidsgraad (FPB-concept): verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

Activiteitsgraad (FPB-concept): verhouding tussen de beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

Werkloosheidsgraad (FPB-concept): verhouding tussen het aantal werkzoekenden en de beroepsbevolking.

B. SOCIALE DIMENSIE

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, BISA, IWEPS & Statistiek Vlaanderen (2024, juli). Regionale economische vooruitzichten 2024-2029. Federaal Planbureau.

Statbel (2024, april). Census. Bevolking tussen 15 en 64 jaar en tussen 20 en 64 jaar naar verblijfplaats, geslacht en arbeidsmarktsituatie. <https://statbel.fgov.be/nl/themas/census/arbeidsmarkt/situatie-op-de-arbeidsmarkt-werkgelegenheid-en-werkloosheid>.

view.brussels (2024, juli). ViewStat. Werkloosheid. Actiris. <https://viewstat.actiris.brussels/>

HOOFDSTUK VI

BEVOLKING

In het kort:

In de loop van 2023 is de bevolking van het Brussels Gewest toegenomen met 8.400 inwoners (+0,68 %). Deze verdere toename van de bevolking is het resultaat van een positief natuurlijk saldo en een positief internationaal migratiesaldo. Het interne migratiesaldo is daarentegen erg negatief, wat de bevolkingsgroei aftopt.

Voor het negende jaar op rij is het aantal geboorten gedaald. Het aantal overlijdens is eveneens gedaald, maar minder sterk dan het aantal geboorten. Hoewel het natuurlijke saldo positief was, kende het opnieuw een daling.

Omdat het aantal mensen dat instroomt uit het buitenland daalt en het aantal mensen dat vertrekt naar het buitenland stijgt, lag het internationale migratiesaldo lager dan in 2022. Toch bezorgt dat saldo nog 21.400 extra inwoners in het Gewest.

In 2023 verlieten 43.800 Brusselaars het Gewest om naar Vlaanderen of Wallonië te verhuizen, wat de lichte daling van het aantal vertrekken bevestigt die in 2022 begon. Tegelijkertijd hebben 25.000 mensen die elders in België woonden zich in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gevestigd. De interne immigratie is stabiel gebleven in vergelijking met 2022 en ligt op hetzelfde niveau als vóór COVID-19. Ze blijft echter aanzienlijk minder talrijk dan de interne emigratie. Hoewel het interne migratiesaldo nog steeds negatief is, zet die de stijgende trend voort die in 2022 begon. Het Gewest heeft 18.800 mensen verloren door interne migratie.

Dit hoofdstuk geeft ten eerste overzicht van de evolutie van de bevolking in 2023 met een gedetailleerde beschrijving van de verschillende demografische bewegingen. In een tweede gedeelte wordt de samenstelling van de Brusselse bevolking op 1 januari 2024 kort beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van de demografische vooruitzichten op gewestelijk niveau voor de komende jaren.

VI.1 EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE BEVOLKING IN HET JAAR 2023

De Brusselse bevolking blijft groeien

Op 1 januari 2024 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1.249.597 inwoners en nadert nu de kaap van 1.250.000 inwoners. Zo heeft het BHG de in 1996 begonnen episode van bevolkingsgroei voortgezet.

In de loop van 2023 kreeg het Brussels Hoofdstedelijk Gewest er 8.422 inwoners bij, wat overeenkomt met een relatieve groei van +0,68 %. De bevolkingsgroei in het BHG ligt meer dan twee keer hoger dan die in het Waals Gewest (+0,29 %), en is vergelijkbaar met die van Vlaanderen (+0,69 %).

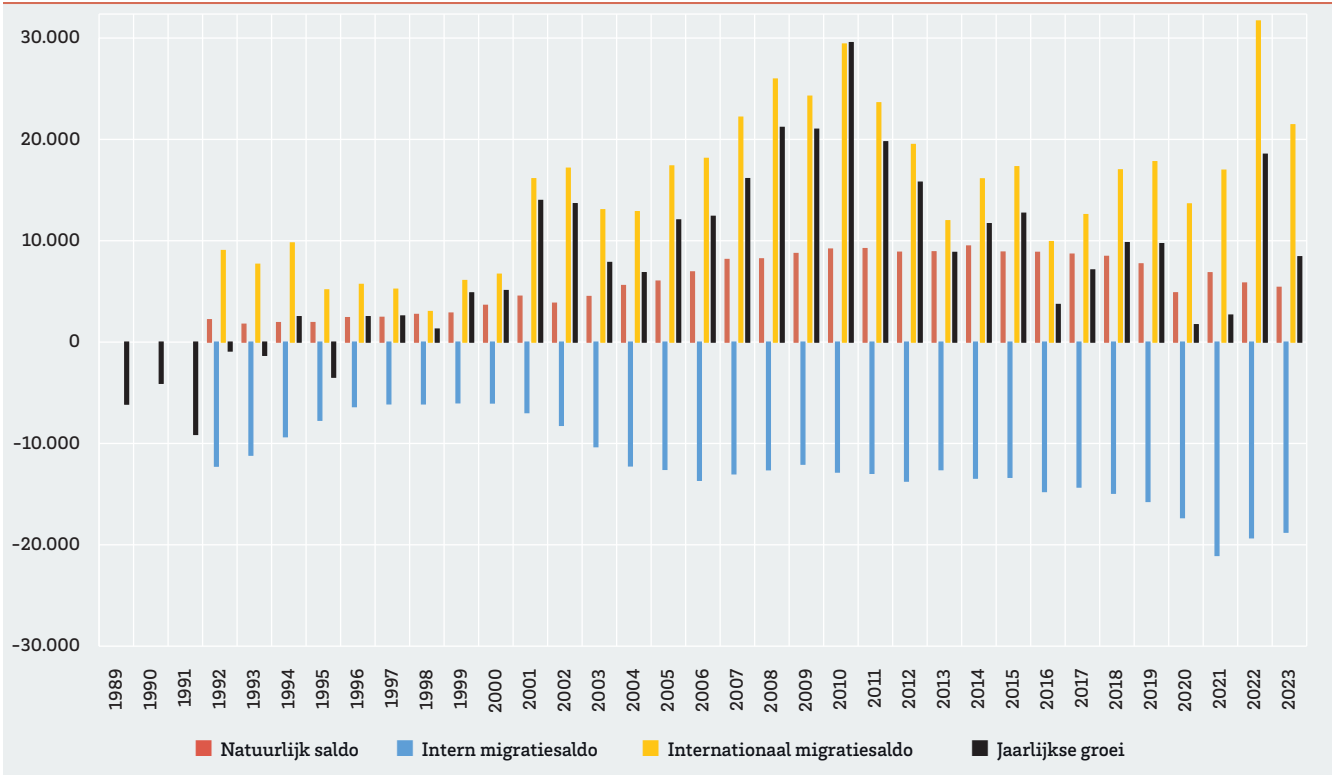
De toename van de Brusselse bevolking is gehalveerd ten opzichte van de uitzonderlijke toename in 2022 (+18.538). Dit laatste was vooral een gevolg van de Oekraïense immigratie.

Hoewel het positief natuurlijk saldo (+5.404) sinds 2014 bijna voortdurend daalt (zie grafiek VI.1.1), wint het Brussels Gewest inwoners. Het internationale migratiesaldo (+21.443) blijft eveneens positief. Samen compenseren ze ruimschoots het interne migratiesaldo, dat erg negatief blijft (-18.752), zij het met een licht herstel.

Teruglopende geboorten

In de loop van het jaar 2023 zijn er in het Brussels Gewest 13.987 kinderen geboren. Dat cijfer is voor het negende jaar op rij gedaald. Zo is het aantal geboorten met 4.527 eenheden gedaald, hetzij met bijna 25 %, sinds 2014, het jaar wanneer het is beginnen te dalen. Het bruto geboortecijfer is dan weer gedaald sinds 2010 van 16,9 % tot 11,2 % in 2023.

GRAFIEK VI.1.1: Componenten van de evolutie van de bevolking in het BHG van 1989 tot 2023 (aantal personen)

Bron: Statbel (RR)

Aantal overlijdens daalt

In de loop van het jaar 2022 zijn er 8.583 Brusselaars overleden, wat het laagste cijfer is sinds 1992. Er waren 331 minder sterfgevallen dan in 2022.

Nieuwe trends in interne migratie tekenen zich af na de coronaperiode

In de loop van het jaar 2023 zijn 25.023 personen uit de rest van België zich komen vestigen in het Brussels Gewest. Dit cijfer, dat vergelijkbaar is met dat voor de jaren 2019 en 2022, is hoger dan dat van het aantal instromers in 2020 en 2021 (respectievelijk +23.585 en +23.854). De stabilisering van de interne immigratie (ongeveer 25.000 eenheden) bevestigt de aantrekkingskracht die het Brussels Gewest had vóór de COVID-19-pandemie.

In diezelfde periode vertrokken, in 2023, 43.775 personen uit het Brussels Gewest om zich elders in het koninkrijk te vestigen. Dit aantal, dat nog steeds veel hoger ligt dan de cijfers van vóór 2021, kent sinds de laatste twee jaar een lichte daling (-587 in 2022 en -543 in 2023).

Het verschil tussen de interne immigratie en de interne emigratie is het interne migratiesaldo. Het bedroeg 18.752 eenheden in 2023. Na een continue groei van dit saldo in absolute waarde tussen 2000 en 2021, laten de jaren 2022 en 2023 een nieuwe tendens zien, dit keer dalend. Tussen 2021 en 2023 is het interne migratiesaldo in absolute waarde gedaald met 2.299 eenheden, hetzij 10,9 %.

Toch blijft het aantal mensen dat het Gewest verlaat duidelijk groter dan het aantal instromers. Daardoor blijft het interne migratiesaldo een negatieve bijdrage leveren aan de bevolkingsgroei in Brussel.

Een toename van de internationale emigratie

In de loop van 2023 immigreerden 56.166 personen vanuit het buitenland in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het aantal instromers is gedaald ten opzichte van 2022 (62.522), een jaar dat werd gekenmerkt door een grote toestroom wegens de oorlog in Oekraïne, en ligt dicht bij het niveau van vóór de pandemie (54.317 instromers in 2019).

Het aantal internationale emigraties is ook terug op het niveau van voor de COVID-19-pandemie. In 2023 emigreerden 34.723 Brusselaars naar het buitenland, hetzij 12,6 % meer dan in 2022. In 2019 bedroeg het aantal mensen dat naar het buitenland is verhuisd 36.518 eenheden.

Het verschil tussen de internationale immigraties en emigraties levert een internationaal migratiesaldo op van +21.443 eenheden. Het saldo voor 2023 is met een derde gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar. Hoewel dit saldo afneemt, blijft het een van de hoogste sinds de oprichting van het Brussels Gewest.

VI.2 BEVOLKING OP 1 JANUARI 2024

Een zeer hoge bevolkingsdichtheid

Op 1 januari 2024 bedroeg de bevolkingsdichtheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 7.694 inwoners per km², wat aanzienlijk meer is dan in België in zijn geheel (383 inwoners per km²). Dat wordt verklaard door het sterk verstedelijkte karakter van het Gewest.

Een verhouding tussen de geslachten die bijna in evenwicht is

Op 1 januari 2024 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 612.199 mannen en 637.398 vrouwen, ofwel 49 % mannen en 51 % vrouwen.

Een leeftijdsstructuur die wordt gedomineerd door mensen in de actieve leeftijd

Zoals de voorgaande jaren is de bevolking van het Brussels Gewest op 1 januari 2024 relatief jonger dan die van de andere twee gewesten van het land. Het percentage 65-plussers bedraagt slechts 13 %, tegenover bijna 21 % in Vlaanderen en 20 % in Wallonië. Anderzijds zijn er relatief meer jongeren onder de 18 jaar (22 %, tegenover bijna 20 % in de andere twee gewesten). Ten slotte onderscheidt het Brussels Gewest zich vooral door het hogere aandeel van de bevolking in de actieve leeftijd (18-64 jaar). Deze groep vertegenwoordigt 65 % van de bevolking, tegenover bijna 60 % in de twee andere gewesten.

Relatieve groei van de buitenlandse bevolking

De buitenlandse bevolking, namelijk alle inwoners die niet de Belgische nationaliteit hebben, bedraagt op 1 januari 2024 meer dan 464.629 personen of 37,2 % van de Brusselse bevolking. Dit aandeel neemt voor het 19e opeenvolgende jaar toe in het BHG. Het is meer dan driemaal hoger dan in het Vlaams Gewest (10,8 %) en in het Waals Gewest (11,0 %).

Onder de buitenlanders zijn Fransen veruit het talrijkst (70.800 op 1 januari 2024), gevolgd door Roemenen (46.600), Italianen (36.700) en Marokkanen (33.200). Zes andere groepen buitenlandse onderdanen die de top 10 in het Brussels Gewest afsluiten, zijn: Spanjaarden (32.500), Portugezen (19.000), die nu de Polen (18.400) hebben ingehaald, Oekraïners (15.000), Bulgaren (13.100), en Duitsers (11.500).

Een gestegen aantal particuliere huishoudens

Op 1 januari 2024 bedroeg het aantal particuliere huishoudens in het Brussels Gewest 578.881, een toename met 4.278 eenheden in de loop van 2023. Dit komt overeen met een relatieve groei van 0,74 %, wat licht hoger is dan de groei van de bevolking (+0,68 %). De gemiddelde grootte van de particuliere huishoudens blijft haar daling voortzetten die in 2019 is ingezet, en bedraagt 2,14 mensen in 2023.

VI.3 BEVOLKINGSSTABILISATIE IN DE KOMENDE JAREN

Volgens de bevolkingsvooruitzichten (Federaal Planbureau, 2024) zal de Brusselse bevolking globaal gezien stabiel blijven (tussen 1.248.000 en 1.251.000) tot 2040.

Wat de interne migratie betreft, gaan de vooruitzichten uit van een aanhoudende stijging van het aantal vertrekken van het BHG naar de rest van het land, die groter zal zijn dan de stijging van het aantal aankomsten in het BHG vanuit de rest van het land. Als gevolg hiervan zou de netto interne migratie blijven toenemen en zich vanaf 2039 stabiliseren op ongeveer -21.000 inwoners.

Dit fenomeen zou gecompenseerd worden door twee factoren: het natuurlijke saldo en het internationale migratiesaldo. Het FPB en Statbel voorspellen:

- › een positief natuurlijk saldo tussen +7.000 en +8.000 tot 2048, dat daarna zou stabiliseren rond +6.000;
- › een internationaal migratiesaldo, dat, na een daling van +18.000 naar +13.000, vanaf 2030 op dit niveau zou stabiliseren.

De verdeling van de bevolking per leeftijdsgroep zou ook redelijk stabiel blijven voor mensen in de actieve leeftijd, waarbij het aandeel rond de 65,0 % zou blijven. Ondanks de algemene vergrijzing van de bevolking, zorgt migratie ervoor dat het Brussels Gewest een relatief jonge bevolking blijft behouden.

Definities en methodologische opmerkingen

Natuurlijk saldo: Het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal overlijdens dat gedurende een periode geregistreerd werd.

Migratiesaldo: Het verschil tussen het aantal personen dat het grondgebied is binnengekomen en het aantal personen dat het grondgebied tijdens een bepaalde periode heeft verlaten. Men spreekt van internationaal migratiesaldo voor personen die vanuit het buitenland binnenkomen en die naar het buitenland vertrekken, en van intern migratiesaldo voor personen die van en naar de rest van het land komen of gaan.

Bruto sterftecijfer: Het gemiddelde aantal overlijdens waargenomen in de bevolking voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

Bruto geboortecijfer: Het gemiddelde aantal geboorten in de bestudeerde bevolking en voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, Statbel (2024), "Demografische vooruitzichten 2023-2070", FPB

HOOFDSTUK VII

INKOMENS VAN DE BRUSSELAARS

In het kort:

In 2023 is het beschikbaar inkomen per inwoner aanzienlijk gestegen. Dit valt voornamelijk te verklaren door de automatische indexering van de lonen en de sociale uitkeringen, die dat jaar bijzonder hoog was.

Van 2024 tot 2029 zou het beschikbaar inkomen per inwoner blijven stijgen, maar jaar na jaar minder sterk. Tijdens deze periode zou de inflatie weliswaar dalen en de stijging van belastingen en sociale bijdragen vertragen. Deze factoren zullen naar verwachting de koopkracht stimuleren. De daling van de indexering zou echter de groei van de lonen en de sociale uitkeringen drukken. Bovendien zou de stijging van de inkomsten uit onroerend goed vertragen.

In dit hoofdstuk wordt **de verwachte evolutie van het beschikbaar inkomen van de huishoudens in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (BHG) tot 2029 geanalyseerd¹⁹. Het beschikbare inkomen van een huishouden is gelijk aan het totale inkomen van dit huishouden (lonen, kapitaalinkomsten, werkloosheidsuitkeringen enz.) verminderd met de verschuldigde verplichte inhoudingen (belastingen, sociale bijdragen, enz.).

De indicator die in dit hoofdstuk wordt gebruikt is het **beschikbaar inkomen per inwoner**. Het beschikbaar inkomen per inwoner kan worden geïnterpreteerd als een maatstaf voor de koopkracht.

Tenzij anders vermeld, zijn de waarden en groeicijfers uitgedrukt in reële termen, d.w.z. gecorrigeerd om het effect van de inflatie te neutraliseren. De inflatie vertegenwoordigt een stijging van de prijzen van goederen en diensten. Als de inkomens stijgen, maar de prijzen sneller stijgen, daalt de reële koopkracht van de huishoudens. De inkomens corrigeren om de inflatie te neutraliseren geeft dus een betere benadering van de evolutie in de koopkracht van de Brusselse huishoudens (zie methodologisch kader voor meer uitleg).

De recente evoluties en projecties van het beschikbaar inkomen per inwoner worden vooral beïnvloed door de ongewoon hoge inflatie die we net hebben gekend, en door de daaropvolgende indexering van de lonen en de sociale uitkeringen.

Het doel van de automatische indexering is om de prijsstijgingen te compenseren en zo de koopkracht van de huishoudens veilig te stellen. Voor een gegeven jaar compenseert de automatische indexering de inflatie echter nooit volledig, om twee redenen:

- De automatische indexeringen lopen altijd achter op de prijsstijgingen. Soms bedraagt deze vertraging slechts een maand, maar in sommige gevallen kan het meer dan een jaar zijn. De duur van de vertraging hangt voornamelijk af van het soort inkomen, of, als het inkomen een loon is, de sector waarin de werknemer werkt.
- De respectievelijke berekeningen van de inflatie en automatische indexering zijn niet gebaseerd op dezelfde prijsindex. Zonder verder in detail te treden, betekent dit dat de indexering over het algemeen lager ligt dan de inflatie.

Bijgevolg hebben de inflatie en de indexering niet dezelfde timing, noch dezelfde intensiteit.

De in dit hoofdstuk gepresenteerde groeicijfers zijn reële groeicijfers, d.w.z. gecorrigeerd voor het effect van de inflatie. De groeipercents voor een jaar worden berekend ten opzichte van het voorgaande jaar. De definitie van de verschillende aggregaten en de gebruikte gegevensbronnen zijn te vinden aan het einde van dit hoofdstuk.

Gemiddeld hebben Brusselaars een iets hoger inkomen dan Walen, maar een veel lager inkomen dan Vlamingen

Het beschikbaar inkomen per inwoner in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt over het algemeen iets hoger dan in Wallonië, en veel lager dan in Vlaanderen. In 2023 bedroeg het ongeveer € 24.600 in Brussel, tegenover € 24.300 in Wallonië en € 28.800 in Vlaanderen.

In de periode 2023-2029 wordt verwacht dat het beschikbaar inkomen per inwoner in elke gewest zou toenemen. In Brussel zou het echter iets sneller stijgen dan in Vlaanderen en Wallonië. Hierdoor zou de koopkracht van de Brusselaars geleidelijk steeds meer in de buurt komen van die van de Vlamingen, al zou de kloof aanzienlijk blijven.

In 2023 zou de automatische indexering de koopkracht bevorderen

In 2023 zou het beschikbaar inkomen per inwoner in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aanzienlijk stijgen. Deze stijging zou **+3,1 %** bedragen.

Deze evolutie werd aangedreven door **een uitzonderlijke groei van de loonmassa** en door een beperktere maar zeer reële stijging van het bedrag van sociale uitkeringen. Een aanzienlijk deel van deze stijgingen is **het gevolg van de automatische indexering**. De prijsstijging in 2022, als gevolg van de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis, heeft geleid tot een aanzienlijke indexering van zowel de lonen als de sociale uitkeringen in 2023. Bovendien bleef het aantal werknemers groeien in 2023 (zie hoofdstuk V), wat ook een positief effect had op de loonmassa. Het minimumpensioen werd eveneens verhoogd, wat heeft gezorgd voor een stijging van het bedrag van de sociale uitkeringen.

De stijging van het beschikbaar inkomen per inwoner werd echter afgezwakt door **een hoge inflatie**. Hoewel de prijsstijgingen veel lager lagen dan het jaar ervoor, bleven ze aan de hoge kant in 2023 (+5,4 %). Zoals uitgelegd aan het begin van dit hoofdstuk, heeft de indexering van de lonen en de sociale uitkeringen de effecten van de inflatie niet rechtstreeks, noch volledig gecompenseerd.

Bovendien heeft de **bevolkingsgroei** in Brussel, aangewakkerd door de instroom van nieuwe Oekraïense vluchtelingen, met vermoedelijk lagere inkomens dan het gemiddelde van de Brusselaars, ook de stijging van het beschikbaar inkomen per inwoner afgeremd.

De indexering en de groei van de werkgelegenheid zouden in 2024 zwakker zijn, wat de groei van het beschikbaar inkomen zou vertragen

In 2024 zou het **beschikbaar inkomen per inwoner** van de Brusselse huishoudens blijven stijgen, maar **veel trager** dan het jaar voordien. Er wordt een stijging van **+2,0 %** verwacht.

Als gevolg van de vertraging van de inflatie zou de automatische **indexering** in 2024 **lager zijn dan die van 2023**, waardoor het bedrag van de sociale uitkeringen minder zou stijgen dan in het voorgaande jaar. Hetzelfde zou gelden voor de loonmassa, die bovendien zou worden beïnvloed door de **vertraging van de toename van het aantal werkende Brusselaars** (zie hoofdstuk V). Bovendien zou de stijging van de rente – bankrente, obligatierente... – ontvangen door de huishoudens, lager zijn dan voorheen, wat de stijging van de inkomsten uit onroerend goed zou afremmen. Anderzijds zou de stijging van de door de huishoudens verschuldigde belastingen en sociale bijdragen versnellen.

Na twee jaar van hoge inflatie zou **de evolutie van de prijzen** in 2024 weer een **normaal niveau** bereiken (+1,9 %), dicht bij het niveau van voor de oorlog in Oekraïne. De prijsstijgingen zouden daarom slechts een matig effect hebben op de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner (zie uitleg aan het begin van het hoofdstuk).

In 2025 zou de stijging van de koopkracht verder vertragen

In 2025 zou **de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest positief blijven, maar **verder vertragen**. In reële termen zou de groei op **+1,7 %** uitkomen.

Er zijn verschillende redenen voor dit fenomeen. Tussen 2021 en 2024 werd het minimumpensioen elk jaar verhoogd door de federale overheid. In 2025 zou er voor het eerst geen stijging komen, wat een negatief effect zou hebben op de groei van de sociale uitkeringen. De sociale uitkeringen zouden ook worden beïnvloed door een **nieuwe daling van de indexering**, wat bovendien gevolgen zou hebben voor de stijging van de lonen. Als gevolg hiervan zou de stijging van de loonmassa in 2025 vertragen, ondanks een versnelde groei van het bruto uurloon vóór indexering. Bovendien zou een verdere vertraging van de groei van de ontvangen rente, net zoals het voorgaande jaar, de groei van de inkomsten uit onroerend goed drukken. De stijging van de belastingen en de sociale bijdragen van de huishoudens zou licht vertragen.

¹⁹ De in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers en analyses zijn gebaseerd op de Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 (zie de methodologische opmerkingen en definities aan het eind van het hoofdstuk).

Indien de inflatie stabiel zou blijven, zou ze slechts beperkt bijdragen aan de stijging van het reëel beschikbaar inkomen per inwoner (zie uitleg aan het begin van het hoofdstuk). De **evolutie van de prijzen zou op hetzelfde niveau blijven** als het voorgaande jaar (+1,9 %).

Op middellange termijn (2026-2029) zou, ondanks een beperkte inflatie en een stabiele bevolking, het beschikbare inkomen opnieuw minder snel stijgen

In de periode 2026-2029 zou de groei van het **beschikbaar inkomen per inwoner blijven vertragen** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze zou naar verwachting gemiddeld **+1,4 %** per jaar bedragen.

Ondanks een lichte versnelling van de groei van het aantal werkende Brusselaars, zou de loonmassa nog trager stijgen dan in 2025. Dit fenomeen is vooral te wijten aan de **daling van het indexeringsniveau**, die ook de evolutie van de sociale uitkeringen zou beperken. De stijging van de belastingen en de sociale bijdragen van de huishoudens zou aanzienlijk vertragen ten opzichte van 2025.

TABEL VII.1: Inkomensrekeningen van de huishoudens voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Reële groei in %, prognoses)

	2023	2024	2025	Gemiddelde 2026-2029
Lonen	4,7	3,1	2,5	1,7
Gemengd inkomen	2,3	-0,1	0,9	0,6
Exploitatieoverschot & Netto-inkomen uit vermogen	7,4	3,5	1,3	1,0
Saldo primaire inkomens *	4,9	2,8	2,1	1,5
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura	1,7	3,4	2,4	1,5
Belastingen en sociale premies ten laste van de huishoudens	2,9	3,7	3,6	2,2
Inflatie	5,4	1,9	1,9	1,8
Bevolking	1,0	0,4	0,1	0,0
Beschikbaar inkomen per inwoner	3,1	2,0	1,7	1,4

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen - HERMREG

* Exclusief sociale lasten ten laste van de werkgevers

Alleen de belangrijkste posten van de inkomensrekeningen van de huishoudens zijn in deze tabel opgenomen. Meer informatie over de definitie van deze verschillende posten is te vinden in het kader “Definities en methodologische opmerkingen”.

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, BISA, IWEPS & Statistiek Vlaanderen (2024, juli), “Regionale economische vooruitzichten 2024-2029”, FPB

Federaal Planbureau (2024, februari), “Bevolkingsvooruitzichten 2023-2070”, FPB

Eurostat (2013), “Europees Systeem van Rekeningen. ESR 2010”, Bureau voor publicaties van de EU

Op de middellange termijn **zou de inflatie slechts een beperkt effect hebben op** de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner. Die zou tot 1,8 % per jaar stijgen.

In 2026 zou de Brusselse bevolking voor het eerst sinds 1998 dalen. Dit zou vooral komen door de terugkeer van Oekraïense vluchtelingen (zie hierboven). Deze vermindering zou echter beperkt zijn. Tussen 2027 en 2029 zou het aantal Brusselaars opnieuw stijgen, maar slechts minimaal. Over de periode 2026-2029 zou de **bevolking** van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dus gemiddeld **constant** blijven. Gemiddeld genomen zou de bevolkingsevolutie dus geen invloed hebben op het beschikbaar inkomen per inwoner.

Definities en methodologische opmerkingen:

Gegevensbron

De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op de *Regionale economische vooruitzichten 2024-2029*. Ze werden gepubliceerd in juli 2024 en zijn het resultaat van het gezamenlijke werk van het Federaal Planbureau (FPB), het Brussels Instituut voor de Statistiek en de Analyse (BISA), Statistiek Vlaanderen en het Institut Wallon de l’évaluation, de la prospective et de la statistique (IWEPS). Dit werk werd uitgevoerd op basis van het macro-economische HERMREG-model.

De in dit hoofdstuk genoemde gegevens voor de jaren 2023 tot en met 2029 zijn **prognoses**. **Dit zijn geen werkelijke waargenomen waarden**. Verrassend genoeg zijn de cijfers voor het jaar 2023 dus ramingen. Dit komt doordat het verzamelen, samenstellen, verwerken en publiceren van economische gegevens voor een bepaald jaar door de statistische instellingen tijd kost. Het is daarom noodzakelijk een raming van deze gegevens te maken. Deze is nuttig zolang de precieze reële gegevens voor dit jaar niet bekend zijn. De cijfers voor de jaren 2024 tot 2029 zijn bovendien prognoses.

De gegevens van de jaren voorafgaand aan 2023 zijn afkomstig van de regionale rekeningen die in januari 2024 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) gepubliceerd zijn. Ze omvatten, op geaggregeerd gewestelijk niveau, de volledige scala van inkomensbronnen van de inwoners naar gelang het gewest van huisvesting.

Het beschikbaar inkomen en zijn componenten

Het beschikbaar inkomen komt overeen met alle inkomsten die ontvangen worden door de huishoudens, verminderd met de verschillende verplichte heffingen die zij aan de overheid moeten betalen. Het komt dus overeen met het inkomen waarover de huishoudens werkelijk kunnen beschikken om aan consumptie te besteden of om te sparen.

In de inkomensrekeningen van de huishoudens van de regionale rekeningen is het mogelijk de verschillende componenten van het beschikbaar inkomen gedetailleerd te identificeren, ongeacht of ze positief (middelen) of negatief (bestedingen) zijn. Er zijn twee grote delen , die hieronder worden uiteengezet.

1) De rekening voor de bestemming van de primaire inkomens

Deze rekening omvat de inkomens en lasten die rechtstreeks voortvloeien uit de economische activiteit. Ze bestaat uit de volgende rubrieken:

- › De beloningen van de werknemers;
- › Het gemengde inkomen van de zelfstandigen;
- › De netto-inkomsten uit onroerend goed (met inbegrip van rente, dividenden en huurgelden uit de verhuur van gronden);
- › Het exploitatieoverschot van de huishoudens (dat hoofdzakelijk overeenkomt met de huurgelden voor gehuurde gebouwen, inclusief fictieve huurgelden van de eigenaars die in hun eigen onroerend goed wonen).

Het saldo van deze rekening is het saldo van de primaire inkomens.

2) De secundaire inkomensverdelingsrekening

Deze rekening omvat de inkomensoverdrachten tussen huishoudens en andere economische actoren – hoofdzakelijk de overheid – die niet rechtstreeks voortvloeien uit de economische activiteit.

Aan de kant van de posten die het inkomen positief beïnvloeden staan de verschillende sociale uitkeringen die de huishoudens ontvangen. Hier vinden we de volgende elementen terug:

- › Pensioenen;
- › Werkloosheidsuitkeringen;
- › Werkloosheidsuitkeringen met bedrijfstoeslag;
- › Kinderbijslag;
- › Ziekte- en invaliditeitsvergoedingen;
- › Leefloon;
- › Toelagen voor personen met een handicap.

Alleen de sociale uitkeringen in contanten worden hier meegeteld. Vergoedingen voor gezondheidszorg die als voordelen in natura worden beschouwd, blijven buiten beschouwing.

Aan de kant van de posten die het inkomen negatief beïnvloeden, worden de diverse fiscale en parafiscale heffingen geboekt:

- › Belastingen op het inkomen en vermogen van particulieren;
- › Sociale premies ten laste van de huishoudens.

Door al deze overdrachten bij het saldo van het primaire inkomen op te tellen, kunnen we het beschikbaar inkomen van de huishoudens berekenen. Het beschikbaar inkomen houdt dus rekening met de verschillende herverdelingsmechanismen in de vorm van sociale uitkeringen en heffingen.

Nominale waarde, nominale groei en reële groei

De nominale waarde is de waarde van een economische variabele op een bepaald tijdstip. Bijvoorbeeld, in 2023 bedraagt het inkomen van X 50.000 euro.

De nominale groei is de toename van de nominale waarde van een variabele van het ene op het andere moment. Bijvoorbeeld, van 2023 tot 2024 is het inkomen van X met 5.000 euro gestegen naar 55.000 euro.

Dat het inkomen van X met 10 % is gestegen, betekent niet dat zijn koopkracht met 10 % is toegenomen. De prijzen van de door het huishouden verbruikte goederen en diensten kunnen immers in dezelfde periode zijn gestegen. Om de evolutie van de koopkracht van X te kennen, moet de stijging van zijn beschikbaar inkomen worden gecorrigeerd voor de stijging van de prijzen, zodat de reële groei van het beschikbaar inkomen van X wordt verkregen.

Dit is waar het begrip reële groei wordt gebruikt. De reële groei van een variabele is de nominale groei van die variabele gecorrigeerd voor de prijsstijgingen. In ons geval kunnen wij hiermee de stijging van de koopkracht van jaar tot jaar berekenen.

HOOFDSTUK VIII

BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND

In het kort:

In 2023 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld meer dan 53.000 begunstigden van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon). Deze vertegenwoordigen 28 % van het totale aantal begunstigden in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts 11 % van de Belgische bevolking vertegenwoordigt. De begunstigden van een (equivalent) leefloon vertegenwoordigen bovendien 6,5 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar. Dit percentage is veel hoger dan in de andere twee gewesten en is het hoogste wat tot nu toe in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is geregistreerd.

In 2022 is het aantal personen dat een (equivalent) leefloon ontvangt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 5,3 % gestegen ten opzichte van 2021. Deze jaarlijkse stijging is vergelijkbaar met die van de drie voorgaande jaren. De sterke stijgingen in 2020 en 2021 waren grotendeels te wijten aan de gevolgen van de gezondheidscrisis. In 2022 was de stijging bijna volledig toe te schrijven aan de komst van Oekraïense vluchtelingen naar België, die onder bepaalde voorwaarden een equivalent leefloon kunnen ontvangen. In 2023 is de waargenomen stijging het resultaat van een combinatie van twee factoren:

- › de toename van het gemiddelde aantal begunstigden van een equivalent leefloon, die nog steeds verband houdt met de aanwezigheid en de aankomst van Oekraïense vluchtelingen;
- › de hervatting van de groei van het aantal begunstigden van een leefloon.

In 2023 leeft 28 % van de Brusselse bevolking in een huishouden met een inkomen onder de armoederisicodrempel. Dat is drie keer zoveel als in Vlaanderen en bijna twee keer zoveel als in Wallonië. Achter dit percentage voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel verschuilen zich grote ruimtelijke verschillen binnen het Gewest. Huishoudens met een laag inkomen zijn meer aanwezig in het westen en noorden van het Brussels Gewest, en nog meer uitgesproken in de arme sikkel²⁰. Omgekeerd zijn deze huishoudens veel minder aanwezig in het zuiden en oosten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

20 Gebied waar sinds meerdere decennia de op economisch vlak minder begunstigde bevolkingsgroepen zijn geconcentreerd. De arme sikkel omvat de wijken in het noorden en westen van de eerste kroon die tot de armste van het Brussels Gewest behoren en een sikkel vormen rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-Node tot onder Vorst.

VIII.1 INKOMENS UITGEKEERD DOOR DE OCMW'S

Het aantal begunstigden van een inkomen toegekend door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) is een belangrijke indicator om het aantal Brusselaars die in preciaire omstandigheden leven in kaart te brengen. De twee belangrijkste soorten inkomens die door de OCMW's toegekend worden zijn het leefloon en de financiële hulp (equivalent van het leefloon) (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

Deze inkomens worden immers uitgekeerd aan personen die niet over voldoende middelen beschikken en die zich, vaak als laatste redmiddel, tot een OCMW wenden. Om een leefloon of equivalent leefloon toe te kennen aan personen die hierom verzoeken, voeren de OCMW's een onderzoek uit naar de verschillende inkomens van alle leden van het huishouden: inkomens uit arbeid, vermogen (onroerend, financieel...) of de sociale zekerheid (werkloosheid, pensioenen, invaliditeit...).

Meer dan 6 % van de Brusselaars tussen 18 en 64 jaar ontvangt een (equivalent) leefloon

In 2023 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 53.699 begunstigden van een (equivalent) leefloon. Deze Brusselse begunstigden vertegenwoordigen 28 % van het totale aantal begunstigden in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts 11 % van de Belgische bevolking uitmaakt.

De personen die in 2023 een (equivalent) leefloon krijgen, vertegenwoordigen 6,5 % van de Brusselse bevolking van 18 tot en met 64 jaar²¹ (zie tabel VIII.1.1). Dit percentage is veel hoger dan in de twee andere gewesten, namelijk 1,3 % in het Vlaams Gewest en 3,6 % in het Waals Gewest. Het is ook hoger dan in de twee grootste Vlaamse steden, Gent en Antwerpen, maar lager dan in Charleroi en Luik.

Het aantal begunstigden van een inkomen van het OCMW blijft stijgen in Brussel in 2023

Sinds de vervanging van het bestaansminimum door het leefloon in 2002 neemt het jaarlijks gemiddeld aantal begunstigden van het (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest constant toe²². Volgens de analyses van de POD Maatschappelijke Integratie (POD MI – Maatschappelijke Integratie, 2020) zijn er, naast de toename van de totale bevolking, verschillende structurele en conjuncturele factoren die de stijging van de afgelopen vijftien jaar kunnen verklaren:

- › de wijzigingen in de wetgeving inzake werkloosheidsuitkeringen:
 - de beperking in de tijd van de inschakelingsuitkeringen, waarvan de eerste gevolgen in januari 2015 merkbaar werden;
 - de verlenging van de beroepsinschakelingsstijd voor nieuwe werkzoekenden, ingevoerd in januari 2012;
 - de verstrenging van de voorwaarden voor toegang tot de inschakelingsuitkeringen sinds januari 2015;
- › de toename van het aantal erkende vluchtelingen van 2015 tot en met 2019 als gevolg van de migratiecrisis.

Daarnaast moet ook rekening worden gehouden met de zeer sterke stijging van het aantal jongeren onder de 25 jaar die voltijds onderwijs volgen en die een leefloon ontvangen. Tussen 2013 en 2023 is hun aantal meer dan verdubbeld in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, van 3.500 naar ongeveer 8.000. Het aandeel van deze jonge studenten in het totale aantal begunstigden van een leefloon is gestegen van 9 % in 2013 tot 15 % in 2023²³.

21 Enkel de personen van 18 tot en met 64 jaar worden hier in aanmerking genomen omdat vooral deze leeftijdsgroep inkomsten van de OCMW's ontvangt (meer dan 95 % van alle begunstigden).

22 Met uitzondering van een daling in 2013, -1,0 %, die grotendeels te wijten was aan de aanzienlijke daling van het aantal kandidaat-vluchtelingen die recht hadden op een (equivalent) leefloon.

23 Deze cijfers zijn wellicht een onderschatting, omdat de geïndividueerde projecten voor maatschappelijke integratie (GPMI) van studenten na twee jaar niet langer noodzakelijk zijn als dusdanig door de OCMW's moeten worden aangegeven bij de POD Maatschappelijke Integratie, aangezien ze geen recht meer geven op dezelfde subsidies. Meer informatie over jongeren en studenten die een leefloon ontvangen is te vinden in een artikel van de POD Maatschappelijke Integratie: <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistiek/focus-nr-34-jongeren-en-studenten-die-steun-ontvangen-van-het-ocmw> (POD MI – Maatschappelijke Integratie, 2024)

Die elementen verklaren echter niet volledig de stijging van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon. Naast deze factoren dient men ook rekening te houden met een algemener fenomeen van bestaansonzekerheid. Volgens de EU-SILC-enquête t.e.m. 2017²⁴ lopen bepaalde categorieën van de bevolking steeds meer risico op armoede: eenoudergezinnen, laaggeschoolden, huishoudens met een lage werkintensiteit...²⁵ Bovendien maken sommige van deze categorieën een steeds groter deel van de bevolking uit. Dit is met name het geval voor eenoudergezinnen.

In 2018 en 2019 kende het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een van de geringste stijgingen van de afgelopen vijftien jaar (+0,7 % in 2018 en +0,6 % in 2019) (zie grafiek VIII.1.2). Hun aandeel in de Brusselse bevolking van 18 tot 64 jaar bleef zo stabiel op ongeveer 5,5 % (zie grafiek VIII.1.3).

24 EU-SILC-enquête uitgevoerd in 2018 over het inkomen dat de bevroagde huishoudens in 2017 hebben ontvangen.

25 De gegevens kunnen worden geraadpleegd via de website van Statbel, verantwoordelijk voor EU-SILC in België (<https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>), of via de Armoedebaarometer van de FOD Maatschappelijke Integratie (<https://www.armoedecijfers.be/topic/armoederisico-naar-bevolkingscategorie>). Als gevolg van een methodologische wijziging in 2019 kunnen de resultaten vanaf dat jaar niet meer worden vergeleken met die van voorgaande jaren. De in 2019 (inkomsten ontvangen in 2018 – zie hieronder) vastgestelde daling van het armoederisico voor bepaalde bevolkingscategorieën moet daarom waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als een gevolg van deze methodologische verandering. De dalingen waargenomen in de enquêtes van 2020 en 2021 (inkomens van 2019 en 2020) zijn ook moeilijk te interpreteren vanwege de invloed van de COVID-19-crisis.

TABEL VIII.1.1: Aantal begunstigden van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon) (jaargemiddelde)*

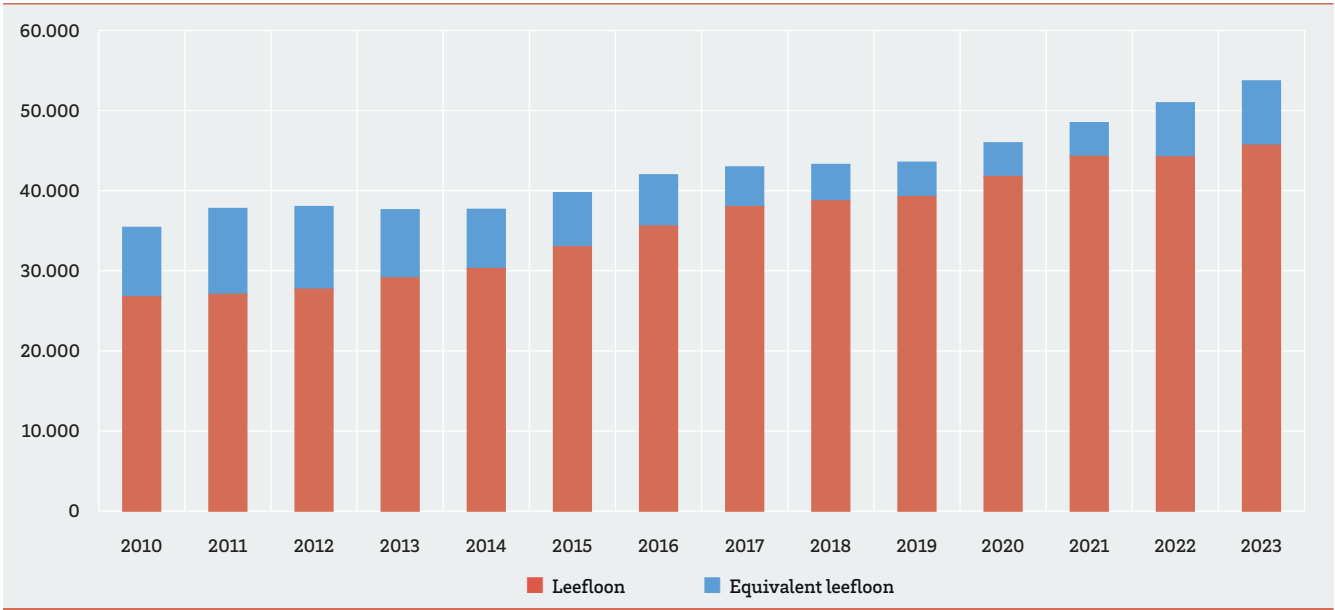
	2019	2020	2021	2022	2023	2023 % bevolking**
Anderlecht	5.604	5.958	6.522	6.892	7.238	9,1
Oudergem	531	565	609	699	776	3,4
Sint-Agatha-Berchem	535	535	522	528	545	3,5
Brussel	6.509	6.815	7.154	7.606	8.252	6,1
Etterbeek	1.515	1.621	1.700	1.907	2.005	5,5
Evere	1.587	1.670	1.808	1.917	1.921	6,8
Vorst	2.207	2.274	2.320	2.389	2.481	6,4
Ganshoren	263	347	412	486	554	3,5
Elsene	2.590	2.807	2.956	2.906	2.929	4,3
Jette	1.184	1.350	1.487	1.618	1.725	5,1
Koekelberg	647	703	771	845	971	6,7
Sint-Jans-Molenbeek	5.993	6.405	6.729	6.744	7.038	11,5
Sint-Gillis	2.082	2.258	2.357	2.484	2.597	7,0
Sint-Joost-ten-Node	1.589	1.619	1.680	1.731	1.869	9,7
Schaarbeek	7.369	7.389	7.549	7.682	8.044	9,1
Ukkel	1.213	1.337	1.477	1.733	1.859	3,4
Watermaal-Bosvoorde	523	609	683	742	812	5,3
Sint-Lambrechts-Woluwe	1.257	1.311	1.339	1.536	1.540	3,9
Sint-Pieters-Woluwe	356	399	415	525	544	2,1
BHG	43.552	45.972	48.489	50.969	53.699	6,5
Antwerpen	6.568	6.788	6.674	7.930	8.404	2,5
Gent	5.144	5.283	5.232	5.464	5.998	3,4
Vlaams Gewest	40.025	41.995	42.010	49.633	54.715	1,3
Charleroi	8.147	8.608	8.799	8.820	9.175	7,5
Luik	12.202	12.496	12.330	12.134	12.435	10,0
Waals Gewest	74.020	76.570	76.442	78.393	81.368	3,6
België	157.597	164.537	166.940	178.995	189.781	2,6

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie - Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA

* Bij elke maandelijks publicatie herziet de POD Maatschappelijke Integratie de reeds gepubliceerde cijfers, die meerdere jaren terug kunnen gaan. De gegevens in deze tabel komen uit de publicatie van mei 2023.

** Het percentage van de bevolking voor 2023 in de laatste kolom wordt berekend door het jaargemiddelde van het aantal begunstigden van 18 tot 64 jaar te delen door het bevolkingsgemiddelde van diezelfde leeftijd in het betreffende gebied in 2023.

GRAFIEK VIII.1.2: Evolutie van het aantal begunstigden van een inkomen van het OCMW volgens inkomenstype (leefloon of equivalent leefloon) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (jaargemiddelde)

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, berekeningen BISA

Sindsdien is de jaarlijkse groei van het gemiddelde aantal Brusselse begunstigden aanzienlijk versneld tussen de +5 % en +6 %.

In 2020 en 2021 waren deze stijgingen te wijten aan de COVID-19-crisis en de bijbehorende sanitaire en economische gevolgen.

In 2022 was de stijging van het aantal begunstigden, zowel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in de rest van het land, deze keer volledig te wijten aan het uitbreken van de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende instroom van Oekraïense vluchtelingen in België ('zie hoofdstuk VI Bevolking'). Onder bepaalde voorwaarden kunnen deze vluchtelingen een tijdelijke beschermingsstatus genieten. Zodra dit statuut is toegekend, is het mogelijk om in België te werken en om een equivalent leefloon aan te vragen bij het OCMW.

Bovendien werd opgemerkt dat in 2022 het gemiddelde aantal begunstigden van een leefloon in de drie gewesten van het land licht daalde, terwijl het gemiddelde aantal begunstigden van een equivalent leefloon sterk steeg: +2.553 begunstigden (+61 %) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, +3.812 begunstigden (+110 %) in het Waals Gewest en +8.404 begunstigden (+228 %) in het Vlaams Gewest.

In 2023 is het gemiddeld aantal begunstigden van een inkomen van het OCMW in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 5,4 % gestegen ten opzichte van 2022. Deze stijging is het resultaat van een gecombineerde stijging van het aantal begunstigden van een leefloon en dat van een equivalent leefloon.

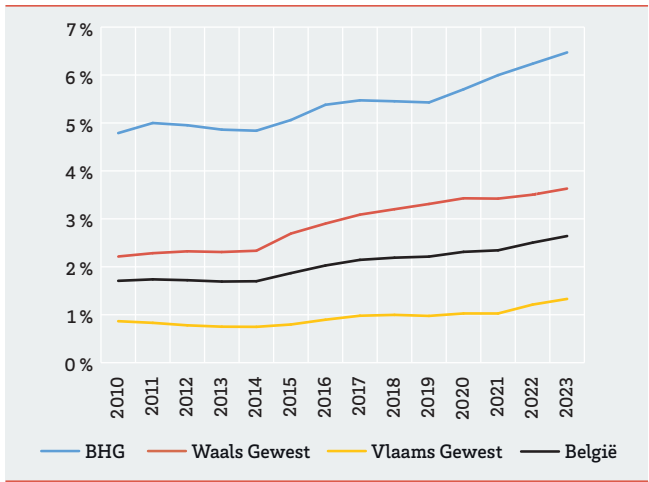
De stijging van het jaarlijks gemiddelde aantal begunstigden van een equivalent leefloon is voornamelijk te wijten aan het feit dat onder deze begunstigden de aanwezigheid van Oekraïense vluchtelingen alle twaalf maanden van het jaar 2023 van toepassing was, terwijl in 2022 hun geleidelijke instroom pas in maart begon. Volgens de gegevens van de POD Maatschappelijke Integratie ²⁶ bereikte het aantal Oekraïners met tijdelijke bescherming en een equivalent leefloon in het Brussels Gewest een piek in het eerste kwartaal van 2023, waarna het licht daalde tot het einde van het jaar.

Wat betreft het gemiddelde aantal begunstigden van een leefloon, terwijl dit in 2022 heel licht was gedaald ten opzichte van 2021 (-0,2 %), is het in 2023 met 3,3 % gestegen. Terwijl de daling die in 2022 werd waargenomen de eerste was in meer dan 15 jaar, ligt de stijging in 2023 meer in lijn met de historische trend.

Door deze recente stijgingen **bedraagt het aandeel begunstigden van een inkomen van het OCMW in de bevolking tussen 18 en 64 jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 6,5 % in 2023** (+0,2 procentpunten (pp) tegenover 2022), **het hoogste niveau dat ooit is opgetekend** (zie grafiek VIII.1.3). Dit percentage stijgt ook naar recordniveaus in de twee andere gewesten, maar in mindere mate (+0,1 pp).

²⁶ Cijfers van de POD Maatschappelijke Integratie voor mei 2024: <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistiek/equivalent-leefloners-onder-tijdelijke-bescherming>

GRAFIEK VIII.1.3: Evolutie van het aandeel begunstigden van een inkomen van het OCMW in de bevolking tussen 18 en 64 jaar (in %)

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, Statbel (Algemene directie Statistiek - Statistics Belgium) (Rijksregister), berekeningen BISA

De evolutie van het aantal begunstigden van een OCMW-inkomen in 2024 zal onder andere afhangen van de evolutie van het aantal Oekraïense gezinnen onder tijdelijke bescherming dat een equivalent leefloon blijft ontvangen. Dat aantal kan aanzienlijk dalen als die mensen met succes geïntegreerd worden op de Belgische arbeidsmarkt of als een terugkeer naar Oekraïne mogelijk wordt.

Grote verschillen tussen Brusselse gemeenten

Binnen het Brussels Gewest verschilt de situatie sterk van gemeente tot gemeente. In 2023 heeft Sint-Jans-Molenbeek het hoogste aandeel begunstigden van een (equivalent) leefloon, namelijk 11 % van de bevolking van 18 tot en met 64 jaar in de gemeente. Ook Anderlecht, Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek tellen meer dan 9 % begunstigden van een (equivalent) leefloon. Daartegenover staat Sint-Pieters-Woluwe dat met 2 % het laagste aandeel begunstigden kent. De andere gemeenten met een percentage van minder dan 4 % zijn: Ganshoren, Oudergem, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Lambrechts-Woluwe en Ukkel.

Terwijl het aandeel van de begunstigden van een (equivalent) leefloon onder de bevolking tussen 2005 en 2023 eerder stabiel is gebleven in sommige gemeenten (Elsene, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node en Ukkel) en in Sint-Pieters-Woluwe zelfs is gedaald, is het in andere gemeenten aanzienlijk gestegen. Anderlecht, Evere, Schaarbeek, Sint-Jans-Molenbeek en Vorst kenden de grootste stijgingen (meer dan 3 procentpunten extra in 2023 in vergelijking met 2005).

VIII.2 ARMOEDERISICO EN BEGUNSTIGDEN VAN DE VERHOOGDE TEGEMOETKOMING

Hoewel het aantal begunstigden van een OCMW-inkomen een interessante indicator is van het aantal mensen dat een beroep moet doen op deze centra om in hun behoeften te voorzien, dekt het slechts gedeeltelijk het deel van de bevolking dat in moeilijke financiële omstandigheden leeft. **Volgens de enquête naar de inkomens en levensomstandigheden (EU-SILC), uitgevoerd in 2023, leeft 28 % van de Brusselse huishoudens van een inkomen onder de armoedegrens,** (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel) terwijl de begunstigden van een OCMW-inkomen slechts 6 % uitmaken van de bevolking tussen 18 en 64 jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Dit armoederisicograad in het Brussels Gewest is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 8 % in het Vlaams Gewest en 18 % in het Waals Gewest. Het gaat hier echter om armoederisicocijfers op een zeer globaal geografisch niveau, waardoor lokale verschillen verborgen blijven. Deze kunnen niet nauwkeurig worden weergegeven via de EU-SILC-enquête, aangezien de steekproef van onderzochte huishoudens niet is ontworpen om representatief te zijn op gemeentelijk niveau.

Het is daarom interessant om **een andere indicator te gebruiken om het aandeel van de bevolking met een laag inkomen te benaderen: het aantal begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging.** Om aan de voorwaarden te voldoen die vereist zijn om van deze verhoogde tegemoetkoming te kunnen genieten, dienen de betrokkenen immers deel uit te maken van een huishouden met een laag inkomen (zie de definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

Meer dan één op vier personen leeft in een huishouden met een laag inkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Volgens de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ontvingen op 1 januari 2023 **344.144 personen de verhoogde tegemoetkoming in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (zie tabel VIII.2.1). **Zij vertegenwoordigen 27 % van de bevolking.** Dit percentage is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 15 % in het Vlaams Gewest en 20 % in het Waals Gewest. Dit percentage is vergelijkbaar met dat in de stad Antwerpen (27 %), terwijl het lager is dan in de twee grootste Waalse steden, Charleroi en Luik (33 %).

TABEL VIII.2.1: Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging (op 1 januari 2023)

	Aantal rechthebbenden 2023	Aandeel in de bevolking (%) 2023
BHG	344.144	27,0
Antwerpen	149.952	27,5
Gent	50.280	18,5
Vlaams Gewest	1.038.042	15,2
Charleroi	67.533	32,7
Luik	66.336	33,3
Waals Gewest	748.838	20,1
België	2.131.024	18,0

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), berekeningen BISA

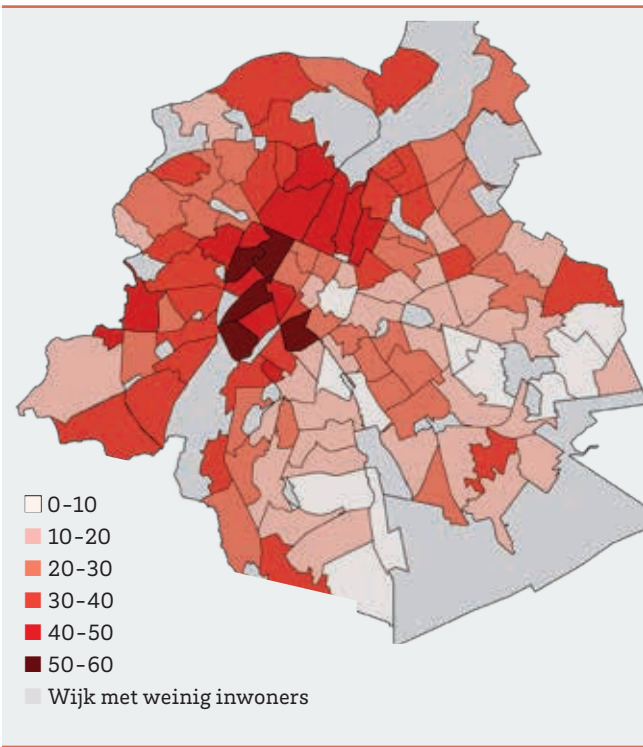
Grote verschillen binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Achter de globale cijfers voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel gaan grote verschillen binnen het Gewest schuil. Zoals blijkt uit kaart VIII.2.2, **verschilt het aandeel van de bevolking dat de verhoogde tegemoetkoming ontvangt sterk van de ene wijk²⁷ tot de andere.**

Terwijl het aandeel van de bevolking dat van de verhoogde tegemoetkoming geniet minder dan 10 % bedraagt in een tiental wijken, die allemaal in het zuidoostelijke kwadrant van het Gewest zijn gelegen, overschrijdt dit percentage de 40 % in de meeste wijken van de arme sikkel²⁸ en in enkele wijken in het westen.

In vijf wijken van de arme sikkel geniet meer dan één op twee personen van de verhoogde tegemoetkoming: Kuregem Veeartsenij (50 %), Marollen (53 %), Kuregem Dauw (54 %), Historisch Molenbeek (56 %) en Weststation (56 %).

KAART VIII.2.2: Aandeel van de rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in de bevolking per wijk (in % - op 1 januari 2023)

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), berekeningen BISA

²⁷ Voor observatie- en analysedoeleinden werd het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgedeeld in 145 wijken: 118 woonwijken; 6 industriegebieden of stations; 18 groene zones; 3 begraafplaatsen. Alleen de 118 woonwijken worden hier geanalyseerd. Meer informatie over deze geografische indeling is hier te vinden: <https://wijkmonitoring.brussels/indeling-brussels-hoofdstedelijk-gewest-in-wijken>

²⁸ Gebied waar sinds meerdere decennia de op economisch vlak minder begunstigde bevolkingsgroepen zijn geconcentreerd. De arme sikkel omvat de wijken in het noorden en westen van de eerste kroon die tot de armste van het Brussels Gewest behoren en een sikkel vormen rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-Node tot onder Vorst.

Over het algemeen kan worden vastgesteld dat **het Gewest in twee delen lijkt verdeeld te zijn**:

- › In het **noordwestelijke deel**, van het zuidwesten van Ukkel tot Evere en Schaarbeek, **zijn er maar weinig wijken waar de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming minder dan 20 % van de totale bevolking vertegenwoordigen**.
- › In het **zuidoostelijke deel**, van het oosten van Ukkel tot Sint-Lambrechts-Woluwe, **vertegenwoordigen de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming, daarentegen, zelden meer dan 20 % van de bevolking van een wijk**.

BIBLIOGRAFIE:

- POD MI – Maatschappelijke Integratie (2020), “Statistisch verslag n°26”, POD MI
- POD MI – Maatschappelijke Integratie (2024), Focus nr.34: jongeren en studenten die steun ontvangen van het OCMW

Definities en methodologische opmerkingen:

Inkomens uitgekeerd door de OCMW’s

Het leefloon is één van de drie instrumenten die de OCMW’s hebben ingevoerd om het recht op maatschappelijke integratie te garanderen, samen met de tewerkstelling en het geïndividualiseerd project. Het wordt toegekend aan personen die voldoen aan de toegangsvoorwaarden van dit recht²⁹ om hen in staat te stellen een menswaardig bestaan te leiden.

De *financiële maatschappelijke hulp* (equivalent leefloon) is bestemd voor personen die over onvoldoende middelen beschikken, maar niet voldoen aan de voorwaarden die toegang verlenen tot het recht op maatschappelijke integratie en het leefloon. Het gaat voornamelijk om vreemdelingen met een verblijfsrecht die echter niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en, in mindere mate, om kandidaat-vluchtelingen.

De gegevens over de begunstigden van die inkomens zijn afkomstig van en worden gepubliceerd door de POD Maatschappelijke Integratie. Deze gegevens kunnen nog worden herzien, vooral voor de meest recente jaren, omwille van de relatief lange periode waarover de OCMW’s beschikken om het aantal begunstigden mee te delen of te corrigeren.

Armoederisicograad

De *armoederisicograad* is het aandeel van de bevolking met een equivalent besteedbaar inkomen onder de armoeddrempel. Het wordt berekend op basis van de resultaten van de EU-SILC-enquête die jaarlijks door Statbel wordt uitgevoerd over de in het voorgaande jaar ontvangen inkomsten. Een analyse van de evolutie van deze indicator door de tijd heen is momenteel niet relevant. Enerzijds heeft de COVID-19-crisis de resultaten op verschillende niveaus beïnvloed; anderzijds zijn de waargenomen variaties over de vijf jaar die tot nu toe beschikbaar zijn te klein om significant te zijn, gezien de foutmarges die inherent zijn aan de resultaten van dit type onderzoek.

Het *equivalent beschikbaar inkomen* is het totale inkomen van een huishouden dat beschikbaar is voor besteding of sparen, gedeeld door de equivalente grootte van het huishouden.

De *equivalente grootte van een huishouden* is een meeteenheid waarbij rekening wordt gehouden met de structuur van het huishouden en de leeftijd van de leden. Ze

wordt gebruikt om de schaalvoordelen van het samenwonen als een huishouden te neutraliseren.

De *armoeddrempel* is gelijk aan 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen van de bevolking van het land. Mensen die in een huishouden leven met een equivalent inkomen dat onder deze drempel ligt, worden dus geacht een armoederisico te lopen.

Begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming

In België kunnen sommige personen die aangesloten zijn bij de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging, een hogere terugbetaling krijgen voor hun medische raadplegingen, ziekenhuisopnames, verzorging of geneesmiddelen: **de verhoogde tegemoetkoming**. Deze wordt, onder voorwaarden, op twee manieren toegestaan:

- › automatisch: voor alle personen die genieten van bepaalde sociale uitkeringen of statuten, zoals het leefloon (of equivalent), de IGO, de tegemoetkomingen voor personen met een handicap enz.
- › op aanvraag: voor huishoudens met inkomens onder de vastgestelde drempels, na onderzoek van deze inkomens.

In geval van automatische toekenning van de verhoogde tegemoetkoming hebben in sommige gevallen ook de personen ten laste van de rechthebbende hierop recht. In geval van toewijzing op aanvraag en na een onderzoek van de inkomens geldt het recht voor alle leden van het huishouden.

Gezien de voorwaarden waaraan moet worden voldaan, leven de mensen die voor deze verhoogde tegemoetkoming in aanmerking komen over het algemeen van een laag inkomen. Het percentage dat deze mensen vertegenwoordigen in de totale bevolking kan dus worden gebruikt als een indicator van het armoederisico.

Hoewel de historische gegevens over de begunstigden van een verhoogde tegemoetkoming beschikbaar zijn via de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, is het niet relevant deze te gebruiken om analyses te maken van de evolutie ervan in de tijd:

- › Enerzijds is dit voordeel en de toekenningsmodaliteiten de afgelopen 20 jaar herhaaldelijk hervormd (VIPO, OMNIO, rechthebbende met voorkeurregeling, verhoogde tegemoetkoming), met name wat de toekenningsmodaliteiten betreft.
- › Anderzijds is de toekenning van deze verhoogde tegemoetkoming niet automatisch voor alle begunstigden, zodat deze evolutie ook afhangt van het aantal huishoudens dat daadwerkelijk van deze maatregel op de hoogte is en de nodige stappen onderneemt om deze te verkrijgen. De publiciteit rond dit voordeel werd de afgelopen jaren verhoogd bij de sociale diensten en daardoor zou de analyse van de waargenomen stijging wel eens een vertekend beeld kunnen geven.

29 De Belgische nationaliteit hebben (of een in het bevolkingsregister ingeschreven vreemdeling, erkende vluchteling of staatloze zijn, of zich in een situatie van gezinshereniging met een Belg of een Europeaan bevinden), zijn woonplaats in België hebben, meerderjarig zijn of gelijkgesteld met een meerderjarige, onvoldoende bestaansmiddelen hebben en niet bij machte zijn die met eigen middelen te verwerven, bereid zijn om te werken en al zijn rechten op sociale zekerheid en onderhoudsgeld hebben uitgeput. Over het algemeen wordt ook met de inkomens van de andere leden van het huishouden rekening gehouden om deze middelen te berekenen.

HOOFDSTUK IX

SCHOOLBEVOLKING

In het kort:

In 2022-2023 waren er iets meer dan 262.000 leerlingen ingeschreven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een beetje meer dan het vorige schooljaar. Terwijl het aantal leerlingen in het kleuter- en lager onderwijs is gedaald, blijft het aantal leerlingen in het secundair onderwijs stijgen.

Onderwijs is een zeer belangrijke materie voor de Brusselse bevolking. Er geldt een leerplicht voor minderjarigen van 5 tot 18 jaar. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaan er twee hoofdstructuren voor onderwijs naast elkaar onder de respectievelijke leiding van de Vlaamse gemeenschap en de Franse gemeenschap. Er bestaan ook private, Europese en internationale onderwijsinstellingen die onafhankelijk zijn van de gemeenschappen.

In 2022-2023 waren er in totaal 262.136 leerlingen ingeschreven in het onderwijs dat de twee gemeenschappen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseren, met 54.485 leerlingen in het kleuteronderwijs, 98.309 in het lager onderwijs en 109.342 in het secundair onderwijs (zie tabel IX.1.1). Daarbij dient men nog de ca. 20.400 leerlingen toe te voegen die onderwijs volgen buiten de gemeenschappen en bijna 822 leerlingen die thuisonderwijs volgen³⁰. Het Franstalig onderwijs is goed voor 73 % van de leerlingen en het Nederlandstalig onderwijs voor 20 %. Het overblijvende gedeelte van 7 % komt overeen met het onderwijs buiten de gemeenschappen (private, Europese en internationale scholen) en het thuisonderwijs.

Tussen 2021-2022 en 2022-2023 stijgt het aantal leerlingen in het Brussels Gewest licht. Hierachter gaan echter verschillen tussen de niveaus schuil. **Tussen 2021-2022 en 2022-2023 daalde het aantal leerlingen in het kleuter- en lager onderwijs, terwijl het aantal leerlingen in het secundair onderwijs steeg.** Het secundair onderwijs vangt nu de bevolkingsgroei op die het gevolg is van de demografische boom in het Gewest tussen 2007 en 2012.

In de komende jaren zou het aantal leerlingen in de kleuter en lagere school moeten blijven dalen. Verwacht wordt dat het aantal leerlingen in het secundair onderwijs zal stijgen.

Het aantal kleuterschoolleerlingen in het Brussels Gewest ligt in 2022-2023 lager dan in 2015-2016, terwijl dit aantal in het lager- en secundair onderwijs hoger ligt. De daling tussen 2015-2016 en 2022-2023 bedraagt -9,6 % in het kleuteronderwijs, terwijl er een stijging is van 2,0 % in het lager onderwijs en 11,7 % in het secundair onderwijs voor het onderwijs dat door de gemeenschappen wordt georganiseerd. Ter vergelijking: voor het land als geheel en voor dezelfde periode is de daling in het kleuteronderwijs lager en zijn de stijgingen in het basis- en secundair onderwijs minder groot (respectievelijk -6,7 %, +1,6 % en +7,1 %).

Grafiek IX.1.2. toont de evolutie van de groei sinds 2015:

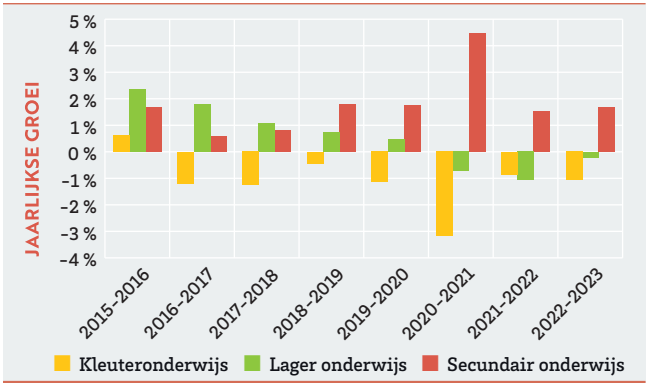
- De bevolking in het kleuteronderwijs is gegroeid, maar aan een steeds lager tempo tot 2015-2016. In 2016-2017 begon de bevolking in het kleuteronderwijs voor het eerst sinds het begin van de bevolkingsgroei in 2007 te dalen. Zij is sindsdien blijven dalen.
- De jaarlijkse groei van de bevolking in het basisonderwijs bereikte een piek in 2015-2016 (2,4 %). Sindsdien is de bevolking in het basisonderwijs blijven toenemen, maar aan een steeds lager tempo. In 2020-2021 daalde de bevolking in het lager onderwijs voor het eerst sinds het begin van de bevolkingsgroei van 2007. Het zal blijven dalen in 2022-2023.
- De bevolking in het secundair onderwijs blijft jaar na jaar stijgen. Het jaarlijkse groeipercentage is echter zeer variabel van jaar tot jaar. In 2022-2023 bereikt het groeipercentage 1,7 %.

TABEL IX.1.1: Schoolbevolking in het kleuter-, lager en secundair onderwijs van de Franse en Vlaamse gemeenschap

	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2022-2023
BHG								
Totaal	252.667	254.234	255.320	257.516	259.077	261.042	261.124	262.136
Jaarlijkse groei	1,69 %	0,62 %	0,43 %	0,86 %	0,61 %	0,76 %	0,03 %	0,39 %
Kleuteronderwijs	59.719	59.009	58.274	58.023	57.365	55.544	55.074	54.485
Lager onderwijs	96.370	98.084	99.135	99.846	100.317	99.589	98.529	98.309
Secundair onderwijs	96.578	97.141	97.911	99.647	101.395	105.909	107.521	109.342
België								
Totaal	2.065.685	2.074.642	2.078.907	2.084.950	2.091.086	2.100.546	2.099.497	2.112.491
Jaarlijkse groei	0,88 %	0,43 %	0,21 %	0,29 %	0,29 %	0,45 %	-0,05 %	0,62 %
Kleuteronderwijs	458.651	454.653	448.804	444.537	440.372	430.349	429.077	429.989
Lager onderwijs	786.745	798.052	806.198	809.863	810.390	805.254	798.538	799.461
Secundair onderwijs	820.289	821.937	823.905	830.550	840.324	864.943	871.882	883.041

Bron: Franse Gemeenschap en Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA

GRAFIEK IX.1.2: Jaarlijkse groei van het aantal leerlingen in het kleuter-, het lager en het secundair onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in percentages)

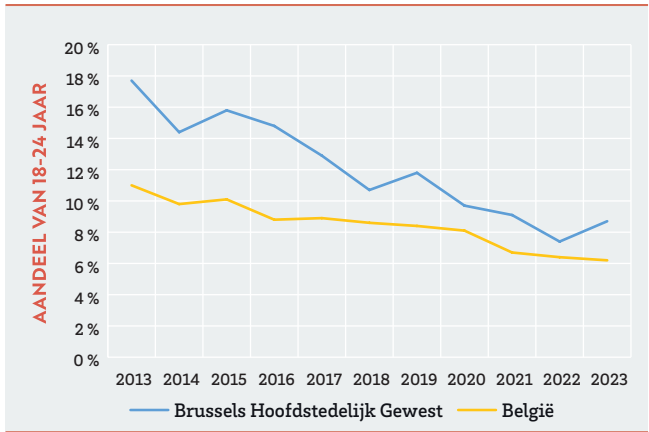

Bron: Franse Gemeenschap en Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA

Op het vlak van onderwijs heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering via haar Strategie Go4Brussels 2030 (BHR, 2021) het Brussels programma voor onderwijs en kinderopvang opgesteld (Doelstelling 2.4). De strijd tegen schoolverzuim is een van de uitdagingen van dit programma. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is 8,7 % van de jongeren tussen 18 en 24 jaar vroegtijdig schoolverlater, d.w.z. dat ze geen diploma hoger secundair onderwijs hebben en geen enkele vorm van onderwijs of opleiding meer volgen (Statbel, 2023). Het Belgische gemiddelde van jongeren die het onderwijs vroegtijdig verlaten ligt op 6,2 %. De trend is dalend: in 2013, dus 10 jaar eerder, had 17,7 % van de Brusselse jongeren het onderwijs vroegtijdig verlaten; het Belgische gemiddelde lag in 2013 op 11,0 %. Er is nog een lange weg te gaan om de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties te halen, namelijk dat 0 % van de jongeren vroegtijdig het onderwijs of een opleiding verlaat.

30 Bronnen: Hoge Raad voor Europese scholen, Franstalige Gemeenschap (Dienst voor controle van de schoolplicht), Vlaamse Gemeenschap (Agentschap voor Onderwijsdiensten)

GRAFIEK IX.1.3: Vroegtijdige schoolverlaters (jaargemiddelden)

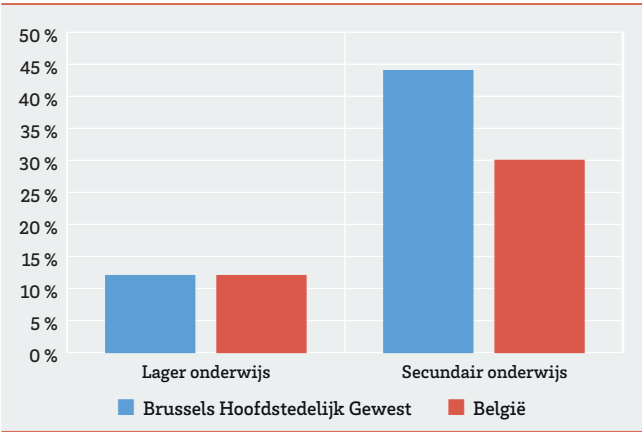

Bron: Enquête Arbeidskrachten, Statbel

Nota: % personen met een leeftijd van 18 tot 24 jaar die geen diploma hoger secundair onderwijs hebben behaald en geen enkele vorm van onderwijs of vorming meer volgen

Schoolachterstand is een goede waarschuwingsindicator voor het risico op vroegtijdig schoolverlaten. Een kleine schoolachterstand betekent niet noodzakelijk dat het kind de schoolloopbaan niet succesvol zal voltooien. Een achterstand verhoogt echter het risico om geen diploma hoger secundair onderwijs te behalen (Visée-Leporcq, 2011). Schoolachters-tand meet de achterstand ten opzichte van de wettelijke schoolleeftijd: een kind heeft een ‘achterstand’ als het ouder is dan de wettelijke schoolleeftijd voor het leerjaar waarin het is ingeschreven. Schoolachterstand start reeds in de basisschool: 12 % van de Brusselse kinderen in het basison-derwijs heeft minstens één jaar schoolachterstand in 2022-2023. In het secundair onderwijs heeft 44 % van de Brusselse kinderen in 2022-2023 minstens één jaar schoolachterstand: 27 % heeft een vertraging van één jaar, 17 % heeft een vertra-ging van twee jaar of meer. Ter vergelijking: het Belgische gemiddelde ligt veel lager voor leerlingen in het secundair onderwijs (zie grafiek IX.1.4).

GRAFIEK IX.1.4: Aandeel leerlingen met minstens een jaar schoolachterstand in 2022-2023 volgens hun woonplaats en onderwijsniveau (in percentages)

Bron: Franse Gemeenschap en Vlaamse Gemeenschap, berekeningen BISA

HOOFDSTUK X

HUISVESTING

In het kort:

Van de drie Belgische gewesten is wonen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het duurst.

Na een daling van twee jaar stabiliseerden de verkooppri-jzen van appartementen en huizen in 2024. Het aantal verkopen in 2023 was lager dan in 2022 (-9 %), wat leidde tot een toename van het aantal te koop staande woningen. Ook hier lijkt 2024 een stabilisatie in te luiden, met een aantal verkopen in het eerste kwartaal dat vergelijkbaar is met het eerste kwartaal van 2023.

Op basis van cijfers van makelaarsfederaties zijn de gemid-delde huurprijzen voor nieuwe verhuringen in 2023 met +4,1 % gestegen ten opzichte van 2022.

Op 31 december 2023 bedroeg het aantal sociale woningen 40.824 eenheden, wat een lichte stijging is (minder dan 1 % op één jaar). De wachtlijst voor een sociale woning is opnieuw sterk gestegen (+9 % ten opzichte van 2022) tot 53.801 huishoudens. Het aantal nieuwe inschrijvingen steeg met meer dan 40 % in 2023.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het aandeel hui-shoudens dat in een overbezette woning of woning in slechte staat woont hoger dan in de andere twee gewesten. Tot slot bevinden meer dan 7.000 mensen zich in een situatie van thuisloosheid³¹ (2022).

Toegang tot huisvesting is een basisbehoefte en heeft een grote invloed op vele andere gebieden van het leven, waar-ronder gezondheid en toegang tot rechten. Het recht op degelijke huisvesting is een grondwettelijk recht. Het is daa-rom essentieel om een overzicht te hebben van de huisves-tingssituatie in het Gewest.

In totaal wordt het aantal woningen³² in het BHG geraamd op 602.000, tegenover 575.000 Brusselse huishoudens op 1 januari 2023. Het aantal huishoudens blijft stijgen (zie hoofds-tuk VI. Bevolking), waardoor de woningmarkt onder druk blijft staan.

In haar territoriale evaluatie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die begin 2024 werd gepubliceerd, concludeerde de OESO dat er sprake was van een ‘huisvestingscrisis’. Dit zijn de bevindingen van het onderzoek (OESO 2024):

- › **het bestaande woningaanbod is niet langer in overeen-s-temming met de behoeften van de bevolking**, en de woningvoorraad heeft de demografische groei in het Gewest niet gevolgd;
- › **de grondreserves zijn beperkt** en laten het niet toe om veel nieuwe bouwprojecten te verwezenlijken;
- › **de vastgoedprijzen liggen hoger in het BHG dan in de andere twee gewesten**, met een groeiend verschil tussen het oosten en het westen;
- › **de particuliere huurmarkt wordt ontoegankelijk voor de laagste inkomensgroepen**;
- › **het aanbod van sociale huisvesting is laag en het aantal potentiële begunstigten neemt toe**;
- › **het aantal onbewoonde woningen is onbekend** en de vaststelling ervan blijft moeilijk³³;
- › **door de veroudering van een groot deel van het Brusselse gebouwenpark, zijn grote renovatie-inspanningen nodig** om de doelstellingen op het gebied van koolstofemissie-reductie te behalen, en in sommige gevallen om een minimaal comfortniveau te bieden:

- slechts 0,3 % van het gebouwenpark voldoet aan de energienormen voor 2050;
- het jaarlijkse renovatietempo (0,25 % per jaar) blijft te laag³⁴;

BIBLIOGRAFIE:

Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2021), “Strategie Go4Brus-sels 2030. Naar een economische, maatschappelijke en milieutransitie voor Brussel”, Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Statbel (2023) , “Huishoudbudgetonderzoek”, Statbel

Visée – Leporcq, D. (2011), “Décrochage scolaire et pauvreté”, ATD Quart Monde, collection ‘Connaissance et Engagement: Analyses et études’, geciteerd in: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2020), “2020 - Welzijnsbarometer», Vivalis.brussels

32 Belangrijke beperkingen van de huisvestingsstatistieken worden ver-meld op bladzijde 3 en 4 van de methodologie van de overeenkomstige tabellen op de website van het BISA: https://bisa.brussels/sites/default/files/2024-08/RuimtelijkeOrderingMeth_NL.pdf

33 Een studie uit 2009 schat dat er tussen de 15.000 en 30.000 leegstaande woningen zijn in het Gewest (Bernard et al 2009, geciteerd door OESO 2024). Een recentere studie schat dat er tussen de 700 en 9.000 leegs-taande woningen zijn (De Blander 2024). Op 31 december 2023 telde Brussel Huisvesting 1.496 leegstaande woningen en gaf het 708 waar-schuwingen aan eigenaars (Brussel Huisvesting 2024).

34 Om de doelstellingen rond energieneutraliteit te bereiken streeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar een jaarlijks renovatietempo van 3 % (CKD 2024).

- een groot deel van de woningvoorraad is eigendom van particuliere eigenaren, van wie 36 % tot 39 % niet de financiële capaciteit heeft om de werken uit te voeren die nodig zijn om aan de energiebesparingsnormen te voldoen;
- › **de procedure voor het verlenen van bouwvergunningen is lang en duur**, wat projectontwikkelaars en investeerders afremt en uiteindelijk de bouw van nieuwe woningen belemmert, inclusief sociale woningen;
- › **projecten voor sociale huisvesting wekken vaak tegens-tand op bij omwonenden**.

Bovendien ligt volgens de Welzijnsbarometer 2023 **het aandeel van de uitgaven voor huisvesting hoger in het Brus-sels Hoofdstedelijk Gewest dan in de andere twee gewesten**: in Brussel leeft de helft van de inwoners in een huishouden dat meer dan 26 % van het inkomen besteedt aan huisves-ting³⁵, tegenover 14 % in Vlaanderen en 19 % in Wallonië. Voor de 10 % Brusselaars met de laagste inkomens gaat het om meer dan 45 % van het inkomen van het huishouden (OGBW 2024).

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de verschillende segmenten van de woningmarkt behandeld: de koopmarkt, de particuliere huurmarkt en sociale huisvesting. Het gaat eveneens in op slechte huisvesting en thuisloosheid.

X.1 DE KOOPMARKT

Gecorrigeerd voor inflatie zullen de huizenprijzen in 2024 stabiliseren, na een neerwaartse trend in 2023

Appartementen maken het grootste deel uit van de woning-markt van het BHG: zowel in 2023 als in het eerste kwartaal van 2024, **betrof 80 % van de verkopen appartementen** (Statbel 2024a).

Gecorrigeerd voor inflatie is de mediane verkoopprijs van zowel appartementen als huizen gestabiliseerd in het BHG (zie tabel X.1.1). De mediane prijs van appartementen daalde licht met -0,3 % tussen het eerste kwartaal van 2023 en het eerste kwartaal van 2024. In dezelfde periode daalde de mediane huizenprijs ook licht (-0,7 %). In het Vlaams Gewest bleef de mediane prijs van appartementen eveneens licht dalen (-0,7 %) in vergelijking met het jaar ervoor, terwijl die van huizen sterker is gedaald (-2,6 %). In het Waals Gewest daalden de prijzen van appartementen het sterkst (-5,3 %), maar steeg de mediane huizenprijs opnieuw (+1,7 %).

Appartementen en huizen zijn over het algemeen duurder in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de andere twee gewesten. In het eerste kwartaal van 2024 lag, in ver-gelijking met het Vlaams Gewest, de mediane prijs van een appartement in het BHG +4 % hoger en de mediane prijs van een huis +55 % hoger. De laatste vier jaar is de kloof tussen de mediane huizenprijs in het BHG en het Vlaams Gewest echter kleiner geworden (in 2020 lag de mediane huizenprijs 75 % hoger in het BHG dan in het Vlaams Gewest). In het eerste kwartaal van 2024 lag de mediane prijs van een appartement in het BHG +49 % hoger dan in het Waals Gewest, en de mediane prijs van een huis bijna 2,5 keer hoger (+144 %).

TABEL X.1.1: Vastgoedprijzen op basis van de verkoopakten voor de jaren (2020-2024), eerste kwartalen (in constante euro 2024)

	Mediane prijs* volgens akte tijdens eerste kwartaal (jan-maart), uitgedrukt in constante prijzen (referentiejaar = 2024)				Prijsverandering** gecorrigeerd voor inflatie (in %)		
	2020	2021	2022	2023	2024	2024 vs 2023	2024 vs 2020
Appartementen							
BHG	256.781	280.951	273.940	260.883	260.000	-0,3 %	1,3 %
Vlaams Gewest	244.837	255.410	253.037	250.686	249.000	-0,7 %	1,7 %
Waals Gewest	179.149	186.509	187.027	184.878	175.000	-5,3 %	-2,3 %
België	237.672	249.470	247.536	241.369	240.125	-0,5 %	1,0 %
Huizen							
BHG	525.505	528.639	550.075	513.550	510.000	-0,7 %	-3,0 %
Vlaams Gewest	300.971	338.567	341.050	338.943	330.000	-2,6 %	9,6 %
Waals Gewest	209.008	213.832	214.531	205.420	209.000	1,7 %	0,0 %
België	260.364	302.928	308.045	295.805	289.305	-2,2 %	11,1 %

Bronnen: inflatie (algemene NICP-index³⁶) : NBB, <https://stat.nbb.be>, prijzen van de verkoopakten: Statbel, <https://statbel.fgov.be>, berekeningen BISA
*: De mediane prijs is de centrale waarde in de rangschikking van de woningprijzen van laag naar hoog. Door de mediane prijs te gebruiken, wordt de invloed van extreme waarden, die de gemiddelde prijs beïnvloeden, vermeden.
**: De prijsverandering tussen twee jaren wordt berekend door de prijzen in het eerste kwartaal van elk van de twee jaren te vergelijken.

De verkoopdynamiek vertraagt en het aantal te koop staande woningen neemt toe

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest daalde het aantal ver-kopen voor alle woningtypen. In 2023 werden 11.413 transac-ties geregistreerd, wat een daling is van 9 % tegenover 2022. In dezelfde periode daalde het aantal verkopen in het Vlaams Gewest met -18 % en in het Waals Gewest met -10 % (Statbel 2024a). De daling van het aantal vastgoedtransacties, die heel België treft, kan worden verklaard door de gecombineerde stijging van de rentevoeten (van 3,2 % in januari naar 3,9 % in december voor de gemiddelde hypotheekrentevoet) en de kosten van bouwmaterialen (+5 % ten opzichte van 2022) (NBB 2024).

In het eerste kwartaal van 2024 was het aantal verkopen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijna identiek aan dat van het eerste kwartaal van 2023 (+0,2 %). In het Vlaams Gewest en het Waals Gewest zette de daling zich in dezelfde periode voort (respectievelijk -11 % en -14 %) (Statbel 2024a).

Het aantal te koop staande appartementen in het BHG op Immoweb is tussen juni 2023 en juni 2024 met meer dan 10 % gestegen. Tijdens dezelfde periode is het aantal te koop staande huizen met 4,5 % toegenomen (Immoweb³⁷, bereke-ningen BISA).

35 Met inbegrip van eventuele huur of kredietaflossing, water-, gas- en elektriciteitskosten, verzekeringen enzovoort.

36 Het nationale indexcijfer van de consumtieprijzen (NICP) is een eco-nomische indicator die de verandering op jaarbasis meet van de prijzen van een mandje van goederen en diensten die door een representatief huishouden worden gekocht. Het NICP houdt daarom ook rekening met prijsontwikkelingen voor meer volatiële producten, namelijk voe-dings- en energieproducten. Beide productcategorieën hebben in 2021 en 2022 grote prijsstijgingen gekend. Deze hoge inflatie vergroot het verschil tussen de courante prijzen en de constante prijzen.

37 De grootste zoekertjessite voor vastgoed in België, met 525.000 bezoer-ers per dag in 2022. (Vanacker 2023)

X.2 DE PARTICULIERE HUURMARKT

Een markt onder druk, die de armste huishoudens benadeelt

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent een groot aandeel huurders. Volgens de Census-gegevens van 2021 wordt 62 % van de woningen bewoond door huurders, tegenover 30 % in Vlaanderen en 36 % in Wallonië (Statbel 2024b). Het aandeel Brusselse huishoudens dat op de particuliere markt huurt wordt geschat op 52 % (Census 2021 en tabel X.3.1, berekening BISA).

Er zijn veel factoren die wegen op de Brusselse huurmarkt (Dykmans 2024):

- › het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is erg aantrekkelijk;
- › door de hoge rentevoeten zijn huishoudens die geen hypotheclair krediet kunnen aangaan teruggevallen op de huurmarkt;
- › flexibelere levensstijlen (vooral op professioneel vlak) geven de voorkeur aan huren;
- › woningen worden teruggetrokken uit de traditionele huurmarkt ten gunste van platformen die gespecialiseerd zijn in toeristisch kortetermijnverhuur.

De armste huishoudens zijn ernstig benadeeld als het gaat om het vinden van een huurwoning. Volgens de OESO hebben de 40 % huishoudens met de laagste inkomens slechts toegang tot 10 % van de huurmarkt (Brusselse Hoofdstedelijke Regering 2020, geciteerd door OESO 2024).

De huurprijzen stijgen opnieuw

Tabel X.2.1 toont de cijfers van de huurbarometer van make-laarsfederatie Federia (Federia et al 2024), in samenwerking met CIB en Korfine. Ze kunnen worden gebruikt om de prijzevolutie voor nieuwe huurcontracten te volgen. De lezer dient er dus rekening mee te houden dat deze cijfers alleen betrekking hebben op nieuwe huurovereenkomsten die via een immobiliënkantoor van deze federaties zijn gesloten en dat ze gecorrigeerd zijn voor inflatie.

Voor appartementen **liggen de nieuwe huurprijzen voor huurovereenkomsten die in 2023 werden gesloten +3,6 % hoger dan die voor 2022** in constante euro, waarmee ze terugkeren naar de gemiddelde huurprijzen voor 2021. Tegelijkertijd is de gemiddelde huurprijs voor rijhuizen die gehuurd worden met +4 % gestegen tegenover 2022, zonder echter de bedragen voor 2019, 2020 en 2021 te bereiken.

Voor alle woningtypen samen **stegen de gemiddelde nieuwe huurprijzen met +4,1 % tegenover 2022**, in constante euro. De stijging van de gemiddelde huurprijzen in 2023 is hoger dan die in Vlaanderen (+2 %). In Wallonië was er een lichte daling (-0,1 %) van de gemiddelde huurprijs voor nieuwe verhuringen. **Tussen 2019 en 2023, gecorrigeerd voor inflatie, zijn de gemiddelde nieuwe huurprijzen echter gedaald**, zowel in het BHG (-2,5 %), als in Vlaanderen (-0,6 %) en Wallonië (-2,8 %).

De website met het overzicht van de huurprijzen is bijgewerkt in oktober 2022. De gegevens om de referentiehuurprijzen te berekenen, komen uit de laatste drie enquêtes van het Huurobservatorium (2017, 2018, 2020). Deze site biedt het grote publiek een duidelijk overzicht van de huurprijzen. Sinds 2 december 2021 moet de referentiehuurprijs ook verplicht worden vermeld in de huurovereenkomst. Deze referentiehuurprijzen gelden voor alle huurprijzen (nieuw en oud).

Sinds oktober 2023 is huurindexering voor woningen met een EPB-certificaat E, F of G opnieuw toegestaan, maar volgens een aangepaste formule (Brussel Huisvestiging).

X.3 DE SOCIALE WONINGEN

In de hierboven aangehaalde studie wijst de OESO op een tekort aan sociale woningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met een voorraad die ver onder de vraag ligt. Hoewel het aanbod sinds 2005 relatief stabiel is gebleven, is de vraag (het aantal huishoudens op de wachtlijst) in dezelfde periode meer dan verdubbeld. De studie legt ook een verband tussen de nog niet bereikte doelstelling om 15 % van de woningvoorraad van het Gewest te voorzien voor sociale woningen, en het feit dat de helft van de Brusselse bevolking voldoet aan de inkomenscriteria voor sociale huisvesting. Tot slot wordt benadrukt dat het gebrek aan sociale woningen niet alleen huishoudens met een laag inkomen treft, maar ook huishoudens met een gemiddeld inkomen, die het daardoor moeilijker hebben om een betaalbare en kwaliteitsvolle woning te vinden op de huurmarkt (OESO 2024).

TABEL X.2.1: Gemiddelde prijs van nieuwe huurwoningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in constante euro 2023)

	Gemiddelde prijs van nieuwe huurwoningen, uitgedrukt in constante prijzen (referentiejaar: 2023)					Prijsverandering gecorrigeerd voor inflatie (in %)	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023 vs 2022	2023 vs 2019
BHG							
Huizen met 2 gevels	1.981	2.030	2.187	1.794	1.866	+4,0 %	-5,8 %
Appartementen	1.229	1.222	1.206	1.163	1.205	+3,6 %	-2,0 %
Studio's	737	734	734	764	800	+4,8 %	+8,5 %
Alle soorten huivesting BHG	1.281	1.278	1.263	1.200	1.249	+4,1 %	-2,5 %
Andere gewesten							
Alle soorten huivesting Vlaams Gewest	874	885	887	851	868	+2,0 %	-0,6 %
Alle soorten huivesting Waals Gewest	816	825	827	794	793	-0,1 %	-2,8 %

Bronnen: Federia.immo, CIB en Korfine, Nationale Bank van België, berekeningen BISA

TABEL X.3.1: Aantal woningen van sociale aard per operator en hulp bij de huur of koop zoals gekend in 2024 (verschillende peildata)

Operator	Aantal woningen	Aantal hulpen
Huursector		
BGHM (incl. onbezet)		
Sociale woningen	40.824	
Woningen voor bescheiden en middeninkomens	92	
Sociale verhuurkantoren	7.946 ³⁸	
Lokale overheid en OCMWs (uitgezonderd categorie 'vrij')	6.670	
Woningfonds	1.605	
Huurtoelage voor kandidaat-huurders die ingeschreven staan op de lijsten van de sociale huisvesting		10.511
Totaal huursector	57.137	10.511
Koopsector		
Actieve leningen toegezegd door het Woningfonds	8.877	
Citydev (sinds 2010, uitgezonderd Woningfonds-leningen)	1.397	
Duurzame wijkcontracten (uitgezonderd Woningfonds-leningen)	430	
Totaal koopsector	10.704	
Totaal huur- en koopsector	67.841	10.511

Bron: Perspective.brussels, Monitoring van de publieke woonprojecten in Brussel. Update BISA
Referentiegegevens: BGHM (31/12/2023), SVK (30/9/2023), Lokale overheid en OCMWs (31/12/2022), Woningfonds (31/12/2023), Huurtoelage (31/12/2023).
Voor de koopsector dateren de gegevens uit 2020, bij gebrek aan recentere gegevens.

38 Waarvan 362 studentenwoningen.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een gediversifieerde portefeuille van sociale woningen. Zoals tabel X.3.1 laat zien, is de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) de belangrijkste aanbieder van openbare woningen met 40.916 eenheden, bijna uitsluitend sociale woningen (40.824) maar ook woningen voor bescheiden en middeninkomens. Andere operatoren zoals gemeenten, sociale verhuurkantoren (SVK) en openbare instellingen³⁹ verhuren of verkopen ook woningen onder de marktprijs.

In totaal bedroeg het aantal woningen dat tegen gereguleerde prijzen werd gehuurd of gekocht in 2023 bijna 68.000 eenheden, wat ongeveer 11 % van de woningvoorraad van het Gewest vertegenwoordigt.

De sociale woningen van de BGHM

In 2023 heeft de BGHM 258 nieuwe woningen opgeleverd, met een totaal van 40.916 sociale woningen en woningen voor bescheiden en middeninkomens. Op 31 december 2023 stond 12 % van de woningen leeg. De belangrijkste redenen voor leegstand zijn de noodzaak om het pand te renoveren (40 %), een lopende renovatie (27 %), het in orde brengen tussen twee verhuringen in (18 %) of het wachten op nieuwe huurders (13 %) (BGHM 2024).

Op 1 januari 2024 stond het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning op 58.801, wat een stijging is van 9 % ten opzichte van het voorgaande jaar en 50 % op 10 jaar. In 2023 waren er in totaal 6.354 nieuwe inschrijvingen voor de toewijzing van een sociale woning, een stijging van meer dan 40 % ten opzichte van het voorgaande jaar. In 2023 werden 2.213 woningen toegewezen, waarvan 1.010 aan nieuwe huurders, in volgorde van de wachtlijst (BGHM 2024).

De hervorming van de huurtoelage, die beschikbaar is voor huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning, betekent dat een breder publiek kan worden bereikt. **Op 31 december 2023 hadden 10.511 gezinnen toegang tot deze regeling.**

X.4 SLECHTE HUISVESTING EN THUISLOOSHEID⁴⁰

Slechte huisvesting en thuisloosheid zijn moeilijk te kwantificeren.

Volgens de SILC-enquête woonde in 2023 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest **31 % van de bevolking in een overbezette woning**, tegenover 3 % in Vlaanderen en Wallonië (Statbel 2024c).

Bovendien woonde volgens dezelfde enquête **26 % van de bevolking in huizen met lekkende daken, vochtige muren, vloeren of funderingen, of rot in raamkozijnen of vloeren**, tegenover 11 % in Vlaanderen en 17 % in Wallonië (SILC 2023, berekeningen BISA).

Wat energiearmoede betreft, **verwarmde 10 % van de Brusselse bevolking zijn woning onvoldoende wegens financiële redenen**, tegenover 2 % in Vlaanderen en 11 % in Wallonië (Statbel 2024c).

Ten slotte **bevond 11 % van de Brusselse bevolking zich in een situatie van ‘ernstige huisvestingsdeprivatie’** (minder dan 1 % in Vlaanderen en Wallonië), d.w.z. huisvesting die overbezetting combineert met minstens een van de volgende problemen (Statbel 2024c):

- › lekkend dak
- › vochtige muur of vloer
- › rottend houtwerk
- › noch een bad/douche, noch een toilet binnen
- › te donker.

In 2023 richtte de Gewestelijke Huisvestingsinspectie **456 aanmaningen** aan verhuurders die woningen verhuurden die niet voldeden aan de vereisten op het gebied van veiligheid, gezondheid en uitrusting. Er werden **145 onmiddellijke huurverboden en 137 huurverboden na aanmaning** uitgevaardigd, wat overeenkomt met het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar. Brussel Huisvesting kende **2.633 herhuisvestingsvergoedingen** toe aan mensen die uit een situatie van dakloosheid kwamen of van wie de woning als niet-conform werd beschouwd (Brussel Huisvestiging 2024).

Een ander aspect van slechte huisvesting zijn uithuiszettingen. De gegevens worden niet systematisch verzameld, maar volgens een studie uit 2023 **werden er 3.908 vonnissen tot uitzetting uitgesproken in 2018 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**. In 86 % van de gevallen is het vonnis gebaseerd op huurachterstand (Godart et al 2023).

Thuisloosheid is in veertien jaar verviervoudigd

Bij de dak- en thuislozentelling van 2022 **werden 7.134 mensen geteld (onder wie 977 minderjarigen)**, een stijging van 19 % ten opzichte van de telling van 2020. Onder hen **waren er meer dan 2.400 dakloos**⁴¹. De andere getelde personen verbleven in opvangcentra, onaangepaste woningen (kraakpanden, ...), bij derden (onderschat), werden bedreigd met uitzetting of verbleven in medische instellingen. In vergelijking met de eerste telling van 2008 is het aantal dak- en thuislozen verviervoudigd⁴² (Bruss’help 2023). Een studie uit 2024 schat dat **thuisloosheid tussen 30.000 en 85.000 euro per persoon kost**, afhankelijk van het profiel en de frequentie van het gebruik van de diensten, wat vergelijkbaar is met de kosten van herhuisvesting (Carlier 2024).

In 2023 **kenden de Brusselse OCMW’s 1.838 installatiepremies** toe aan personen die uit een situatie van dakloosheid of onzekere woonsituatie kwamen (POD Maatschappelijke Integratie 2024).

BIBLIOGRAFIE:

- Bruss’help (2023), “Dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 7de editie, 8 november 2022”, bruss’help.brussels
- Brussel Huisvestiging (2024), “Jaarverslag 2023”, Brussel Huisvestiging
- Brussels Comité van Klimaatdeskundigen, CKD (2024), “Evaluatieverslag 2024 over de bijdrage van het Brussels overheidsbeleid aan de klimaatdoelstellingen”, Brupartners
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij, BGHM (2023), “Statistieken OVM’s 2022”, BGHM
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij, BGHM (2024), “Jaarverslag 2023”, BGHM
- Carlier Justine en Verdonck Magali (2024), “Besparen met herhuisvesting? Een kostenvergelijking met thuisloosheid”, Brussels Studies, Fact Sheets, n°189
- CIB (2024), “Huurbarometer zet uitdaging van betaalbaar wonen op scherp voor komende verkiezingen”, Persbericht, CIB
- De Blander Rembert, Vandenbroucke Anneloes, Marissal Pierre et Wayens Benjamin (2024), “Analyse van de haalbaarheid en de operationaliteit van een inventarisatie van de leegstaande woningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Synthèse”, Brussels Studies Institute
- Dykmans Isabelle (2024), “Pourquoi les loyers bruxellois sont-ils si chers?”, L’Echo (10/2/2024)
- Federia, CIB en Korfine (2024), “Huurbarometer 2023”, Persbericht, Federia. immo
- Godart Pernelle, Swyngedouw Eva, Van Crieelingen Mathieu et van Heur Bas (2023), “Uithuiszettingen in Brussel: hoeveel, wie en waar?”, Brussels Studies, Algemene collectie, n° 176
- Nationale Bank van België, NBB (2024), “Verslag 2023 - Economische en financiële ontwikkelingen”, NBB
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, OGWB (2024), “Welzijnsbarometer 2023”, Vivalis.brussels
- Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, OESO (2024), “Territorial Reviews: Brussels-Capital Region, Belgium”, OESO
- POD Maatschappelijke Integratie (2024), “Barometer voor maatschappelijke integratie”, online statistieken, POD Maatschappelijke Integratie
- Statbel (2023), “Gebouwenpark”, Statbel
- Statbel (2024a), “Vastgoedprijzen”, Statbel
- Statbel (2024b), “Type eigendom”, Statbel
- Statbel (2024c), “Risico op armoede of sociale uitsluiting”, Statbel
- Van De Castele Yves (2022), “Monitoring van de publieke woonprojecten in Brussel n°6”, perspective.brussels
- Woningfonds (2024), “Jaarverslag 2023”, fonds.brussels

³⁹ Het gaat om het Woningfonds en Citydev, maar ook de Community Land Trust Brussel (CLTB), die niet is opgenomen in tabel X1.3.1 omdat alle woningen die door deze operator zijn verkocht, zijn aangekocht via een lening van het Woningfonds en onder deze regel zijn opgenomen.

⁴⁰ Het concept ‘thuisloosheid’ is minder beperkend dan het concept ‘dakloosheid’: het omvat mensen die een dak boven hun hoofd hebben, maar die geen thuis hebben (die in opvangcentra verblijven, bij vrienden logeren, enzovoort). (Bruss’help 2023)

⁴¹ Met andere woorden dat ze de nacht doorbrachten in de openbare ruimte of in een noodopvang.

⁴² Op vergelijkbare basis, d.w.z. zonder rekening te houden met de nieuwe categorieën die in de telling van 2022 zijn opgenomen.

C. MILIEUDIMENSIE

HOOFDSTUK XI

ENERGIEVERBRUIK

In het kort:

Op dit moment is de dominante energiebron voor het Brussels Gewest afkomstig van fossiele brandstoffen.

De belangrijkste energieverbruikers zijn de residentiële sector (huisvesting) en de tertiaire sector. Daarna volgt het vervoer.

Het totale eindverbruik, voor alle sectoren samen, is in 2022 met 12,4 % gedaald ten opzichte van 1990 (8,9 % met klimaatnormalisatie). Deze trend op lange termijn is vooral te danken aan een daling van het energieverbruik van de woningen.

In 2022 waren de waarden het laagst sinds 1990. Ze zijn zelfs lager dan de laagterecordwaarden in 2020, ten tijde van de gezondheidscrisis. Deze trend houdt verband met onderliggende trends, maar ook met cyclische ontwikkelingen zoals weersomstandigheden en de stijging van de energieprijzen (met name na de oorlog in Oekraïne).

XI.1 GEWESTELIJKE ENERGIEBALANS

De energiebevoorrading van het Gewest bestaat hoofdzakelijk uit import van aardgas, olieproducten (incl. brandstoffen) en elektriciteit. De lokale energieproductie die beschikbaar is voor eindverbruik is marginaal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, hoewel ze toeneemt.

Volgens de laatste beschikbare gegevens verbruikte het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2022 17.393 GWh (Gigawattuur). Het verbruik per energiedrager verdeelt zich als volgt: 41 % aardgas, 29 % brandstoffen en andere olieproducten en 26 % elektriciteit. Het saldo (4 %) omvat het energieverbruik uit steenkool, hout, warmtepompen en zonnethermische panelen. Het jaar 2022 vertoont de laagste waarden sinds 1990.

De grootste energieverbruikers in 2022 zijn de residentiële sector, d.w.z. woningen (39 %) de tertiaire sector (35 %) en de transportsector (21 %) (zie grafiek XI.1.1). Op vlak van de evolutie is het totale eindverbruik voor alle sectoren samen in 2022 met 12,4 % gedaald ten opzichte van 1990, referentiejaar voor het Kyoto-protocol (-8,9 % met klimaatnormalisatie).

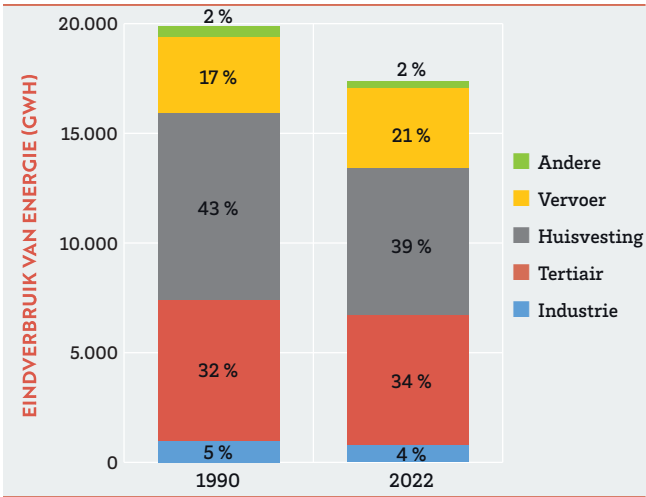
Deze tendens is voornamelijk het gevolg van een structurele afname van het verbruik op het vlak van huisvesting, industrie en, in mindere mate, van de tertiaire sector. Het verbruik van de transportsector is relatief stabiel in de periode 1990-2022, maar in 2020 wordt een aanzienlijke daling vastgesteld tijdens de gezondheidscrisis. Deze daling wordt gedeeltelijk opgevangen in 2021 en 2022, zonder echter terug te keren naar het niveau van 2019 en de voorgaande jaren.

De evolutie van het verbruik is het resultaat van fundamentele tendensen, zoals:

- › de evolutie van de bevolking, haar levensstandaard en haar verbruiksgewoonten;
- › de evolutie van het woningbestand;
- › de evolutie van de economische activiteit (productie, kantorenpark...) en de eraan verbonden tewerkstelling;
- › de evolutie van de belangrijkheid en de kwaliteit van de uitrusting van de huishoudens en de bedrijven (wagenpark, elektrische en elektronische toestellen...).

Ze is ook het resultaat van conjunctuurevoluties, met name diegene die verband houden met de prijs op de energiemarkten en de weersomstandigheden (zie sectie XI.3). In 2021 stegen de gasprijzen sterk, vooral in de laatste drie maanden. In 2022 is de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende stijging van de energieprijzen ook een factor die van invloed is op de waargenomen daling van het verbruik.

Grafiek XI.1.1: Verdeling van het totale energieverbruik in het Brussels Gewest per sector in GWh in 1990 en 2022

Bron: Leefmilieu Brussel, volgens de Energiebalans van het BHG 2022

XI.2 ENERGIE-INTENSITEIT

In 2022 bedroeg de energie-intensiteit van de **residentiële sector**, met klimaatnormalisatie (zie definities en aan het einde van de sectie), in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 12.794 kWh (kilowattuur) per huishouden. **Sinds 1999 werd een vermindering van deze intensiteit met 41 % waargenomen**, wat toe te schrijven is aan een aanzienlijke vermindering van het brandstofverbruik per huishouden (vanwege een afname van de energiebehoeften voor de verwarming van de woningen).

Wat het elektriciteitsverbruik per huishouden betreft, wordt een stijging waargenomen tot in 2007, gevolgd door een daling tot in 2016 en een lichte stijging tot in 2019. Sinds 2020 is de trend weer dalend (zie de overeenkomstige indicatoren van de verslagen “Het leefmilieu, een stand van zaken”, waarnaar in de bronnen wordt verwezen, voor meer details).

De energie-intensiteit van de **tertiaire sector**, met klimaatnormalisatie, was 9.274 kWh per betrekking in de dienstensector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2022. Op vlak van de evolutie in de tijd was **deze energie-intensiteit (per betrekking) relatief stabiel tot in 2006, maar sindsdien vertoont het een neerwaartse tendens**. Het brandstofverbruik per betrekking daalt gestaag sinds 1998. Het elektriciteitsverbruik per betrekking is gestegen tot 2006 en is sindsdien gedaald.

In 2021 bedroeg de energie-intensiteit door de **industriële sector** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 200.231 kWh per miljoen euro toegevoegde waarde in volume. **De energie-intensiteit van de industriële sector vertoont een stijgende trend van 0,8 % tussen 2010 en 2021**. De schommelingen die de afgelopen jaren zijn waargenomen houden verband met een toename van het verbruik van de industrie tussen 2011 en 2018 (behalve in 2014) gevolgd door een lichte daling in 2019 en 2020 (“COVID-jaar”) en vervolgens weer een stijging in 2021.

Definities en methodologische opmerkingen:

Energie-intensiteit

De energie-intensiteit komt overeen met de verhouding tussen de hoeveelheid verbruikte energie door een sector en een variabele die representatief is voor de grootte van deze sector. In dit rapport worden de energie-intensiteiten als volgt berekend:

- › Energie-intensiteit van de residentiële sector = totaal energieverbruik van de residentiële sector gedeeld door het aantal huishoudens in het BHG;
- › Energie-intensiteit van de tertiaire sector = totaal energieverbruik van de tertiaire sector gedeeld door het aantal banen in het BHG;
- › Energie-intensiteit van de industrie = totaal energieverbruik van de industriële sector gedeeld door de toegevoegde waarde in volume geproduceerd in het BHG.

Bijgevolg stemt een hogere energie-intensiteit overeen met een hoger energieverbruik per eenheid van de beoogde variabele.

De klimaatnormalisatie

Wat de verwarming betreft, hangt het energieverbruik af van de weersomstandigheden: in een strenge winter wordt meer energie verbruikt voor warmteproductie dan tijdens een zachte winter.

Om de langetermijntrends te bepalen, dienen de gegevens dan ook gecorrigeerd te worden om met die weersverschillen rekening te houden. Dit werd gedaan voor de residentiële sector (woningen) en tertiaire sector (kantoren) maar niet voor de industrie en het transport, twee sectoren die veel minder afhankelijk zijn van klimaatschommelingen.

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2024), “Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema energie”, Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2024), “Energiebalans van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2022”, Leefmilieu Brussel

HOOFDSTUK XII

UITSTOOT IN DE LUCHT

In het kort:

De algemene trend van de luchtemissies (van broeikasgassen, fijne stofdeeltjes, voorlopers van troposferisch ozon en verzurende stoffen) is sinds 1998 neerwaarts gericht.

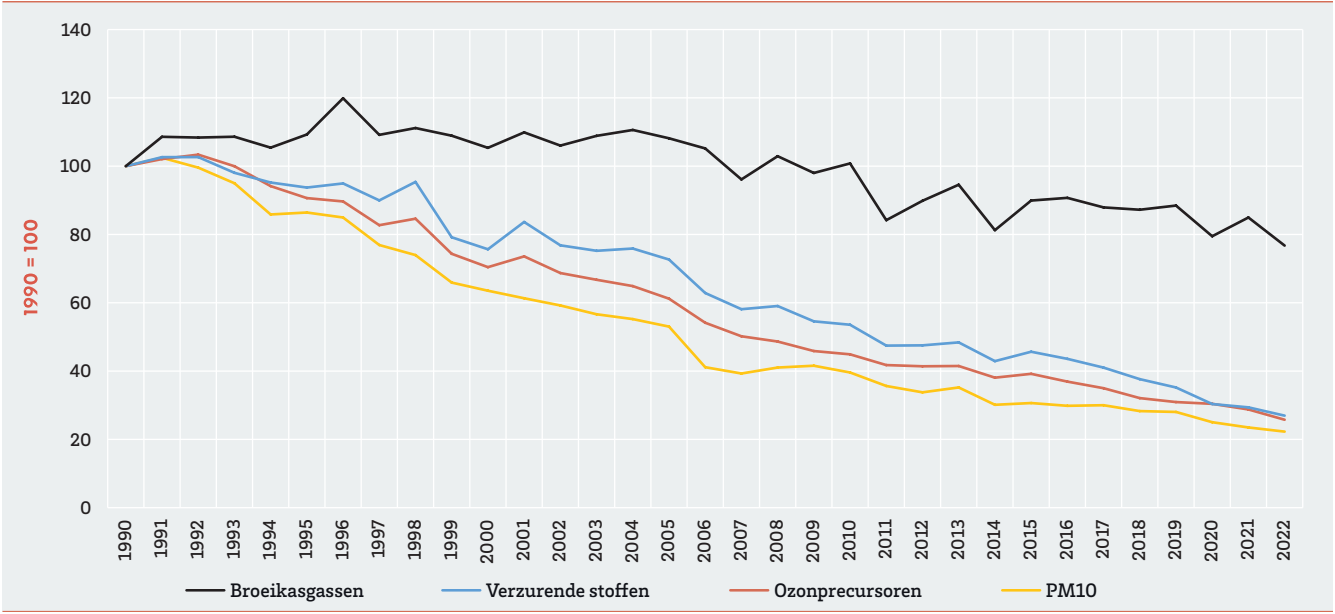
De verwarming van gebouwen en het vervoer zijn de belangrijkste bronnen van deze luchtemissies, hoewel het relatieve belang ervan varieert naar gelang van de onderzochte stoffen.

Het jaar 2022 kende de laagste niveaus sinds 1990 voor zowel broeikasgasemissies als luchtverontreinigende stoffen. Deze niveaus zijn zelfs lager dan de laagterecordniveaus die in 2020 werden bereikt, tijdens de gezondheidscrisis.

Dit deel bespreekt de verschillende uitstootbronnen in de lucht: uitstoot van broeikasgassen en luchtvervuilende stoffen die de luchtkwaliteit in Brussel wijzigen. De evolutie wordt geïllustreerd in grafiek XII.1.1 en besproken in de volgende paragrafen.

Globaal genomen **merken we de laatste 25 jaar een verbetering op**, maar de huidige situatie kan voor bepaalde vervuilende stoffen nog verbeterd worden.

GRAFIEK XII.1.1: Relatieve evolutie (1990 = 100) van de uitstoot van broeikasgassen, van fijn stof (primaire PM10), van de voorlopers van ozon en verzurende stoffen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tussen 1990 en 2022

Bron: Leefmilieu Brussel, Departement Planning lucht, energie en klimaat

XII.1 BROEIKASGASSEN

De zes broeikasgassen (BKG's) die door het Kyoto-protocol worden geïllustreerd zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), lachgas (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HFK), perfluorkoolwaterstoffen (PFK) en zwavelhexafluoride (SF₆).

De grafieken en analyses met betrekking tot de broeikasgassen in dit verslag houden geen rekening met de fluor-gassen, die uitsluitend door de industrie worden uitgestoten.

In 2022 was de verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen op zich al verantwoordelijk voor 60 % van de rechtstreekse uitstoot van BKG's. Het wegtransport vertegenwoordigt voor ditzelfde jaar 25,5 % van de uitstoot. Andere emissies zijn voornamelijk te wijten aan energieproductie en industrie.

De algemene uitstoottrend van broeikasgassen daalt sinds 2005 ondanks enkele lichte stijgingen (zie grafiek XII.1.1). Tussen 2004 en 2022 is de uitstoot door gebouwen afgenomen, terwijl

- › het residentiële woningbestand is gegroeid met 5,2 % (Statbel, 2024)
- › de kantoorvoorraad is nog steeds hoger dan in 2004 ondanks een daling sinds 2013 (Perspective, 2024).

Een ont koppeling lijkt bijgevolg te zijn gestart. Echter zoals ook de hernieuwde toename van de totale uitstoot aan BKG's in 2010, 2013, 2016 en 2021 aantoon, staat deze evolutie ook in verband met die van de weeromstandigheden (slechter in die jaren).

Naast de broeikasgassen die in Brussel worden uitgestoten (dit zijn de "directe emissies" die hierboven worden geanalyseerd), is het Gewest ook de bron van "indirecte" emissies die door de activiteiten van het Gewest worden gegenereerd, maar die niet op zijn grondgebied worden uitgestoten. Deze houden met name verband met de productie buiten het Gewest van een aanzienlijk deel van de elektriciteit die in het BHG wordt verbruikt, evenals met de productie van consumptiegoederen die in het BHG worden ingevoerd (voeding, huishoudelijke apparaten, bouwmaterialen, textiel, enz.) In combinatie met directe emissies geven indirecte emissies een nauwkeuriger en vollediger beeld van de werkelijke totale impact van het BHG op het vlak van klimaatverandering.

Leefmilieu Brussel heeft een eerste raming gemaakt van deze indirecte emissies voor 2019. Volgens deze schatting vertegenwoordigen de indirecte emissies bijna 90% van de broeikasgasemissies van het gewest. Het transport van goederen en de aankoop van consumptiegoederen door Brusselse gezinnen zijn de belangrijkste bronnen van deze indirecte emissies (Leefmilieu Brussel, 2024b).

XII.2 FIJN STOF

De fijne stofdeeltjes die in de lucht aanwezig zijn hebben een impact op de gezondheid. Deze impact hangt af van de grootte van de deeltjes (de fijnste stofdeeltjes dringen dieper binnen in de luchtwegen) en van hun scheikundige aard. Ze hebben ook een impact op het milieu (op het klimaat, op de flora of op het vastgoedpatrimonium).

In 2022 werd rond 430 ton primaire PM10-emissies (fijne stofdeeltjes met een diameter kleiner dan 10 µm – micrometer) uitgestoten op het Brussels grondgebied. **De sector van het wegtransport is een belangrijke bron voor de lokale emissie van PM10 en zou 33 % van de rechtstreekse emissies vertegenwoordigen (via de uitlaatgassen, waarbij PM10 wordt gevormd door de verbranding van de brandstof van de voertuigen).** De verbranding door het energieverbruik in de residentiële en tertiaire sectoren is de andere belangrijke bron (41 % van de rechtstreekse emissies in 2022).

De primaire uitstoot van PM10 is sterk gedaald tussen 1990 en 2006, waarna de afname trager verloopt. Tussen 1990 en 2022 is de uitstoot van PM10 met 78 % gedaald (zie grafiek XII.1.1).

XII.3 VOORLOPERS VAN TROPOSFERISCH OZON

Wanneer het in abnormaal hoge hoeveelheden aanwezig is, kan troposferisch ozon ernstige gezondheidsproblemen veroorzaken, de gewassen en de bossen wijzigen of tal van materialen aantasten. Verschillende stoffen (NO_x, VOS (vluchtige organische stoffen), CH₄ en CO) worden beschouwd als de voorlopers van troposferisch ozon. Deze stoffen liggen met andere woorden aan de oorsprong van de vorming van troposferisch ozon als gevolg van een chemische reactie. De hoeveelheid troposferische precursoren die in de lucht wordt uitgestoten, wordt gemeten in ton VOS-equivalent.

In 2022 werd in Brussel ongeveer 8 700 ton VOS-equivalent uitgestoten. **Industriële processen en productgebruik** (verbranding, verwerking, energieproductie en vluchtige emissies) zijn verantwoordelijk voor 46 % van de emissies, het wegvervoer voor 28 %, en de verwarming van gebouwen (woningen en tertiaire sector) voor 23 %.

Tussen 1990 en 2022 is de uitstoot van ozonprecursoren met 74 % gedaald (grafiek XII.1.1). De Europese Richtlijn (EU) 2016/2284 (de zogenaamde NEC-richtlijn) legt emissiereducties voor vluchtige organische stoffen (VOS) en stikstofverbindingen (NO_x) op. Die verminderingen worden uitgedrukt als percentage van de totale gegenereerde emissies in het referentiejaar (2005) en worden voor elk land berekend. Volgens een intergewestelijke overeenkomst over de verdeling van de inspanningen zijn de algemene emissieplafonds die voor het Brusselse Gewest moeten worden bereikt respectievelijk

- › 4,6 kt voor VOS en 5,4 kt. VOS- equivalent voor NO_x vanaf 2020,
- › 4,0 kt voor VOS en 4,2 kt VOS-equivalent voor NO_x vanaf 2030.

In 2022 heeft het Gewest het gewestelijk plafond niet overschreden wat betreft de NO_x en de VOS.

XII.4 VERZURENDE STOFFEN

Het natuurlijk verzuringsfenomeen wordt versterkt door de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen (SO₂, NO_x en NH₃), die het gevolg zijn van menselijke activiteiten (verwarming, wegtransport, verbranding in de industrie...). Deze versterking ligt aan de oorsprong van een accentuering van de verzuring van de bodem en de oppervlaktewateren, van de achteruitgang van de vegetatie en van de aantasting van bepaalde bouwmaterialen van gebouwen.

In 2022 werd rond 92 ton zuurequivalent uitgestoten op het Brussels grondgebied. **Het wegtransport is op zich verantwoordelijk voor 38 % van de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen.** De verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen vertegenwoordigt datzelfde jaar 46 % van de uitstoot.

Tussen 1990 en 2022 is de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen met 73 % afgenomen (zie grafiek XII.1.1). Zoals voor de ozonprecursoren legt de NEC-richtlijn aan België doelstellingen voor emissiereducties op. Voor het Brusselse Gewest leidt de intergewestelijke overeenkomst tot de volgende plafonds: 13 ton Zeq, 74 ton Zeq en 6 ton Zeq voor respectievelijk SO_x, NO_x en NH₃ vanaf 2030.

De voor 2022 berekende SO_x-, NO_x- en NH₃- emissies zijn al gelijk aan of lager dan de voor 2030 vastgestelde plafonds.

HOOFDSTUK XIII WATERVERBRUIK

In het kort:

In 2023 bedraagt het totale waterverbruik door klanten bijna 60 miljoen m³. Het wordt voornamelijk opgesplitst tussen huishoudens (73%) en de tertiaire sector (23%) (gebaseerd op gegevens van 2021, aangezien de uitsplitsing niet beschikbaar is voor 2022 of 2023).

Uit de evolutie van de consumptie per sector komen twee fundamentele trends naar voren: enerzijds een stijging van het binnenlandse verbruik weerspiegelt en anderzijds een daling van het verbruik door de tertiaire en secundaire sectoren.

Na jaren van stabiliteit is de dagelijkse consumptie van huishoudens twee jaar op rij gestegen tot 101 liter per inwoner per dag in 2021 (gegevens niet beschikbaar voor 2022 of 2023).

De totale drinkwaterbevoorrading van het Brussels Gewest bedraagt in 2023 66,8 miljoen m³. Het aan abonnees gefactureerde verbruik bedraagt 59,9 miljoen m³ voor datzelfde jaar (zie grafiek XIII.1.1).

Het verschil tussen de totale bevoorrading en het verbruik door de abonnees stemt overeen met de “niet-geregistreerde volumes”. Deze bedragen 6,9 miljoen m³ in 2023 (10,3 % van de bevoorrading). Ze omvatten het waterverbruik door de brandweerdiensten en de gemeentediensten (reiniging van de wegen enz.) alsook de verliezen die te wijten zijn aan lekken op het distributienet. Dankzij een reeks maatregelen om lekkage te beperken, zijn de niet-geregistreerde volumes sinds 2021 aanzienlijk afgenomen en bedragen ze minder dan of gelijk aan 10 % van de leveringen.

Sinds 2008 schommelt het totale verbruik van jaar tot jaar, met een lager verbruik in 2010, 2012 en 2020, en een piek in 2014.

Na een piek in 2004 daalde het totale verbruik door klanten in alle sectoren tot 2008, ondanks een aanzienlijke toename van de bevolking in deze periode (-3,5 % voor waterverbruik, maar +4,9 % voor de bevolking tussen 2004 en 2008).

De uitsplitsing van het totale verbruik per sector is niet beschikbaar voor 2022 of 2023, maar kan worden benaderd aan de hand van de gegevens voor 2021. In 2021 was het totale gefactureerde waterverbruik hoofdzakelijk verdeeld tussen huishoudens (73%) en de tertiaire sector (23%). In de tertiaire sector waren de belangrijkste verbruikers:

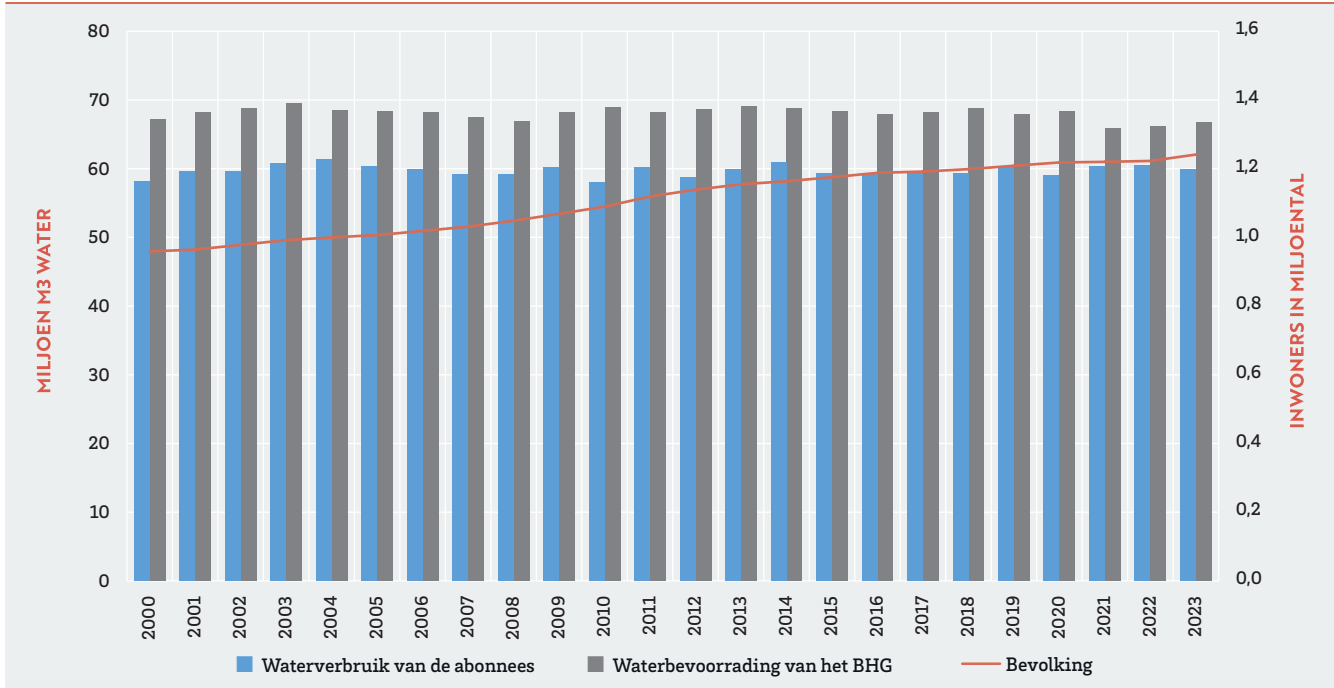
- › de sociale activiteiten voor de menselijke gezondheid en de rusthuizen (4,3 %);
- › de horeca (4,0 %);
- › de detail- en groothandel (2,6 %);
- › de overheidsadministraties (2,4 % indien men de Europese Commissie meetelt);
- › en het onderwijs (2,3 %).

Na een stagnatie op ongeveer 96 liter per inwoner per dag tussen 2012 en 2019, steeg het gemiddelde dagelijkse verbruik van huishoudens sterk in de daaropvolgende twee jaar, tot 101 liter per inwoner per dag in 2021 (zie Leefmilieu Brussel, 2023, gegevens niet beschikbaar voor 2022 of 2023).

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2024a), “Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema lucht”, Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2024b), “Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema klimaat”, Leefmilieu Brussel
- Perspective (2024). Overzicht van het kantorenpark. Stand van zaken 2021 en 2022 / Pipeline, Perspective
- Statbel (2024). Online statistieken, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bouwen-wonen/gebouwenpark>, Statbel

GRAFIEK XIII.1.1: Bevoorrading van het Brussels Gewest inzake waterdistributie en verbruik van de abonnees (2000-2023)

Bron: VIVAQUA (gegevens water), BISA & FOD Economie – Statistics Belgium (Rijksregister)

BIBLIOGRAFIE:

Leefmilieu Brussel (2020), “Kwaliteit van het leidingwater, Factsheet”, reeks “Water in Brussel”, nr.10, Leefmilieu Brussel

Leefmilieu Brussel (2024), Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema “Water en aquatisch milieu”, artikel “Leidingwater: waterbevoorrading en verbruik”, Leefmilieu Brussel

HOOFDSTUK XIV

STEDELIJK AFVAL IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

In het kort:

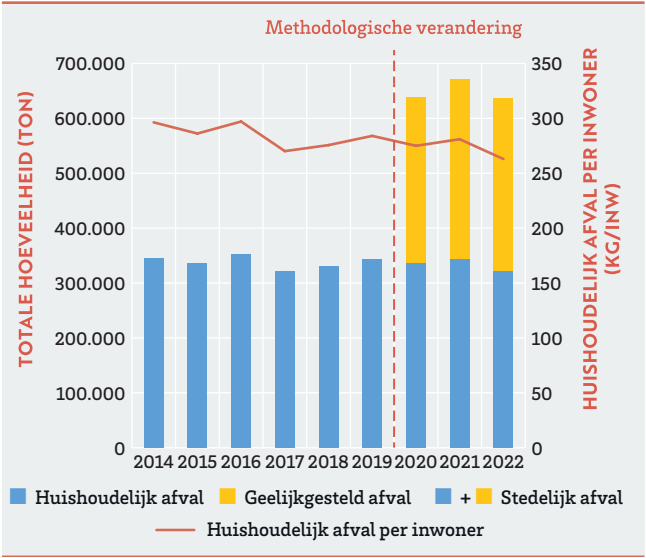
In 2022 registreerde Leefmilieu Brussel 636.682 ton stedelijk afval geproduceerd in het Brussels Gewest, waarvan de helft afkomstig is van huishoudens. Het grootste deel (56 %) van het stedelijk afval is restafval. De belangrijkste soorten afval die selectief worden ingezameld zijn papier en karton, grof huisvuil, bioafval, glas en hout.

33,3 % van het stedelijk afval wordt gerecycled of hergebruikt. Het grootste deel van het stedelijk afval wordt echter nog steeds verbrand met terugwinning van energie, ook al worden de selectief ingezamelde stromen voornamelijk gerecycled of voorbereid voor hergebruik.

Gemiddeld produceerden de Brusselaars in 2022 263 kg huishoudelijk afval per inwoner, een hoeveelheid die de afgelopen jaren relatief stabiel is gebleven. Een analyse van de witte zak toont aan dat bijna 2/3 ervan nog steeds bestaat uit recyclebare materialen (in gewicht), zoals bioafval, PMD, papier en karton ...

In 2022 zamelden al deze actoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 636.682 ton stedelijk afval in, waarvan ongeveer de helft afkomstig is van huishoudens (321.350 ton of 50 %). Dit komt overeen met een gemiddelde van 263 kg huishoudelijk afval per inwoner. De rest (315.332 ton) bestaat uit gelijkgesteld afval, voornamelijk afkomstig van professionals.

GRAFIEK XIV.1.1: Productie van stedelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2014–2022)

Bron: rapportering door alle afvalinzamelingsactoren en Statbel (Directoraat-generaal Statistiek - Statistics Belgium).

Noot: door een methodologische wijziging vanaf het rapportagejaar 2020 in het berekenen van de hoeveelheden stedelijk, huishoudelijk en gelijkgesteld afval, kunnen de gegevens van voor en na deze wijziging niet met elkaar worden vergeleken.

De totale hoeveelheden ingezameld huishoudelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn van 2014 tot 2019 vrij stabiel gebleven (zie grafiek XIV.1.1). In dezelfde periode is de hoeveelheid huishoudelijk afval per inwoner echter zeer licht gedaald, aangezien de bevolking is toegenomen. Deze trend wordt na 2019 bevestigd, in lijn met de nieuwe methodologie.

XIV.1 EVOLUTIE VAN HET STEDELIJK AFVAL

In het Brussels Gewest zijn verschillende actoren verantwoordelijk voor de inzameling van huishoudelijk afval (zie definities en methodologische opmerkingen op het einde van het hoofdstuk):

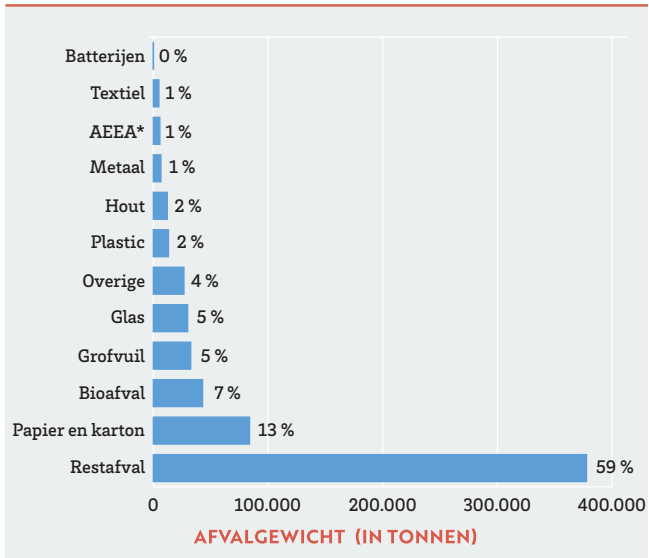
- › De openbare operator Net Brussel via de ophalingen aan huis, de gewestelijke en mobiele containerparken, de glasbollen of de inleverpunten voor klein gevaarlijk afval.
- › De gemeenten (via de gemeentelijke containerparken, de mobiele containerparken en de ophalingen van grof huisvuil).
- › De bedrijven uit de sociale economie (voor afgedankte elektrische en elektronische apparatuur, grof huisvuil, textiel ...).
- › De organisaties die het afval inzamelen en verwerken dat onder de terugnameplicht valt (Recupel, Bebat, Fost Plus, Valorfit ...).
- › De wijkcomposten.
- › Privéoperators verantwoordelijk voor bedrijfsinzameling.

De resultaten van de deelnemers aan de "Zero Waste Challenge" (Leefmilieu Brussel, 2021) tonen aan dat **er nog veel ruimte voor verbetering is inzake vermindering van huishoudelijk afval**. Door 'zero waste'-praktijken toe te passen zoals hergebruik, reparatie, composteren, bewust consumeren en beter sorteren, slaagden de 154 huishoudens (die samen 366 personen vertegenwoordigen) die in 2021 deelnamen aan het initiatief erin om tot vijf keer minder restafval ('witte zakken') te produceren dan het Brusselse gemiddelde. Gemiddeld bedroeg hun restafval 35 kg/capita/jaar, terwijl het Brusselse gemiddelde voor huishoudelijk restafval ongeveer 163 kg/capita/jaar bedraagt in 2022.

XIV.2 SAMENSTELLING VAN HET STEDELIJK AFVAL

Meer dan de helft (59 %) van het stedelijk afval bestaat uit gemengd afval (restafval en residu's na het scheiden van PMD-afval) (zie grafiek XIV.2.1). De voornaamste stromen die selectief worden ingezameld zijn papier en karton (13 %), bioafval (7 %), glas (5 %) en grof huisvuil (5%). Chemisch afval, straatreinigingsafval, marktafval, geneesmiddelen en verpakkingen met gevaarlijke stoffen vormen 4 % van het stedelijk afval en worden samengevoegd in de categorie "overige". Plastic en hout vertegenwoordigen 2 % van het stedelijk afval. Metalen, elektrisch en elektronisch afval en textiel tot slot zijn elk goed voor 1 % van het totaal.

GRAFIEK XIV.2.1: Samenstelling van stedelijk afval in Brussel in 2022

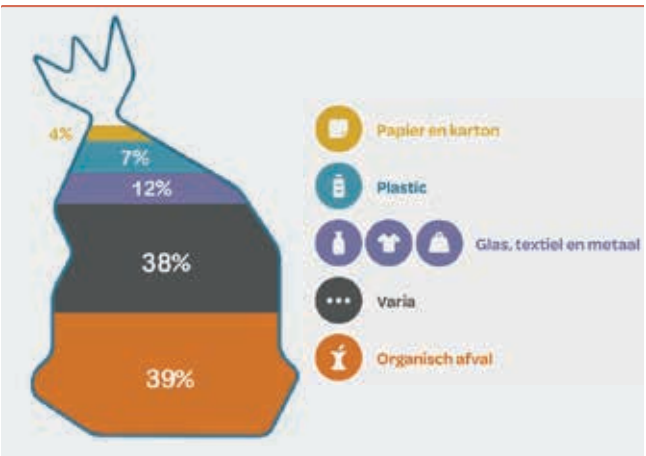

Bron: rapportage van alle actoren voor afvalinzameling.
* AEEA: Afgedankte elektrische en elektronische apparatuur.

Huishoudelijk restafval kan nog verder dalen

Huishoudelijk restafval bevat ongeveer tweederde recyclebare materialen (in gewicht). Het gaat om plastic, textiel, glas, metaal, papier en karton, maar vooral organisch afval (grafiek XIV.2.3).

GRAFIEK XIV.2.2: Samenstelling van stedelijk afval ("witte zakken") in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2022 (in procenten)

Bron: Leefmilieu Brussel, op basis van gegevens van Net Brussel en Statbel.

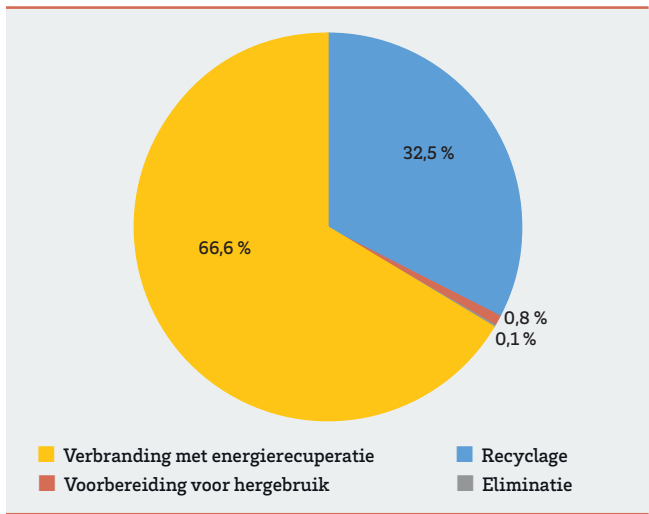
Om de hoeveelheid afval in de witte zak te verminderen, werd in mei 2023 verplichte sortering van bioafval voor huishoudens ingevoerd. Ook composteren wordt extra aangemoedigd, onder andere door middel van 200 nieuwe wijkcomposten verspreid over het Brussels Gewest.

Sinds 2021 mogen er trouwens meer soorten verpakkingen in de blauwe zak, zodat nu bijna alle plastic verpakkingen worden aanvaard. Door het uitbreiden en vereenvoudigen van het gamma aanvaarde PMD-verpakkingen hoopt men het recyclingpercentage van plastic verpakkingsafval te verhogen. De invoering van een apart selectief inzamelsysteem voor textielafval tegen 2025 zal ook helpen om dit afval om te leiden naar terugwinningskanalen zoals recycling en hergebruik, in plaats van verbranding via het inzamelsysteem voor witte zakken.

XIV.3 VERWERKING VAN HET STEDELIJK AFVAL

De Europese doelstellingen inzake voorbereiding voor hergebruik en recycling⁴³ houden in dat tegen 2025 55 % van het gewicht van het stedelijk afval in elke lidstaat moet worden voorbereid voor hergebruik en recycling.

GRAFIEK XIV.3.1: Verwerking van stedelijk afval geproduceerd in het Brussels Gewest in 2022

Bron: rapportage van alle actoren voor afvalinzameling.

In 2022 werd 5.109 ton van het stedelijk afval in het Brussels Gewest voorbereid voor hergebruik (0,8 %) en 206.754 ton werd gerecycled (32,5 %), voor een totaal van 211.863 ton. Het hergebruik- en recyclingpercentage voor stedelijk afval bedraagt dus 33,3 %. De gerecyclede hoeveelheden omvatten de metalen en het glas die aanwezig zijn in het restafval dat wordt verbrand, aangezien metaal- en glasresten na verbranding worden teruggewonnen uit de overgebleven bodemassen (downcycling).

Een groot deel (424.318 ton of 66,6 %) van het stedelijk afval in het Brussels Gewest wordt echter nog steeds verbrand met energierecuperatie. Een relatief klein deel (0,1 %) ondergaat andere terugwinningsactiviteiten, wordt verbrand zonder energierecuperatie of wordt gestort (zie grafiek XIV.3.1).

Definities en methodologische opmerkingen

Stedelijk afval

Stedelijk afval wordt gedefinieerd in Richtlijn (EU) 2018/851 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2018 tot wijziging van Richtlijn 2008/98/EG betreffende afvalstoffen. Het omvat zowel huishoudelijk afval als gelijkgesteld afval (inclusief afval van openbare netheid). Huishoudelijk afval is afval dat afkomstig is van normale activiteiten van huishoudens. Gelijkgesteld afval is afval van dezelfde aard en samenstelling als huishoudelijk afval, maar wordt geproduceerd door andere actoren dan huishoudens (kantoren, scholen, besturen, kleine handelszaken, gemeenschappen, horecavakken ...)

Bij stedelijk afval hoort niet het afval van industrie, landbouw, bosbouw, visserij, septische tanks, riolerings- en zuiveringsstelsel, inclusief zuiveringsslib, afgedankte voertuigen of bouw- en sloofafval.

Schatting van het aandeel huishoudelijk afval

Elk jaar voert Net Brussel een "stortingsanalyse" uit om het respectievelijke aandeel van huishoudelijk afval en soortgelijk afval in haar inzamelingen te schatten.

De analyse bestaat uit het wegen van het afval dat is ingezameld bij 5.000 huishoudens die representatief zijn voor de Brusselse bevolking. Het gewogen volume wordt vervolgens geëxtrapoleerd naar het hele Gewest om de afvalproductie van de huishoudens te schatten. Het verschil tussen deze hoeveelheid en de totale door de ingezamelde hoeveelheid is toe te schrijven aan soortgelijk afval.

Grof huisvuil

Dit is afval dat niet bij specifieke inzamelingsstromen kan worden ondergebracht: tapijten, oude matrassen, behangpapier, meubilair ... Het begrip grof huisvuil verandert mettertijd naarmate de specifieke inzamelingen steeds gediversifieerder worden.

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2021), "Zero Waste Challenge. Resultaten - editie 2021", Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2023), "Het milieu: stand van zaken, Thema Afval", Leefmilieu Brussel
- Net Brussel (2023), "Analyse van de samenstelling van het huishoudelijke restafval", Net Brussel

43 vastgesteld door Richtlijn 2008/98/EG.

